

سەژمار

۱۲۳

سىلاڧ

ئادار - ۲۰۲۱

كوفارەكا رەوشەنەزى گىشتى يە

ژ كەرەھەشما شىعى بۆرئىيا سەبىكرئى

خاندنگەھا رۆژنامەقانىچ
يا بەدرخانيان
جەلادەت بەدرخان

ئۆسمانى و كورد.. قۆلپەكا ئائۆز
و مىراتەكى خوينەئۆيى نويدىت
و نويدىتەقە

محمد محسن

هه‌که ل خو نه‌زقرین، باروقیت دژوار ل پیشیا مه‌نه

خو دانه کاری و هنده‌ک که‌سپت خو‌فرۆش ب ناڤی چاکسازیی بۆنه ده‌سته‌کیت دوژمنی و سیناریو بو دورستدکرن و به‌لافدکرن ب ناڤی دیموکراسیی و چ تشتی ناڤی وی یی پیروژ نه‌هیلا، هیژایان ب شاشی د من نه‌گه‌هن، مه‌به‌ستا من پی ئه‌و نینه کو پشته‌فانیا شاشیا بکه‌م، ئانکو یا گه‌نده‌لکارا، به‌لی ئه‌ز دبیژم، یا فه‌ر و پیدقیه قه‌له‌میت ره‌وشنیر و چالاکفان و دلسۆزیت وه‌لاتی مه‌ ب دروستی و ب ویزدان شاشیا ده‌ستنیشان بکه‌ن و ب دروستی خالا داننه ل سه‌ر په‌یف و رستا و بینه ره‌خه‌گرین ئافاکه‌ر و ئه‌و که‌س دلسۆزی وه‌لاتی خو بیت و قوربانی دا بن، پیدقیه دگه‌ل ره‌خه‌گرتنی چاره‌یا ژی دیار بکه‌ن، داکو بشین گوهورینی بکه‌ن.

هه‌ر پارت‌ه‌کا سیاسی یا نه‌ته‌وی بیت، ئان ئیسلامی بیت، بتنی بو به‌رژه‌وه‌ندا پارتا خو و راکیشانا ره‌ئا جه‌ماوه‌ری و به‌ژن و بالا دبیزیت و دریشمیت بریسکه‌دار بلند بکه‌ت، له‌وا ئه‌فرۆکه دوستیت دوھی ل چیا‌یت کوردستانی بۆینه دوژمنیت هه‌ره مه‌زیتیت مافیت وه‌لاتی مه‌.

ده‌می دوژمنیت مه‌ دلاواز ب هه‌می ره‌نگا بو به‌رژه‌وه‌ندا خو دبنه براییت مه‌ و ده‌می بو هه‌لدکه‌فیت ئه‌و مه‌ نانیاسن و درییت خو دوه‌شین، ئه‌گه‌ریت فی چهن‌دی ژی نه‌ ئیکبۆنا هیز و پارتیت سیاسییه. ئه‌جندا‌ییت بیانی ب درستی زالبۆینه ل سه‌ر هه‌ریمه‌

ته‌مامیا بابته‌ی

ل به‌رپه‌ری به‌ری دوماهی

ملله‌تی مه‌ دیروکه‌کا پری سه‌ره‌ئه‌فرازی و نشیقی دیتیه، ب کوشتن و ویرانکرن و زیندانکرن و ئازاردان و ده‌ربه‌ده‌رکرن و نه‌نفال و کیمیا‌بارانکرنا، به‌لی ب ئیراده‌یه‌کا پیلایی خو راگرتیه و هه‌فرکیا دوژمنا کریه ده‌می کاودانادا و شیا‌یه خو بو داگیرکه‌را خویاکه‌تن کو ئیرادا مه‌ مه‌زنتره ژ هه‌می فان ره‌نگیت نه‌خوشییت کو مه‌ ل سه‌ری دیارکرین و ئه‌وی خوراگرتن و به‌رخودانی ب دانا سه‌دان هزار شه‌هیدان ئه‌م گه‌هاندینه قوناغا سه‌رکه‌فتنی و بۆینه خودان په‌رله‌مان و حکومه‌ت، دستوره‌کی کو به‌رژه‌وه‌ندیا ملله‌تی کورد تیدا هاته نفیسین و بو وه‌لاته‌کی دیموکراسی، به‌لی فی ده‌سته‌که‌فتی پاراستن پیدقیت، هه‌فرکیا پارتایه‌تی روژ ب روژی زیده‌تر لی ده‌ات و ده‌ست تیغه‌دانیت ده‌وله‌تیت ده‌قه‌ری کارتیکنییت نه‌رینی بیت ئیکسه‌ر سه‌ر هه‌ریمه‌ کوردستانی هه‌بوون و شه‌ریت نافخوی چیبوون و ب هزارا گه‌نجیت وه‌لاتی مه‌ دئاگری وان شه‌راندا بۆنه قوربانی و ئه‌م نابیزین کانی کي یی هه‌ق بوو و کي یی نه‌هه‌ق بوو، ئانکو کي ب سه‌رکه‌فت و کي شکه‌ست، بتنی دی بیژین مالا کوردا ویران دبوو و دوژمنیت وه‌لاتی مه‌ سودمه‌ند دبۆن.

ئه‌ف ته‌کونولوژیایا که‌فتیه ددو‌نیاییدا نه‌خاسمه ژ لای می‌دیایا جیهانی فه، وه‌کی فه‌یسبۆک و توریت دیتیت جفاکی، دوژمنیت مه‌ راسته‌وه‌خو سه‌نگا خو ئیخسته سه‌ر فان بابته‌ا و تیر و کفان و شیر و خه‌نجه‌ریت خو به‌ری وان دا پیروزییت وه‌لاتی مه‌ و ژ بو به‌رژه‌وه‌ندا

سیلاڦ

ئادار - ۲۰۲۱

۱۲۳

همژمار

ناقہ رڤوک

۲۴ پشکهک ژ ژيانا نالبهندی ل دهقہرا گوليا

۳۰ رهنگبه رېوون
(نہفسانہک ژ کہقران)

۳۸ پيشانين هزرتيژي
و گرنگيا وان ل کريارا ههسهنگاندن و پيشانين

۴۴ بي رهحمتريژن د ديروکيدا

۴۸ روژا روھن دي ناشکرا کهت

زندهباري چهنه بابہتین ديتير

خودانئ نيمتيازئ

محمد محسن

سهرتقيسهقان

خالد ديرهشي

Tel: +9647504642107

xalidderesi63@yahoo.com

دهستهکا نقيسهقان

محمد عبداللا ناميدي

سهردار هيتوتي

ديزايين

علي حفظ الله

Tel: +964 7504226413

alirekany69@yahoo.com

قينداچوونا نهزمانئ

چه ميديئ بامه رني

نه دريس

ناميديئ - كانيا مالا

سيلاڦ لسهر تورنا ئينته رنيتيئ

[https://en.calameo.com/](https://en.calameo.com/subscriptions/2219010)

[subscriptions/2219010](https://en.calameo.com/subscriptions/2219010)

چا پخانا

خاني - دهوك

دلیر علی

ژ که ره یقا شیعی بو ریا سه یکرنی

خو بکارئینان. به لئ پا به رسینگئ فی پرؤژی ب هیژ و پرؤژه کئ بهیتر هاته گرتن، لهوا پرؤژی وی بسهرنه کفت و بهرهاقیت.

به لئ پا ئیران و میلشیا و پاته خوړیت وی ل دهقهری ناراهوست و دهستا نا داهیلن، بیی ل ریکه کا دی یا خو تیرا دیراندنی بگه ریئن و پی بگه هنه وی نارمانجا وان بو خو دانای، قیجا دهسهاقیت ل بهریه ریئت میژویا تژی ژ دهرده سهریا و چیرؤکیت بابکالکیت وان یئت صهفوهی بو قئ نارمانجا مهزه بهی و ب طائفی داگرتی چیکرین و بهره فکرین، هه لکولا، قیجا مهانه به کا بهیژ و باندور بو نارمانج و مه ره میت خو دیت، نهو ژ ب ریکا چیرؤکه کا دره و نه هیته قه بیلکرن، کو نهو ژ ریکا سه به کرنا مالباتا پیغه مبه ریه (اهل البیت)، ئینا پشستا خو ب چیرؤکه کا نه ناقل و نه مهنتق و نه ژ زانستن جوگرافی قه بیلدکن گهرمکر، چنکی چیرؤک ئاقریئ دده ته هندی، کو وهختی شه ری (الطف) نهو ل سالا ۶۱ مشهختی ل که ره لا ل نافهرا لهشکه ری حوسه یئ کورئ عه لی (س.خ) و بهزیدی کورئ معاویه ی یئ حاکمئ نه مهوی قهومی و لهشکه ری بهزیدی د وی شه ری خوینه لودا سه رکه فتی و شه ر ب قه تقه تکرنا که له خا و برینا سه را بدویماهیاتی و پشکه ک ژ بچویکا و ژنکا و نه ساخا ماین و ناگری شه ری و سه ریئت شیرا قیرانه گه هشتین، ب فه رمانا بهزیدی نهو دگه ل خو برنه دیمه شقی، پایته ختا دهوله تا نه مهویا، ئو ل قیرئ فه رق و جوداهی یا د قه گیرائییدا هه ی. ئیک ژ وان ئاقریئ دده ته هندی کو نهو وهکی بهرما یکن قوربانیت شه ری ئینابوون

تشته کئ گه له ک غه ریه جار جار بابه ته کئ ژ فی رهنگی بو هنده ک نارمانجیت سیاسی بهیته شاراندن، نهو ژ ب ریکا هه لشکا فتنا هنده ک بوویه ریئت دیرؤکی یئت میژوویئ خارین و قه خارین و وهختی وان بسهرقه چووی و لدویف قه گیرانا هنده ک میژووفانیت هه قه رخیت دهوله تا صهفوهی یئت گه له ک تشتیت لدویف نارمانج و نه جه نداییت وی وهختی بکیر وان بهین زه غه لکرین (ته زویرکرین) و نفیسین، دا لسه ر کیستئ دهوله تیت دی خزمه تا داڤ و داخزیئت وان ژ عه ردقه گرتن و بهرفه هبوونی بکن، قیجا دلمانی و که رب و کین چاندن و جفاک لبه ریک رهشکرن و ژیکفه کرن و یئت تیکگرتی ژیکه پرتانندن و نهو ژ ب ریکا قه گیرانا هنده ک چیرؤکیت چ که سئ پیچه کا ئاقلی د سه رییدا هه بیت باوه رناکه ت، چنکی وهختی وان یئ بووری و نه که سئ گوهلنبوویه و نه ژ دیتینه، لهوا ژ نهو بساناهی هاژوتنه ناڤ بازاری ته فاهییا خه لکئ ساده و وان بساناهی وه رگرتن و ب رهنگه کئ وه سا هه لگرتن و شروفه کرن کو خزمه تا سه رداریت وان بکه ت، یئت کو باش دزانن کا وان چ دقیت و ب چارگافانئ بهر ب کیژ نارمانجا به ری دبه زن.

ئیرانئ بزافکرن پرؤژی خو یئ ویرانکه ر و بترس ب ریکا گوهرینیت دیموگرافی و جوگرافی، د ریکا نارمیشیرا بگه هینیته بهرلیتف و کناریت ده ریا سپی یا نافین و پاشی بگه هیته سورپ و لوبنانئ. بو قئ نارمانجئ شه ری دژی داعشئ کره که یس و پیخه مه ت وی چه ندی، ئو ب ریکا دویقه لانک و پاته خوړ (مرتزقه) و وه کیلیت وان ل هه می جها چاندین، هه می شیائیت

حکومه تا فیدرال و حکومتا هریمى هاتیه کرن راوه ستیان، کو نارمانجا ژیکگرتنى تهو بوو رهوشا شنکارى نورمالبکه نهغه و هیژیت میلیشیاییت بیانی ژى بهینه ده ریخستق و ل دویماهیى ههمی گه و وهرسه لیت پروژیت ئیرانى ل ده قهرى بهینه برین. ژهر هندى حزب الله و عصائب اهل الحق و میلیشیاییت دویقه لانکیت ئیرانى، لجنه و دسته کیت مه زه بهییت قه دیتنى هنارتن دا ل شونواریت وان ریښینگا بگه رهن و دیارکهن کال کیرى روینشتینه و د کیرى ده رباژبووینه و ل کیرى ئاف قه خاریه و لدویق وان ده قهریت د هزرا سهرداریت وان ییت ئیرانیدا ره سمرکری بچن و وان ده قه را نیشانکهن، دا هنده ک مه زار و گوړیت ب هنده ک ناقیت د چیروکیت واندا هاتینه داتراشین لى ئافاکهن و پاشى ب مه هانیا پاراستنا گوړیت پیروژ هیژیت خو ب چه ک و جه بلخانغه بهیترنه وان درا و بکهنه شیعه و خه لکن و ئانکجییت وان ییت عسلى ژى ده ریخن و هنده ک توخما ژ دویقه لانکیت خو ل شونى ئانکجیکهن و گوهرینه کا دیموگرافى و توپوگرافى یا وه سا ل وارا بکهن یا خرمه تا پروژى ئیرانى بکته و بهرپرسیاریا بجیکرن و پاراستنا وی داننه سهر ملیت پاته خوړیت خو.

ژهر هندى گه له ک یا فهره پیکهاتیت گه لى کوردستانى ههمی و نه خاسمه کوردیت تیزیدی بزنان نهغه پروژه کى گه له ک بترسه و پیدقى چافقه کرنه کا گه له ک مه زنه و تشبا ب ههمی رهنکا بهرهنکاریا وی بهیته کرن و هیژ ژ دانگا دهیکا خو نه که فتى بهیته بنگوړکرن و دژبه ریا ههمی مه هانه و تشتت دده نه بهر رویی خو بهیته کرن، یى وان دقیت ب خه لکی راده ن و پاشى بو بجیکرنا قى پروژه ی بکاربینن. کو نارمانجا ئیکى یا قى پروژه ی و ئنیه تیت وان ییت نوکه ب چ رهنکا ژ سهره ده ریا داعشى دگه ل فه لا و شه به کا دجوداینن، چنکی تهو دینن کو وپرى ده قهره کا ژبه ریچوویه و بهرگریا وان ژى یا لیوازه.

ژیدهر و دههمه ن:

دئ دهورا فه دوت و خه له تکرني وه کی گروغه کى دره و بکارنیت دا یى بهرامبه ر پى بخاپنیت و د سهردا بهت. (ویکیپدیا: الموسوعة الحرّة). ب- سه فوسطه: یاریکرنه ب گوتنا دا راستیا یى فه شیریت و بهر سفا پرسیاره کى ب پرسیاره کا دی بدت و نارمانج ژى دورپچکرنا هه قریه ئان بیده نکرنا ویه. (ویکیپدیا: الموسوعة الحرّة).

و ییت هه ین وه سا فه دگیرن کو تهو ب دارى زورى و وه کی سه بییت شه رى ئینابوون و ریبه ندیت شه رى لسهر هاتنه بجیکرن.

تشتت فه ر تهو وه کو من نه قیت بناف شه ر و فطنى و سه فوسطایا (۱) میژوویقه بچم، یا کو چ مفا و باشى تیدا نینه.

ئیک ژ فه گیرانیت نه مه نتقى دبیژیت کو تهو ریکا تیرا سه بیه ژ که ربه لایى برین، د دجیل را ده رباژدبوو سامه رایى و تکریتى و میسل و ته له حفرى و شنکارى و نسیبى و دچوو ناف قامیشلو و ره قه و دیمه شقى و به عله به ک یا لوبنانى. تشتت ل قیرى غه ریب تهو وه کو تهو ریکه ب دروستى بو پروژى ئیرانى یى ناقى که ره یفا شیعی (الهلال الشیعی) لیکرى هاتیه وه ربانندن. تهو ریکا ژ که ربه لا دچیته شنکارى ۱۴۰۰ کیلومیترن و هژمارا قوربانیت شه رى ۲۵ که سن، دهیته گوئن کو هینگى ریکا تیرا ب سوییاری یا حیشترى دگه هشتنه دیمه شقى پاژه روژا فه دکیشا و تهغه ژ تهو د سهر قیریدا هاتیه دیارکرن دریزتره و ههمی میژووفان ئافریى دده نه هندى کو ههمی غه زو و هه ویت له شکه رى ییت دچوونه شامى د ریکا سه حرایا روژنافاى ئیراقى را دچوونه ریکا حیره و به قعه، پاشى شامى و تهو ریکه ژ ۹۵۰ کلم زیده تر نینه.

ئو تشتت ل قیرى غه ریب تهو وه کو پروژى ئیرانى نارمانجا وی تهو بوو قى پروژه ی ل ده قهریت سوننا ییت روژنافاى ئیراقى فه ژینتهغه، به لى پا ترسا ئیرانى ژ نه مریکا و هه بوونا بنگه هى نه لئه سه د (عین الاسد) یى عه سمانى و ههروه سا زورده ستیا فروکیت ئیسرایلى ریا بجیکرنا قى پروژه ی ل فان ده قه را گرت، قى چه ندی ئیرانى و میلیشیاییت وى پالدان وی پروژه ی ب چقانوکه کا دی بگوهرن و د شنکارى را ده رباژکهن و خو ب هه بوونا بهر به افه کى میلیشیایى و پشکه کى ژ ئانکجییت ده قهرى ژ شه به کیت شیعه و هنده ک پاتخوړافه فه گرن، ییت دویقه لانکیا وى دکهن، ییت گه له ک ب دژوارى ل دژى وى ژیکگرتنا ل نافه را

ئۆسمانی و کورد.. قۆلپهكا ئالۆز و میراتهكی خوینهلۆیی نویدبیت و نویدبیتهقه

تهرجه کورن ژ عه ره بیه: حه میدی بامه رنی

حسین جمو*، ۱۶ ئی گۆلانی ۲۰۲۰

پشکا ئیکئ

میزوو قانه کئ ئۆسمانی بسه ربلندیقه گونه هباریا دۆکۆمینهنت دکهت، هه کو دبیزیت»
هندی له شکهریت مه سه ر ژ قالبا فراند بوون ئیدی زه مبیلیت وان تیرا نه دکر، قیجا
ده سها قیتئ دفن و گو ه ژ سه را دبیرین»

ئیندی پیندینهنت عه ره بی

ئالۆز دگه ل به نی ئۆسمانی چیکر، ئو ل چه رخی
بیستئ بو ده زگه هیت قپرکرنئ ییت تۆرانی بوونه
کیلیت نارمانجانئ.

ل ده سپکا چه رخی ده هی، کوردا هند دیت بوونه
جیرانیت مله ته کئ نوی یئ بو خو ل عه ردی
دگه رییت و ل چه رخی شازدی ده سها قیتئ پشکداریه کا

دوله تا مهروانی (۹۸۲ - ۱۰۸۶ز). بهیژترین میرگه ه بوو و حوکم ل دهفهریت کوردستان و هندهک پارچیت نهرمینیا و نازهریجان دکر و هیشتا هینگی خو تیک تورک ژي نهگه هشتبوو وی عهردی. د چند ساله کیت کیمدا و ل سال ۱۰۴۲ز. پایته ختا میرگه هی (میافارقین) ژ لایئ سه لجوقیا فه هه فرویشی پیکولا تیکي یا داگیرکرنی بوو. نو ئیبن نه زره قی میژوو فانی دهوله تا مهروانی و هه فچاخئ گه له ک ژ میریت وی لسهر هندئ گوټ «نو نه فه دیار بوونا تیکي یا تورکا بوو ل فان وه لاتا و خه لکی هه تا هینگی شکلیت وان نه دیتبوون» (تاریخ میافارقین - ص ۱۶۱).

بیی په یاد بوونا شه ره کئ تیکراست (مباشر)، هه فرکانئ لسهر جهه کئ بتنی ئالوژیئت له شکره و جفاکی ژي چیوون. قیجا زیده باری هندئ کو کوردا پشکداریه کا ب باندور د شه ری مه لازگهردی (ملاذکرد) و شکاندنا بیژه نتیادا هه بوو، به لی پا خه لاتیئت سه رکه فتنی د شه ری دا بو سه لجوقیا چوون، هه تا میژوو ژي تیدی چ به حسئ پشکداریا کوردا ل قی شه ری بریار لسهر میژوو یا روژهلانئ نا فین دای ناکه ت.

ژ وه ختی سه لجوقی هاتینه ناف روژهلانئ نا فین وه ره و هه تا دیار بوونا دهوله تا ئوسمانی، ده فه را دکه فیهه نافه را خورسانئ هه تا دگه هیته نه نادولئ د شه ره کئ نافخوی یی به رده وام و قه ده مشکیندا وه ربوو، پیتریا وان شه را ل نافه را عه شیرتیئت تورکی بخو بوو، بیئت کو ئاریشیئت خو بیئت ئاسیایی فه گو هازتینه وارگه هیئت شنوی لی ئاکنجیووین ل وه لاتئ شامئ و ئیراقئ و کوردستانئ و نه نادولئ. شه ریئت نافخو بیئت تورکی ل هه می ده فه ری به رده وام بوون هه تا بکرو بکیشا هیژیئت وی وه ختی فافارتنا هیژیئت زورده ست ژي چیووی، کو د ره وشا ئیمپراتوریه تیدا سئ مه مالک تیدا چیوون، دو ژ وان ژ رفیشتا تورکی بوون، کو سه فه وی و ئوسمانینه، یا سئ ژي تیکه له کئ تورکی و قه فقاسی بوو کو مه مالیکیت مسری و شامئ و حیجازئ به رده فکیا وان دکر.

سه فه ویا مه مالیکیت بچوبک ل وه لاتیئت کوردا ژ سه ر

ریا خو راکرن، نو نازهریجان ژ نافه دانیه کا مله تیئت قه فقاسی و کوردی و ئیرانی بو ئاکنجیگه هه کا مه زنا قه بیلا قه ره قوینلو (کافرئ ره ش) هاته گو هورین کو نه و هینگی شه هره ستوینا هیژیئت له شکره ی بیئت سه فه ویئت قزلباش بوو. ل ره خئ دی، سولتانئ ئوسمانی «سه لیمئ تیکي» هیژیئت خو ب نافئ مله تی (سونیا) به ریف روژهلانئ خرغه دکرنه سه ریئ، هیژیئت وی ژ عه شیره تیئت تورکی بیئت سونئی پیکده اتن. به لی پا نه وان هیزا تیرا هندئ نه دکر پی ب تیکجاری سه رکه فیت و وه رچه په کئ د میژوو یا ده فه ری دا چیکه ت، نو نه ف سه رکه فته تمام ژي نه دبوو هه که پشته فانی کوردا بو لایئ خو مسوگر نه کربا. کوردا بخو ژي سه لیم وه کی پشته فانه کئ تورک بو خو ل دژی تورکوماتیئت (ئاق قوینلو بیئت سوننه - کافرئ سپی) و قه ره قوینلو بیئت (شیعه) دیت، کو وان هه ردویا ده ستدانا بوو سه ر هه می کوردستانئ و به ری هینگی ب چند ساله کا میرئ ئاق قوینلو (حه سه نئ دریز) پلانا تورک کرنا کوردستانئ بتمامی دانا بوو، نو هه ره وه کی نه کمه لوددین ئیحسان ئو غلو د کتبا خو «الدولة العثمانية - دهوله تا ئوسمانی» دا به حسدکه ت، ئوزون حه سه ن (حه سه نئ دریز) د خه یالا خودا خو ددیت «ته یمورله نگی دویئ» و خه ون ب هندئ قه ددیت کو هه می میرگه هیئت تورکومانئ بکه ته تیک و پایته ختی وان (دیاربه کر) بیئت.

هو سا شه ری چالدران یی سال ۱۵۱۴ز. ده لیقه ک بوو بو ئافا کرنا هنده ک تیکه لییئت نوی بیئت تورکی و کوردی کو داسهر وی ئالوزیا بنا فوده نگ یا کورد لسهر ده ستئ سه لجوقیا و بیئت د دویقدا هاتین که فتینئ. به رامبه ری قی ژي نه ف شه ره بو به نی ئوسمانیا ده لیقه ک بوو پی ژ سه ریئیشیا قه بیلیئت تورکوماتیئت ره فه ند بو چیدکر خلا سبن. کو وان سه ریئنی هه ر وی دهوله تا ئیمپراتوری بخو قه بیلنه دکر. قیجا ب قی ره نگی «سه لیمئ تیکي» خو لسهر کیستئ کوردا ل دژی سه فویا و هیژیئت وان بیئت تورکومان به یژیئخست، کو هینگی نه و ژ لایئ ئوسمانیا فه ژ ره عیه تا نه فیای

دهوله تا مهروانی (۹۸۲ - ۱۰۸۶ز). بهیژترین میرگه ه بوو و حوکم ل دهفهریت کوردستان و هندهک پارچیت نهرمینیا و نازهریجان دکر و هیشتا هینگی خو تیک تورک ژي نهگه هشتبوو وی عهردی. د چند ساله کیت کیمدا و ل سال ۱۰۴۲ز. پایته ختا میرگه هی (میافارقین) ژ لایئ سه لجوقیا فه هه فرویشی پیکولا تیکي یا داگیرکرنی بوو. نو ئیبن نه زره قی میژوو فانی دهوله تا مهروانی و هه فچاخئ گه له ک ژ میریت وی لسهر هندئ گوټ «نو نه فه دیار بوونا تیکي یا تورکا بوو ل فان وه لاتا و خه لکی هه تا هینگی شکلیت وان نه دیتبوون» (تاریخ میافارقین - ص ۱۶۱).

بیی په یاد بوونا شه ره کئ تیکراست (مباشر)، هه فرکانئ لسهر جهه کئ بتنی ئالوژیئت له شکره و جفاکی ژي چیوون. قیجا زیده باری هندئ کو کوردا پشکداریه کا ب باندور د شه ری مه لازگهردی (ملاذکرد) و شکاندنا بیژه نتیادا هه بوو، به لی پا خه لاتیئت سه رکه فتنی د شه ری دا بو سه لجوقیا چوون، هه تا میژوو ژي تیدی چ به حسئ پشکداریا کوردا ل قی شه ری بریار لسهر میژوو یا روژهلانئ نا فین دای ناکه ت.

ژ وه ختی سه لجوقی هاتینه ناف روژهلانئ نا فین وه ره و هه تا دیار بوونا دهوله تا ئوسمانی، ده فه را دکه فیهه نافه را خورسانئ هه تا دگه هیته نه نادولئ د شه ره کئ نافخوی یی به رده وام و قه ده مشکیندا وه ربوو، پیتریا وان شه را ل نافه را عه شیرتیئت تورکی بخو بوو، بیئت کو ئاریشیئت خو بیئت ئاسیایی فه گو هازتینه وارگه هیئت شنوی لی ئاکنجیووین ل وه لاتئ شامئ و ئیراقئ و کوردستانئ و نه نادولئ. شه ریئت نافخو بیئت تورکی ل هه می ده فه ری به رده وام بوون هه تا بکرو بکیشا هیژیئت وی وه ختی فافارتنا هیژیئت زورده ست ژي چیووی، کو د ره وشا ئیمپراتوریه تیدا سئ مه مالک تیدا چیوون، دو ژ وان ژ رفیشتا تورکی بوون، کو سه فه وی و ئوسمانینه، یا سئ ژي تیکه له کئ تورکی و قه فقاسی بوو کو مه مالیکیت مسری و شامئ و حیجازئ به رده فکیا وان دکر.

سه فه ویا مه مالیکیت بچوبک ل وه لاتیئت کوردا ژ سه ر

دهاتنه هزمارتن، چنکی وان قهیلنه دکر لدویف
تیگه هی هینگن به لاق بینه ره عیهت.
به ری شهرئ چالدیرانی (یی هیقییت صه فهویا
په لخان دین) تخویبئ روژئاقای یئ صه فهویا دگه ل
دهوله تا روژ یا (ئوسمانی) رویاری فوراتی بوو،
شیخ و زانایئ نافدارئ کورد (ئیدریسی بدلیسی)
دهستویری ژ سؤلتان سه لیمی وه رگرت دا ره وشا
ده فه ریئت کوردا بیئت ژیکفه په قژی و میریئت وان
بیئت لیکنه فتی سه روبه رکهت، فئجا شیا باوه ریئ
بو وان چیکهت و لسهر سیسته مه کئ نه مازه یئ
ریقه برنئ گوئتا وان بکه ته تیک، کو تیدا حوکم ب
میرانگری بیئت، فئجا پیلکی سؤلتانی (بدلیسی)
تیکه لیا نافبه را میرگه هیئت کوردا و دهوله تا
ئوسمانی ب سؤزه کا نفیسی کو تیدا حوکمه کئ
خوبخویسی (ذاتی) بو ۶۶ میریئت کوردا، بیئت
باشناقئ ۱۲ ژ وان (خان)، ریکنیختست.

**سه لیمیئ نیکی
«دوژمنه کئ جه ژیکری»**

لسهر قئ چهن دئ ئه ولیا چه له بی یئ
گه ریده ل نیقه کا چه رخئ هه فدئ د کتیا
خو «سیاحه تنامه» دا نفیسیه، «ئه ف هه ر دازده
حکومه ته هه ر ژ وه خئ سؤلتان سه لیمی وه ره، نه
دبنه مه والی و نه ژئ دهینه فه ده رکرن و وه زیر ب
فه رمانا سؤلتانی حوکمی ل وان و میرانگریت وان
دکهن و لسهر هندی فه رمانه کا سؤلتانی بو دهیته
هنارتن و خه لکئ وان ویلایه تا دبیزنه حاکمی خو
(خان). سوپاس ژ بو خودئ کو ئه ز هفت سال ل
ناف هردئ که فرینئ کوردستانئ گه ریام و ئه و تشتئ
من دقیا راستیا وی لسهر کوردستانئ بزائم نفیسی و
کتیه کا تمام و بی کیموکاسی ژئ چیبوو، ئو هه که
کوردستان وه کی سکره کی نه با ل نافبه را ئال ئوسمان
و فارسا، هویان ب ئال ئوسمان نه دکه فت، چنکی
فورس هه فزکیرت سه ره شک و میرخاسن». (ژ کتیا:

به ره په ره کئ دانه نیاسینه کا کورت یا کوردستانئ و ئه رمینیا د
کتیه کا دبستانئ دا ب نافونیشایت «مصور ممالک عثمانیه
جغرافیاسی» (ئیندی پیئندیت عه ره بیه)

ئه ولیا چه له بی - رحلة الى مصر و السودان و الحبشة
- ترجمة: حسين مجيب المصري - دار آفاق العربية -
ج ۱ - ص ۹۹، ۱۰۰) و وه کی قه درگرتن بو سی ره یئ کوردا
سؤلتان سه لیمی بو میره کیت کوردا «۱۵ ئالا و ۵۰۰
کورك (خلعة) ژ کورکیت به رکه فتی بیئت سؤلتانی»
هنارتن (خلاصة تاریخ الكرد - ص ۲۴۹).
د سه ر هندیپرا کو نافئ سه لیمیئ تیکئ ل هه می
ده فه ریئت چوو یه تیدا وه سا ب خرابی چوو بوو،
میژوو فاتیئت ئوسمانی ژئ پیقه نه ده ات دهوسا وی
یا خوینریژ فه شیرن، به لئ پا سه ره ده ریا وی دگه ل
کوردا نه رمیه کا چریسه ت هه بوو. چنکی ئه و میری

نافونیشانا پشکه‌کا دانه‌نیاسینا ده‌فهر کوردستانێ (ناسوریه و نه‌لجه‌زیره) ژ کتێبا «جغرافیا مفصل ممالک دولت عثمانیه» نه‌وال سالا ۱۸۸۸ی ده‌رکه‌فتی (ئیندییتندیتت عه‌ره‌بیه)

به‌رپرسیاریا به‌ره‌فانیی تشته‌کێ ناڤخۆبیه و دا میریٔ کوردا به‌رامبه‌ری له‌شکه‌ره‌کێ ژ لای شیا و خۆ لبه‌ر شکه‌ستنا گرتنێ ژ وان زنده‌تر به‌یائی خۆسه‌ریا پی هاتیه دان بدن. ژ وی ژێ زنده‌تر کو ژیکگرتنا ئاشتی یا ناقدار یا ل ناڤه‌را کوردا و ئوسمانیا گه‌له‌ک بدژواری به‌رسینگێ هندێ گرتبوو کو میرگه‌هه‌کا به‌یز یا کوردی ببیته سه‌نته‌ره‌کێ به‌یز ی شیا هه‌بن پرسا به‌ره‌فانیی بستوخۆفه بگریٔ و ریفه‌به‌ریی بکه‌ت، ئو تخویبیت میرگه‌هیٔ نیڤخۆسه‌ر نیڤ بنه‌هج مان «نه به‌رفه‌هدبوون و نه‌دبوونه تیک» و چینه‌دبوو لب نالایه‌ک بن هه‌که ئالایا به‌نی ئوسمانیا نه‌بیت.

ژ لای ریه‌ندی (مه‌زه‌به‌ی) فه‌ کو سه‌ری تیرا به‌ره‌به‌یتا (پروپاگه‌ندا) ئوسمانیا بوو قه‌بیلا موکری یا سوننی ل شه‌ری «به‌یتا دمدمی» پیستین ده‌رده‌سه‌ری لسه‌ر ده‌ستت سه‌فه‌ویا ل سالا ۱۶۰۷ی هاته سه‌ری بیی کو ئوسمانی ده‌ه‌وارا وان بچن. ل سالا ۱۶۱۸ ئوسمانیا و سه‌فه‌ویا هه‌ردویا بازار لسه‌ر کوردا کر، کو یا به‌ره‌زر نه‌و بوو به‌نی ئوسمانیا نه‌و ژ سه‌فه‌ویا خۆشته‌ر بقین چونکی سوننی بوون. ئو زانا مه‌حه‌مه‌د ئه‌مین زه‌کی لسه‌ر فی چه‌ندی د کتیب خۆدا «خلاصه‌ تاریخ الکرد و کردستان» دیژیت، ل دویمایه‌ی ل کانوینا بچویک یا ۱۶۱۸ی بو جارا دوپی ئاشتبوون ل ناڤه‌را هه‌ردو ده‌وله‌تا چیبوو. ئو ب ریکا موزه‌کیریٔ ئاشتبوون

ده‌ستووری دایه بدلیسی کوردا بکه‌ته‌تیک و خویکه‌کا زنده‌ی پیچیبووتیت وان ژێ نه‌خازتی و ری دایئ کو له‌شکه‌ریٔ خۆ چیکه‌ن، هه‌ر نه‌و بخۆ بوو ژنا شاه ئیسماعیل صه‌فه‌وی سه‌به‌یه‌کری. د میژوو یا ده‌وله‌تا ئوسمانی (تاریخ الدولة العثمانیه) دا یا ژ نفیسینا مه‌حه‌مه‌د فه‌رید به‌گی هاتیه: «ئو شاه دگه‌ل وان له‌شکه‌ریٔ خۆ یٔت ماین ره‌فی و گه‌له‌ک ژ سه‌رقولیت وی هاتنه ئیخسیرکن و تیک ژ ژیت وی ژ هاته ئیخسیرکن و سۆلتانی قه‌بیلنه‌کر وی بو میری وی بزفرینیت به‌لکی وه‌کی تولفه‌کر ل تیکی ژ کاتبیت خۆ مه‌هرکر» (ص ۷۴).

هه‌ر زوی جاره‌کا دی سه‌روشنووی کوردستان بووڤه مه‌یدانا فیککه‌فتنا له‌شکه‌ریٔ صه‌فوی و ئوسمانی، ئو هه‌تا سالا ۱۵۵۰ی ناڤه‌دانیت کوردا لسه‌ر ده‌ستت وان هه‌ردو هیزا هه‌فرۆیشی خرابکره‌کا ته‌فاهی بوون و هه‌ر تیکی ژ وان پارچه‌کا تژی ژ خۆجه‌یت کورد د بن ده‌ستیفه‌ بوو. ل هه‌یامنی ناڤه‌را ۱۵۱۴ی هه‌تا دویمایه‌ی حوکمداریا سلیمان قانونی ل سالا ۱۵۶۶ی کورد قه‌ره‌هنده‌ک زه‌واندنیت کیم که‌فت و هه‌ندک میره‌کیت کوردا ژ باهر د وان زه‌واندنا هه‌بوو، پیکه‌اتنا ته‌فاهی یا کوردا و تورکا ل چالدرانی ده‌نگه‌دانه‌کا باش د سالیٔ حوکمداریا نه‌لقانونی دا (سۆلتان سلیمان قانونی) هه‌بوو، دسه‌ر هندپرا کو وی زنده‌گافی لسه‌ر پیکه‌اتنێ کر، وه‌ختت میره‌کێ کورد ژ حوکمی ئینایه‌خاری و تیک دی ی نه‌ ژ میراتگریٔ وی ل بدلیسی ل شوین دانای. به‌لئ پا هه‌ر ژ گاڤا مرادی س ل سالا ۱۵۷۴ی حوکمداری وه‌رگری هه‌ما «سوزبه‌ندا سست یا ئاشتی» گه‌له‌ک ب دژواری هژیا. فیجا وارگه‌هیٔ کوردا سال بو سالی بوونه ئارمانجه‌کا به‌رده‌وام یا هه‌ویٔ صه‌فه‌ویا، ئو فان هه‌ویٔ له‌شکه‌ری یٔت تیک لدویف تیکی ده‌لیفه‌ نه‌دا ئافاکنی و ده‌هه‌ر هه‌وه‌کیدا هژماره‌کا مه‌زنا کوردا ده‌اته کوشتن، چنکی ده‌وله‌تا ئوسمانی خۆ ژ به‌ر به‌رپرسیاریا پاراستنا کوردا ژ سه‌فه‌ویا هاقیت. وه‌سا دابه‌ر رویی خۆ کو

سولتانا لسهر دهوسا وی چووپنه. مروّف گیانئ دفنلندیئ و خومهزنکرنئ د پهبیکیت نهحمه د پاشای دا بو میرئ کورد دبینیت، ییت کو فه کولینقان بوار نورالدینی د کتیه کیدا یا لسهر فئ کریارئ فهبری کومکرین و روّفه کرین (شهرحکرین). نو ژ رستیت کو پاشایئ نوسمانی پئ گه فادکته، «سوزیت نهز عهبدال خانی بزهوینم و وهسا تهمبیکه کم کو نهو و کورپت خو بینه عهبد بو نوسمانیا» (۱۳۹). شهر قهومی و نهولیا چلهبی چریسه ت و دهردهسهرییت وی ددیتن، قئجا نفیسی، هندیکه لهشکه ریتمه بوون، قئجا هندی سهر ژ قالبا فراندن

سولتانئ نوسمانی مرادئ چارئ، ئافاکه ری نفشپه ریسیا مله تی تورک د سیستمئ حوکمیدا و هژماره کا دی یا سولتانا لسهر دهوسا وی چوون (گیتی)

ئیدی زهمبیلیت وان تیرا نه کر، ئینا دفن و گوھ ژ سهرادپرین، نو مرادا ههر ئیکی ژ وان بوو ۲۰ گوھا و ۱۰ دفنا بینیت (ئان کومکته، ههلبه ت دفن و گوھیت کوردا - ههمیدئ بامه پنی)، به لی ئیکی ژ وان ۴۰ گوھ و ۲۰ دفن دگه ل بوون. چنکی ههر که سی هاتبا و زهمبیلیت وی ژ سهرییت ژ قالبی فراندی

شاه عه بیاسی پازده هزار مالباتیت کورد ژ سهر وارگه ییت راکرن و فه گوهازتنه وهلاتئ خوراسانئ، دا ب هاریکاریا وان بشینه تورکوماننا و تورکومان دهست نه داننه سهر تخویبی ل ژوریئ روژه لاتئ (بپ ۲۷۸). نو نهو پشکا ئیرانئ یا کورد برینئ، نانکو خوراسان دکه فیه سهر تخویبی ترکمانستان و قرگیزستانئ، نو ههتا روژا مه یا نه فرؤ ژئ گه له ک کورد لی هه نه.

زهمبیلیت دفنا و گوھا

ههما گه له ک باشه کو گه پیده یئ نافدار (نهولیا چله بی) ب چافیت خو دیتیه، زیده باری دهورئ وی کو شیورداری سهرؤکئ ههوا (حه ملا) نوسمانی بوو بو سهر میرگه ها بدلیسی و کریارپت قه ساپخانه کن یا ل سالا ۱۶۵۵ ز (۱). چپیووی دکتیا خو «سیاحه تنامه» دا قه یدکرینه. نو چپرؤکا فی شهری پارچه که ژ خورستئ هنافینیئ یئ هژماره کا مه زن ژ سولتانیت به نی نوسمانیا ییت کو له زئ ل سهرسهری و به ترانیئ دکهن و بی هزر و ته خمین و دسه رپئ خودا چووی کوته کیئ و کوشتنئ دکهن. نو چپرؤکا قه ساپخانا بدلیسی هینگئ ده سپکر، هه کو ل سالا ۱۶۳۹ زا. سولتان مرادئ چارئ ژ به غدا زقپری و ل نامه دی (دیاربه کر یا نوکه) مای و ژبه ر سهرکه فتننا وی پیروزباهی بو هاتین، به لی میر عهبدال خانئ کورد، میری بدلیسی، کو یئ خودانقیمه ت و زانا و تیگه هشتی بوو، نهو بخو نه هات پیروزباهی ل سولتان بکه ت. نو لدویف یا نهولیا چله بی ژ پهبیکه کئ فه گوهازتی یا سهرؤکئ ههوا نوسمانی بو میر عهبدال خانی هنارتی، «ئینا سولتان گوته من نهی نهحمه د لازمه تو تولا من ژ ویسقی سهرؤکئ قه بیلا مزویریا و عهبدال خان یئ بدلیسی فه که ی، نو نهو مر و ژ ناف مه بارکر و نهز مام والیئ دیاربه کر». تشتئ سولتان مرادئ چارئ پئ نافئ وی چووی، کو ئیکه ژ سولتانیت به نی نوسمانیا، نهوی د سیستمئ حوکمیدا نفشپه ریسیا تورکی دانایه و هژماره کا دی یا

مالباتیت که قنیت حوكمدکر ل مهیدانی نه مان. ژ فەرپژا خه لهت تیگه هشتا هه فیشک ژ قه نجکاریا چهرخی نازدی چهرخی بزاقیت کوردا و قه ساپخانیت ئوسمانیا بوو. چنکی دهسته کا ئوسمانی یا فیای وه کی ئه ورؤپا بکته وه سا تیگه هشت کو مهعنا فی تیخستنا میرگه هیئت نیف خو سه ریت کوردا یه ل ده قهریت جیران، ژ بهر هه بوونا فهلا ل هه می جهیت کوردستان و جیرانیا نه رمه نستانی (چیدبیت نهف سییره یه ژ لایئ نه ورؤپا فیه لسه ر ئوسمانیا هاتبیته فهرزکرن - حه میدئ بامه رنی).

دهوله تا ئوسمانی ل ساللا ۱۵۱۴ئ سؤزبه ندیا خو دگه ل کوردا گریدا لسه ر سه ربینئ (مبدأ) فه شرهای کو ژیکرنا سوننا ل دژی شیعا و بسورمانا ل دژی فهلا بوو. به لئ پشتی قه نجکاریا (خیچا گولخانه ۱۸۳۹ - خیچا هه مایون ۱۸۵۶) لدویف دیتنا میر و شیخیت کوردا دهوله تئ پتر پشتا فهلا گرت.

گه لهک ئاریشیت میژووی هه نه کو دنالوزن و خش یا لسه ر هه ی هه که مرؤف هویر فی هه یامی نافرؤهنکه ت، به لئ پا فەرپژیت ژئ چیدبن دئ ب چافا هیته دیتن. دهوله تا ئوسمانی میرگه ها سوران ل ساللا ۱۸۳۴ئ نه هیلا، نهوا قیگافی دکه فیه ده قهرا کوردستان یا ئیراقئ «پارچا کوردستان یا ئیراقئ ب دارئ کوته کیئ ده ستدانیه سه ر پشتی ئینگیزی بسه ر وی دهوله تیغه به ردا ی - حه میدئ بامه رنی» ئو میرگه ها بۆتان ژئ ل ساللا ۱۸۴۷ئ ژ هولئ راکر. ههروه سا میرگه ها بابان ب بریاره کا ئوسمانی ل نیقا چهرخی نازدی هاته بدویماهیئان. ئو وه ختن سؤلتان عه بدله میدئ دویئ ل ساللا ۱۸۷۶ئ هاتیه سه ر حوكمی، هه می میرگه هیئت دیرؤکی یئت کوردا یئت ژ ده سپنکا حوكمی بسورمانا لسه ر کوردستان به رده وام هه یین بدروستی چ ژئ نه مان و ل پاش خو گیله شوک (فوضی) و قه ساپخانه و هه ویئت ژ جه و وارا ده ریخستنئ هیلان.

ب که فتنه میرگه هیئت کوردا ده رگه هی چاخه کیئ نه خوش د میژوویا کوردادا فه بوو. وه رارکرنه میرگه ها

دژیان دا دیاریت مه زن ده سخو تیخت». (ژیده ری به ری - بپ ۶۵ - ۶۶). مال و ملکیت میرئ بدلیسن ل سه ریکزیده کرنه کا ئاشکرا دا فرؤتن و له شکه را ژئ هندی شیاین بو خو پیره کر.

شکه ستنا کوردستان

هیدی هیدی سؤزبه ندا ستراتیجی یا ل نافه را کوردا و سه لیمئ تیکی (سؤلتان سه لیمئ تیکی) ژ بیره اتئ پیغه چ ژئ نه ما. میرگه هیئت کوردا ده سپنکر تیک لدویف تیکی که فت و هه ر ژ ده سپنکا قه نجکاریت (ریفورمیت) دهوله تا ئوسمانی ل ده سپنکا ساللا ۱۸۳۹ئ دربیت کوژهک ل میرگه هیئت کوردا هاتنه دان. نه فه چاخئ قه ساپخانیت به رده وام بوو و هه تا نوکه ده رده وامن. ل گه ل تیچوونا به رده وام یا تخویبت ئیمپه راتوریئ ل به لقانئ دژواریا دهوله تئ ل نافخو زیده دبوو (نه دویره پشتی هه ر شکسته کا ل به روکیت شه ری ب ئوسمانیا که فتی زفرین دلئ خو ل کوردا هینکر بیت و گو تبتئ بناس هوینن ئه م دشکین - حه میدئ بامه رنی)، نه خاسمه کو ته خا سیاسی بریاردا به رسقا فه مانا وان و پیشکه فتنه ئه ورؤپا بده ن. به رسف ژئ نه و بوو، کو «پیدفیه لسه ر رییا وان بچن». زیده باری هندی کو د شیاندا نه بوو ئیجته ادا د پیشتیخستنا دهوله تیدا به یته خه له تکر، به لئ پا فه ژه نا گه لهک ژ ریکیت خه له ت یئت لسه ر دچوون به روفاژی بوو و خرابکرنا قه نجکاریا ژئ چیبوو.

دیتنا نوی نه هیلانا میرگه هیئت حوكمی خو بوخی د دهوله تیدا پیدفیکر، ئو ژ وان ژئ ویلایه تیت کوردستان و وه کی فه ژه نا راسته راست ژ هندی ئالوزیت دینی ل نافه را بیگه اته یا و طه وائیفا زیده کر (ل قیری دیاردبیت کو دهوله تا ئوسمانی که فیه بن باری گفاشتنت بیانیا، نه خاسمه ئه ورؤپا، ئو پشتا طائفه کی لسه ر کیستئ طائفه کا دی گرتیه - حه میدئ بامه رنی) و لدویف سؤزبه ندا چالدران یا ساللا ۱۵۱۴ئ پیچپچه

نه قهوميوو، کو چاخى سولتان سه ليمى تىكى بوو. سولتان عه بدلحه ميدي ريبازه كا نوى ده ريخت و تيدا ريدا كوردا ژي كجودا ده وله تى و خه ليفه ي (سولتاني) بينن. لدويغ في ده ستوداني كورد ل هه يامى سولتان عه بدلحه ميدي دژى ريغه به ريا ده وله تى (فه رمان بهر، له شكه ر، واليا.. هتد) بوون و مه والييت سولتاني بوون. نو مرووف د شيت باندورا في بينيت، چنكي عه بدلحه ميدي دويي تيكه ليه كا راسته راست دگه ل هنده ك شيخت كوردا هه بوو، بيى كو ب ريك و بهيكت فهرمي بهينه كرن.

هه ردو ناليا حساييت خو هه بوون، نو د خاله كيدا دگه هشتنه تيك نه و ژى د ژبه ريا وان ملت و تائيفا بوو نه وييت دناف ده وله تيدا (ده وله تا ئوسمانى) ناليگريا ئويرسى دكر و لدويغ كه يسديتن يا دونالى، زيده بارى پرناليا سه تهرتت ده سه لاتن ل ئستانه ل ده سپيكا چاخى سولتان عه بدلحه ميدي، ل وى هه يامى مه زنترين كه سى كورد، شيخ عوبه يدوللايى شه زمينى (نه هرى) ل سالا ۱۸۸۰ يى نالايى لفينه كا ته فاهى يا وه لاپاريز يا كوردا هه لگرت، كو نه ردى كوردستان ل هه ردو ده وله تيت ئيرانى و ئوسمانى فه گرتن. پشتى ئيريشه كا به رفره ه كويه سه ر له شكه رگه هيت قاچارى ل كوردستانا ئيرانى، ناليگريت شيخي شيان پتريا ده فه رييت عه شيره تيت كوردا ل بيا في به حرا ئورمى نازا كهن، به لى پا پشتى بابولعالى فياى وى پيشدا چوونا شيخي راوه ستينيت يا هه ردو ده وله تى ژى ترسيان و ماي تكري نه و شكه ست، هه رچه نده شك يا هه ي كو شيخي و سولتاني هاى ژ تيكودو هه بوو (نانكو شيخ ژ لايى سولتانيقه هاتيه پالدا نان شيخي ب ده ستوريا سولتاني وه كويه - حه ميدي بامه رنى). د دو كوميته كا بريتانى دا، ژ وان ييت تيلي نه مينى د كتيبا خو «النهرى في الوثائق البريطانية» دا كومكرين، كو قونسول ته فايى ل سالا ۱۸۸۰ يى هنار تيه، هاتيه: «نه ز يى پى خو شم بو جه نابى هه وه ديار كه م كو سي ره يى (مه وقفى) بابولعالى يى سالا بوورى دگه ل شيخ عوبه يدى سه ر كيشى كورد وه رگرتى، سي ره يه كه

بوتان ل وه ختى «به درخان به گى» بوو نه گه ر كو گه له ك قه بيليت ره فه نديت كوردا بسته هين و ژ خو نه ترسن و ژي كفه ره فيانا نافه دانى ل فى وه ختى هه مى دونيا تيدا د نه نگا فييدا، ل كوردستانى به لاقبوونا كو چه رى و ره فه نديا نه ري كخستى ژى چيوو و ده ليفى كو خو پى ژ ده وره كى بو ده وره كى دى يى پيشكه فتير فه گو هيزن، ب پيفه ريت هينگى، ژ ده سچوو.

فه كوليفنانى ئويرسى ديتيل، يى ل سالت ۱۸۴۲ - ۱۸۴۵ يى سه را كوردستانى و ئيرانى داى، تيبينه ك لسه ر فى ده ستودانى پيشكيشكر، «ل وه لاتى به درخانى بچويك ب رى دچيت و زير يى د ده ستيدا.» هنده ك ژ مزگينده ريت فه لا وه سا د مينايكت هه فدژيت قه نجكارييت ئوسمانى ل چه رخن نازدى گه هشتن، كو ده رگه هى فه له كرنا كوردا ل به رامبه ر وان فه بوو. نو لسه ر فى ده ستودانى مزگينده رى ئه مريكى «جاستن پاركينز» نفيسى «كو نو كه خودى چياييت كوردا به رامبه رى ئنجيلى فه كرن». [سه عد به شير نه سه كهنه ر - قيام النظام الاماراتى فى كردستان و سقوطه - ص ۲۳۱]. وه ختى سولتان عه بدلحه ميدي دويى (۱۸۷۶ - ۱۹۰۹) هاتيه سه ر حوكمى، وه خته كى نه خو ش بوو، دگه ل هندى وى بزافكر ئينقيلا بى لسه ر قه نجكارييا بكه ت و شولكرن ب دستورى وى بخو ل سالا ۱۸۷۶ يى بريار لسه ر داى راوه ستاند و نه وه ده سه كه فتيت د قه نجكارييت به رى هينگيدا داينه نه رمه نيا ژى ستانده فه.

بكارئينانا كوردا و ده ست ژى به ردان

كوردا كريا را عه بدلحه ميدي دويى د گا فيدا وه كى ئافريه كى وه رگرت و ديت كو جاره كا دى بو وان پشته فانه ك چيوو، فى جارى سولتان بخو بوو، نو كوردا ديتبوو ژى كا چاوا قه نجكارييا وه لاتى وان كره وارگه هى خرايى و ريگرا و كوشتن، نو به رى تشته كى ژ فى ره نكي ژ جاره كى پيفه د ديرو كيدا

موكوم بۆ ھەممى لىقنىت كوردا يى د دويقدا ھاتىن، يىت ھەرب ھەينى دەرد چووين. ئو د سالىت دويقرا ھاتىن رەنگە پىكھاتنەكا نە راگەھاندى د تىكھەلىت نابقەرا كورد و دەسھەلاتىدا پەيدا بوو، بناس ژى لىوازا ھىزىت خۆسەرىت جفاكى كوردا بوون و دياربوونا رىكخستنا سوويارىت ھەمىدى. بەلى پا ئەقى پىكھاتنى ب چ رەنگا ژ كوردىت تىزىدى نەگرت و ھەر ژ تىكگەھشتنا تىكى نناقەرا كوردا و توركا بوونە ئارمانجەكا بەردەوام يا دەسھەلاتدارىت ئۆسمانیا.

بىدەنگيا مېژووفانا

نقىسىنىت وان مېژووفانىت ئۆسمانى يىت دگەل ھندەك ژ كىرارىت سۆلتان و پاشايا نىنن، تىكراست نقىنكا (نەقدى) لى ناگرن، بەلى پەسنا كىرارىت كىت ژى ناكەن. ئو ئەف رەوشە دگەل ھەممى فەرماتىت براندىن و ھەرفاندنى د راستا جفاكىت نافخويىدا ھەبوو. مىناكا لسەر قى چەندى، ئەو ھە كو مېژوونقىس و فەرمانبەرى ئۆسمانى بجوى ئىبراھىم ئەفەندى، كو ل پترىا گەپرىانىت سۆلتان مرادى چارى دگەل بوو، جارەكى فەگىرا كا چاوا سۆلتانى شىخەكن لىك جفاكى كوردستانى بقەدر و قىمەت كوشت و پاشناقى وى «ئەلرۆمى» بوو. مېژوونقىس ما حىبەتى كا

بۆ پاشەپوژى گەلەكى بترسە. ھكومەتا توركى ل شوينا ب دژواری شەپى شىخى بکەت بۆ خەلاتا دھنرىت.» بەلى پا ھەر زوى بۆ ئۆسمانیا دياربوو كو ئارمانجىت شىخى ژ فىل و فندىت سۆلتانى و بابولعالى مەزنىرن. چىكى د وى پەيىكا وى (شىخى) بۆ مزگىندەرى ئەمرىكى ل ئورمى (جۆزىف كۆجران) ى ھنارتى، شىخ ب ئاشكراى تىدا دىژىت: گەلى كورد ژ ۵۰۰ ھزار مالباتا پىكھەيت، سەخلەتت خۆ يىت دىنى و ھەلاتىنى و ملەتى و نىشى ھەنە و وى رەوشت و تىتال و قانوىنىت خۆ يىت نەمازەيى ھەنە. ئو لسەر پىشەنەكفتنا كوردستانى، پىدقىە بەيىتە گۆتن كو ھاكىمىت ئىرانى و ئۆسمانى پىخەمەت بنەجھكرنا دەسھەلاتا خۆ ل دەفەرى كوردا بکىرنەھاتى دياردكەن و ژ لايى ئابوورى و جفاكىشە رىيا پىشكەفتنا كوردستانى دكەن. نوکە بۆ كوردا دياربوو كو وان چ رىك بۆ ژىارى لىر دارى ئىرانى و ئۆسمانیا نىنن.» مېژووفانى كورد يى زانىنگەھا دھۆكى، ەبەدلفەتاج بۆتانى، د فەكولىنەكا لژىر نافونىشانىت «بدايات الشعور القومى الكردى» دا نقىسىە، پىخەمەت بەربەندكرنا لىقنىت ملەتى كورد د پاشەپوژىدا، نەخاسمە پىشتى لىنا شىخ عوبەيدوللايى نەھرى، ئۆسمانیا بەرى خۆ داىە ھندەك رىكىت نوى، ژ وان ژى رىكخستنا فەگوھازتتا توركا بۆ كوردستانى...

بەلى پا بترستىن تىشتى دەولەتا ئۆسمانى كرى، بەيژكرنا سىستەمى ەشىرەتى بول كوردستانى، قىجال ساللا ۱۸۹۱ى (سوويارىت ھەمىدى) چىكرن (لسەر ناقى سۆلتان ەبەدلفەمىدى دويى) «ئو پىشتى شكەستنا لىنى (لىنا شىخ نەھرى) قان مىلىشيايا دەورەكى مەزن د ھەرفاندنا جفاكى و پىكھەژيانا كورد و ئەرمەنادا ھەبوو.

پىشتى لىن شكەستى، ئۆسمانیا شىخ نەفىكرە ھىجازى، ئو ل وىرى مر و ھاتە فەشارتن ژى. بەلى پا تىشتى وى ئافاكرى بوو بىياتەكى

مەدالىا «كوردستان» يا سۆلتان ەبەدولمەجىدى تىكى ل ساللا ۱۸۴۷ پىشكىشى سەرۆكى ھەوا ئۆسمانیا ل دژى ھوكمى ئۆتۆنۆمىي كوردستانى كرى (ئىندىپىندىت ەرەبىە)

بەریف سەرچەقا بە لاقبیت، دا بنیاتی بەردەوامیا میژوویی یا ناسناما سیاسی و کولتوری و دەسگەهیت وئ بەینە شکاندن. یا دویئ کو پلانا دا برینا میژووییە کو سیستەمئ سیاسی پشته فانی وئ دکەت و پیکۆلیدکەت تیکەلبوونا خو دکەل جفاکئ ئەو روپی تمامکەت، ئو ب فی رەنگی بوو تشتە کئ غەریب د نافی دەدورئ خو یئ جیۆکولتوری یئ نێزیکدا (۱۰۴ - ۱۰۵).

بەلئ پا هەکو داود ئوغلۆ دەهیت ل سەر تیکەلییئ دکەل دەولەتیت دەفەرئ دناخفیت، ل چەرخئ ۲۱ئ کراسئ تیکەهئ ئۆسمانی ژبەر خو دکەت و کورکئ ئەنوەر پاشای دکەت بەرخو و ب قەلەمئ ضیاء گوکئەلپی دنقیسیت. بەلکی یا بالکیش ئەو بیت کو ئەو بسفکی بیی حسابکرن بەرسقا وئ پرسپاری د دەت کا بوچی قەساپخانیت هەردو دەولەتیت ئۆسمانی و تورکی د بیردانکا تەفایا عەرەبیدا ب وی رەنگئ دکەل قەساپخانا حەلەبچە قەومی جهئ خو نەگرتیە. فێجا داود ئوغلۆ ل سەر وان کریاریت لەشکەری یئ لەشکەری تورکی ل سالا ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ئ ل دژی پارتیا کارکەریت کوردستانئ کرینە سەر دەفەرا کوردستانا ئیراقئ (یا دروستەر ئەو پەرچا کوردستانئ یا ژ لایئ دەولەتا ئیراقئە داگیرکری - حەمیدئ بامەرنی) ئەفا بەهیت دبیژیت: ب فی ستراتیجیا نوی، روژنامە فانی عەرەبی ئان روژنایایی چ نقینکیت بەرکەفتی ل کریاریت لەشکەری یئ تورکیا ل ژوریئ ئیراقئ پێرابووی نەکرن. زیدەباری هندی کو تورکیا ژ لایئ ژ دەولەتا ئان دەسگەهیت نافدەولەتیفە نەهاتە نقینکرن (بپ ۶۲۴).

هەندەک نفیسەفانیت پشته ئۆسمانیزمی دگرن، د خو شکاندن و سەرچەماندنیدا ژ هەفالیت خو یئ تورک ژ زیدەکرێە. فێجا د. مەحمەد حەرب د پیشگوئتا کتیباً خو دا «العثمانيون في التاريخ و الحضارة - ئۆسمانی د دیرۆکئ و ئافەدانییەدا» دنقیسیت: هندیکە ئەو غەدرە یا مستەفا کەمالی (مستەفا کەمال پاشا - ئاتاتورک - حەمیدئ بامەرنی) ل شەری خو سەریئ و

دی چاوا کریارا سۆلتانی وەسفکەت. تشتئ بووی ئەو بوو کو شیخ رۆمی (ئو یا دروست شیخ ئورمیئ یە، ل سەر نافئ بریما ئورمیئ ل کوردستانئ) پەسنا کوردستانئ دکر، ئو وی وەختئ شیخ لک سۆلتانی کوردیت وئری لئ دگەریان، « و لدویف گوئتا مەلکی یا چ خیر تینە ئەو بوو ئەگەر کو سۆلتان دەگراندی» (بجوی - التاريخ السياسي و العسكري للدولة العثمانية - الجزء الثاني - ص ۵۲۷). هەروەسا ئەکەمە لوددین ئیحسان ئوغلۆ د کتیباً خو «الدولة العثمانية» دا عەینی رئ گرتیە، ئو بەس وئ دبیژیت کو شەنقرنا فی شیخئ نەقشەبەندی «فەژەن و دەنگفەدانیت بەرفرەه ژئ چیبوون» (ص ۱۸۶ - الجزء الثاني).

تەفایا میژووفانیت ئۆسمانی یئت کەفن و نوی خو ژ هەلسەنگاندنا قەساپخانیت د دیرۆکا فئ دەولەتیدا و کۆمارا تورکی یا کو میرانگرا و ییە قەومین دەنەپاش. زیدەباری بچفەنەگرتنا مینا کا کوشتنا «شیخئ ئورمیئ» کو تشتە کئ کیمە ژ زنجیرا قەساپخانیت بکوم، چیدبیت ببیتە میناکەک بو چاوانیا چارەکرنا بوویەریت ژ فی رەنگی، ئو ئەفە ئاخفتنەکا تەفایە و چ تشتا روڤەناکەت. سەرۆکۆزیری بەری ژئ، ئەحمەد داود ئوغلۆ د کتیباً خو دا «العمق الاستراتيجي - کویریا ستراتیجی» دا بەحسئ هەیامئ قەنجکاریت دەولەتا ئۆسمانی دکەت کو ئەو هەیامئ ئالۆزیانە و ژ ۱۸۳۹ دەسپیدکەت حەتا دگەهیتە شکەستنا دەولەتئ و چیبوونا کۆمارا تورکی ل سالا ۱۹۲۳ئ فەدکیشیت. ئەو دبیژیت پندقیە میراتئ سیاسی یئ دەولەتا تورکی « بەردەوامیا میژوویی» هەبیت (ئو مەخسەدا وی ل فئری ئۆسمانی یە) بیی بەرپرسیا شینستیت سیاسیت ئۆسمانی بستوخوڤە بگرن. د نافی فی چارچوڤەیدا، ئەو دویفهاتیئ هەیامئ ئالۆزیئ ئۆسمانی کورتدکەت، کو پتیا قەساپخانیت هۆفانەییئ چەرخئ بیستئ بەرکاری وان بوون و تیوریا وی بکورتی ل سەر دو فەرێزا هاتیە دانان: یا تیکئ گفاشتنیت دەهاتنە کرن ئارمانج ژئ ئەو بوو کو رەوشەنەزریەکا سیاسی یا نوی چیکەن یا ب رەنگە کئ هەرمی ژ سەنتەری

زىنپىت ب زېرى كراسكرى و ب سەدا فەرۇيىت پلنگا
و ھندى بېژى ھند مەھفىر...)

ئەفە ئەو مىر بوون يىت دە ۋەختىدا ب فەرمانىت
سۆلتانى بووينە مىر و پىشتى سۆلتانا شول پى
نەماى و شولا خۇ پى قەتاندى، ھەر سۆلتانا بخۇ
ئەو شكاندىنە و تىتت ژ مىرانىي و ب فەرمانا
سۆلتانا دەسكەفتى، ھەمى ژى ستاندىنە و ئەو مىر
ل نافي خەلكى وان رەزىلكرىنە و پى كەلەژاىتت
(مەعنەۋىياتىت) مروقى كورد شكاندىنە. ئو ئەم
كورد دېژىن: سوييارى خەلكى ھەر يى پەيايە و
مالى نەخارى ب دەقى زالمى دچىت و گوتە پىرى:
تە ئاقل ئان تە سەربۆر، ئىنا پىرى گوت: كەس
ۋكارىت داپىرى ھەكە سەربۆر بسەر منقە چوون
دى ئاقل بخۇ ھەبىت.

۲. د قى تەرجمەيدا من پتر خۇ بسەر تەرجمە
تىگەھشتىنقە بەردايە، لەوا ژى ل ھندەك جەپىت كو
ھەكە مروقى ۋەكى تىكستا عەرەبى تەرجمەكەت
ناھىتە تىگەھشتن، قىجا من پىكولكرىە خاندەفانى
پتر تىگەھىنم. ھەمىدى بامەرنى.

۳. ئەفە پارچا تىكىيە ژ نغىسىنى و ھەكە پارچا
دويى ب دەست من كەفت، دى ۋىژى تەرجمەكەم
و بو سىلاقى ھىنم.

ژىدەر و دەھمەن:

*حسین جمو، نغیسە فان و ھەكولینفانە.

نازاكرنا توركيال كوردا كرى ئىلبىر ئورتايلى د كىتيا
خۇ «أتاتورك» دا دىتیه ھەما ئەو چەند بەسە خشى
بىخىتە سەر ھندى كو مستەفا كەمالى ل سالىت
شەرى سۆزا ھوكمەكى خۇبخوىى (ھكم ذاتى)
داىتە كوردا، ئو پىدا دچىت و دىژىت، « د شىاندا
نىنە ھندەك تىگەھىت بدەف ھاتىنە گوتن ۋەكى
سۆزىت ژدل بھىنە قەبىلكرن.»

تېپىنى

. مېژوۋفانى فرەنسى (فىرناند برودىل) د كىتيا
خۇدا (الحضارة المادية و الاقتصاد و الرأسمالية، ج ۱،
ص ۳۸۸)، ئافرىكە دايە قى قەساپخاننى، بەلى تىدا
دىاركىرە كا ژ فەرىژا ۋى قەساپخاننى چەند مال و
مالدارىا مىرەكى كورد ھاتىە پىرەكرن، بەلى ۋى
مىرى نەئىناۋو، ۋەكى نغىسىنا حسىن جموى دىار
ئەو مىر (عبدال خان) يى مىرى بدلىسى بوويە.
فىرناند برودىل د كىتيا خۇدا ئەفا بھىت نغىسىيە:
(ئەفە ئەو ھەزرە يا مە لسەر ۋەرگرتى، ھەكو
خزىنىت ۋى مىرى كورد ھویر حسىدكەين و
پىشكىشكەين يى لەشكەرى توركى ل تىرمەھا
ساللا ۱۶۵۰ئ دەستداناپەسەر و دەسەرىكزىدەكرنەكا
ئاشكرادا فروتىن: سندوقىت ژ عاج و ئەبەنوسى
چىكرى، دارى سەرۆ (ژ بنەمالا دارا كاژى يە)،
عەلبكىت دەستكىت وان ژ لولۇيا چىكرى و شىشكىت
گولاقى يىت ژ ئەلماسى دبرسقن و ئامانىت ھەما
(بخویرا) گولا، كىتپىت ل روژئاقى چاپكرى، لىت
قورئانى يىت ب گەلەك بەرىت بھا نەخشاندى و
نغىسىنىت خەتخوشى يىت نافدارترىن خەتخوشا و
شەمعەدانىت زىقى و پورسەلىن چىنى و خزىنىت
مىتالى ئوپالى و سىنىك و فەرخەسىنىت ژ مىتالى
(ئىزنىك - İznik) چىكرى و چەكىت ۋەكى يىت
ھزار شەف و شەفەكى (الف لیلە و لیلە) و شىرىت
گەلەكىت كەشخە يىت ژ مەعدەننى ھشك چىكرى
و ستونكىت ب لولۇيا نەخشاندى و قابلىت زىقى و

خاندنگه‌ها روژنامه‌قانی یا به‌درخانیان جه‌لادت به‌درخان

سەردار هیتوتی

«نیکه‌تیا مله‌تن کورد ب نیکه‌تیا نه‌زمانی کوردی پیک دهیت، د نیکه‌تیا زمان دا گافا
پیشین نیکه‌تیا هرفانه». ژ گوتنیت جه‌لادت به‌درخانی

ده‌وله‌تا عوسمانی فه هاتبوو د‌ویرن‌خستن و ل
نیسته‌نبولن دژیان، مالباتا میری د‌ناقفا ناقه‌ندیت
چاندی و نه‌ته‌وه‌یی دا سه‌نگه‌کا مه‌زن هه‌بوو،
هیش‌ت د ژیی ل‌وینی دا بوو و ل سال‌ا ۱۹۰۸ ناقی
میر جه‌لادتی وه‌کی وه‌لات‌پار‌یزه‌ک چ‌وو‌یه (۱).

ژیان‌اما میر جه‌لادت به‌درخانی:

میر جه‌لادت ل روژا ۲۶ نیسانا ۱۸۹۳ ل نیسته‌نبولن
هاتیه سهر دنیایی ل وی ده‌می مالباتا وی ژ نالیی

میر جه‌لادەت و هه‌قژینا وی ره‌وشن خان

ئەو و هندهك سه‌روك و گره‌گریت ئاراراتی دپه‌قنه ته‌هرانی و د ده‌می مانه‌قه یا خو‌دا میر دشیت شاه‌ی ئیرانی بی‌نیت، میری داخازا هاریکاریا دۆزا کوردا ژ شاه‌ی ئیرانی کر لی شاه‌ی داخازا وی چ پویته پینه‌کر و بچقه نه‌گرت، لی شاه‌ی داخاز ژ میر جه‌لادەتی کر کو د حکومه‌تا وی دا و ب که‌یفا خو‌ بیته بالیوزی ئیرانی ل هه‌ر ده‌وله‌ته‌کا ئەوروپی یا کو میر دخازیت. ل هه‌مبه‌ر قی داخازا شاه‌ی ئیرانی، میر جه‌لادەت به‌رسقا نه‌ری دده‌ته شاه‌ی و داخازا وی قه‌ییل ناکه‌ت له‌ورا شاه‌ی ته‌هرانی ب دار‌یزوری جه‌لادەتی ژ تخویبیت ئیرانی دو‌یردتیخت و به‌ری وی دکه‌قیتته ئیراقی. ده‌ما میر جه‌لادەت به‌ری خو‌ دده‌ته ئیراقی، هنگی شه‌ر د نا‌قه‌هرا کوردا و ئینگلیزا دا ل ئیراقی هه‌بوو و ئەف وه‌لاته ژ لای ئینگلیزیه یی داگیرکری بوو، قیجا وه‌ختی ئینگلیزا زانی کو میر یی ل به‌غدا وان میر جه‌لادەت ژ به‌غدا کره‌ده‌ری، چونکی هنگی میر جه‌لادەت چه‌فه‌نگی کوردا بوو.

میر جه‌لادەت ل گه‌نجاتی

دایکا وی ناقی وی (سه‌نیحه) بوو، ژ تو‌خمی چه‌رکه‌سا بوو، لی ب دروستی فیری ئەزمانی کوردی ببوو و ب ره‌هوانی دگه‌ل کو‌ر و کچا خو‌ د ناخفت. بابی جه‌لادەتی پشتی چویه ئیستانبولی سه‌نیحه ب سه‌ر ژنا خو‌یا به‌ری ئینایه، و نه‌خری سه‌نیحه‌خانئ نه‌مر میر جه‌لادەت به‌درخان بوو(۲).

د سال ۱۹۲۲ دا که‌مال ئەتاتورکی فه‌رمانا کوشتن و نه‌فیکرنا ئەندامیت مال‌باتا به‌درخانیا دا، له‌وا جه‌لادەت و مال‌باتا خو‌ ژ نه‌چاری وه‌لاتی خو‌ بجه‌ ده‌یلن و دچنه غوربه‌تی، بابی وی ئەمین عالی به‌درخان و برایی وی یی مه‌زن سو‌ره‌یا به‌درخان (د.بله‌چ) دچنه مسری و جه‌لادەت و برایی خو‌ کامیران به‌درخان دچنه ئەلمانیا.

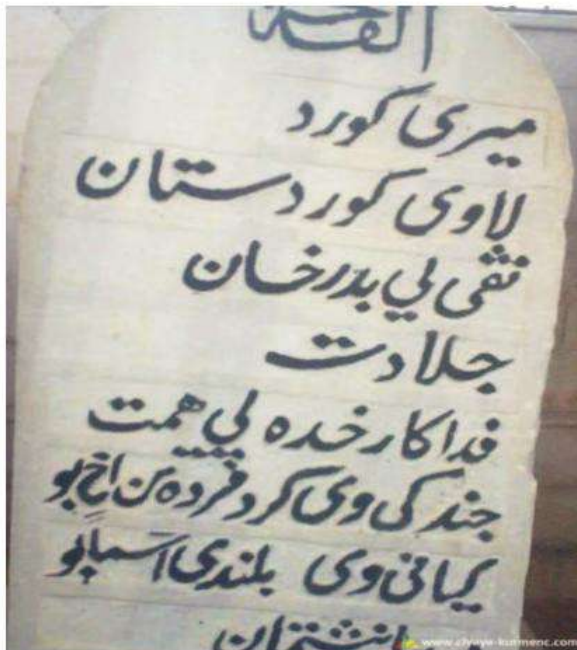
ل ئەلمانیا میر جه‌لادەت خاندنا خو‌ دا ده‌ستپیکرن و چوو زانکوی و بو‌ شاگردی دکتورایی، لی ده‌ما شو‌ره‌شا شیخ سه‌عیدی پیرانی ل سال ۱۹۲۵ چییوو و ناقیری د جه‌دا ده‌ستان ژ خاندنا خو‌ به‌رده‌ت و دگه‌هیته شو‌ره‌شی، لی مخابن شو‌ره‌ش که‌فته‌به‌ر هو‌قینیا ترکا هاته ق‌رکرن.

د نا‌قه‌هرا سالیت ۱۹۲۹-۱۹۳۰ دا میری مل دا بوو به‌ر شو‌ره‌شا ئاراراتی، لی ده‌ما کو شو‌ره‌ش شکه‌ستی،

ناسناما وهلاتی سوریا یا میر جه‌لادەت بەدرخان

خۆ و پرگارکرن کوردستانێ ل نیک وان ل سەر هەر تشته‌کی بوو، دوژمنین کوردان ژێ ئەف تیکه باش فیمکربوو، له‌ورا میر جه‌لادەت و مالباتا وی بۆ وان دوژمنین هه‌ره‌سه‌ره‌کینه. ژ به‌ر قی تیکێ ئەز د وی بیرو و باوه‌ری دامه‌کو که‌مالیستان ل سالآ ١٩٢٢ ل

کێلیا گوری میر جه‌لادەت بەدرخان

دژی میری و مالباتا وی و نامه‌یا جه‌لادەت ژ که‌مال

پشتی کو میر ل به‌غدا ژێ هاتیه‌ ده‌رتیخستن، ب نه‌چاری به‌ری خۆ دده‌ته‌ سوورین، هینگێ وه‌لاتی سوورین ل ژیر ده‌ستی فرهنسا بوو، و ژبه‌ر گفاشتیت ترکا فرهنسا نه‌هیلا میر ل توخییت سوورین و ترکیا ئاکنجی بییت و فرهنسی میری لژی‌ر چا‌فدی‌ریا خۆ ل شامێ ده‌یلن(٣).

ل سالآ ١٩٣٥ دگه‌ل دو‌هما‌ما خۆ ره‌وشه‌ن به‌درخانێ ژيانا هه‌فزی‌نیی پیک دینییت(٤)، و ژ فه‌رێژا وی زه‌واجی، کچه‌ک و کوپه‌ک په‌یدا دبن، کچا وی سینهم خانم ل روژا ١٩٣٨/٣/٢١ هاتیه‌ سه‌ر دنیایی، و کوپۆ وی جه‌مشید ل روژا ١٩٣٩/١١/٩ هاتیه‌ سه‌ر دنیایی(٥).

ل سالآ ١٩٣٩ میر دبیته‌ ریفه‌به‌ری کومپانیا ریجی یا فرهنسی یا جگارا(٦).

پشتی کو ل سالآ ١٩٤٦ فرهنسی ل سوورین چووین، ریکیت نفیسینی ژێ لبه‌ر میری ته‌نگ بوون، ئەزمانی کوردی هاته‌ به‌ربه‌ندکرن، ره‌وشا ئابوو‌ری یا میری ژێ به‌ره‌ف خرابوونێ دچوو(٧).

ل سالآ ١٩٤٩ ره‌وشا ئابوو‌ری یا میری زیده‌ لیواز دبیت و هاریکاریا درافی ژێ ژ که‌سی قه‌بیلناکه‌ت له‌وا ل سالآ ١٩٥٠ و ژ نه‌چاری زه‌قیه‌کا په‌مبی دچینییت و بیره‌کا ئافی د ئافا وی زه‌قیی دا دکولیت و ب (بیرا قه‌ده‌ری) ئافدکه‌ت و لسه‌ر بی‌ری جار جارا دگه‌ل خۆ دبیتیت: ئەز ل کیقه‌ و چاندن و ئافدانا په‌مبی ل کیقه‌، قه‌ی ئەف ژێ قه‌ده‌را منه‌). لی مخابن ب **بوویه‌ره‌کا نه‌دی‌ار میر ل روژا ١٩٥١/٧/١٥** وه‌غهری دکه‌ت(٨). گوته‌کا نه‌مر میر جه‌لادەتی هه‌بوو هه‌ر ده‌م دگۆت ئاخ وه‌لات نه‌زانینی توژ ده‌ست مه‌ کری(٩).

د. زه‌رده‌شت حاجۆ دنفیسیت: ئەز دخازم ئیرو بیخمه‌ بی‌را په‌وشه‌نبیر و فه‌کوله‌ری‌ن کوردان کو گه‌له‌ک گومان و شکا من ل سه‌ر قی بویه‌ری هه‌یه‌، گا‌فا مرو‌ف خۆ ب ژيانا میر جه‌لادەت و مالباتا وی فه‌ مژویل دکه‌ت، مرو‌ف کویر کویر دچیته‌ دئا‌فا وه‌لاته‌روه‌ریا وان دا، کو خۆشیا گه‌لی

پشته فانی هه می ته خیت جفاکی کوردی و ل سالا ۱۹۲۴ پارتیا کۆماری یا پیشکه فتنخاز ژى هاته دانان دا هه فركانیا پارتیا نه ته و په ریس یا نه تاتورکی بکهت، پرنیا نه ندامیت پارتیا نوی نه ندامیت بهری بیت پارتیا ترکیت گنج و سه روکیت دینی یین شوپاریز بوون، کوردا ژى پشته فانی دا فنی پارتیی و د سهری دا شیخ عه بدولقادر کو نه ندامه کی ههری بلندی بوو د نانا وان دا.

لی هه دوی ده میدا ژى لژیر ریبه ریا شیخ سه عیدی پیرانی کوردا ل سالا ۱۹۲۵ ده ست دا خه باتی و نه ف شوهر شه ژى ب درونده یا ترکا پیچوو، لهوا پاشی روهنه زریت کورد ل ده رفه ی وه لاتی جفاقا خویووون ناکرا (۱۲).

و نه ف جفاقا ب هاریکاریا نه رمه نا و میر جه لاده تی و مه مدوح سه لیم به گن سالا ۱۹۲۷ دا هاته ناکرا. ل سالا ۱۹۳۲ میری کۆمه ستا (جفاقا هاریکاریی ژ بو کوردین به له نگاز یین جه زیری) ل شامی ناکرا دکهت و نه ف کۆمه سته ب هاریکاریا رهوشه نه زر و سه روکعه شیر و که سانیت دیاریت کورد بیت ژ وه لاتی دویرتیخستی هاتوو ناکرا (۱۳). ل سالا ۱۹۴۷ ل سه ر داخازا کوردیت جه زیری میر بو په رله مانن سورین دهیته هه لبارتن، لی هیشتا ۲۴ سه عهت ل سه ر وی هه لبارتن ره ده رباز نه بووین، حکومتا عه ره بی ده ست دانا سه ر هه ر تشتی و میر تیخسته ژیر چافدیریا ب زوری ل شامی. ل سالا ۱۹۴۸ ده ما شه ری سورین و ئیسرائیلی چیبوی، میر

نه تاتورک را خواندیه و ده ما کو مروف ده رتیخستنا وی ل ئیرانی و ترسا ئینگلیزان ژ هاتنا نافیری بو ئیراقی و ترسا عه ره ب و فره نسیان ل سورین دداته بهرچاقان و هزر د ئیرینا میر جه لادت را دکهت مروف چ جارا نه شیت باوه ر بکهت کو میر ب وی بویه ری میه (۱۰).

بزاقا سیاسی یا جه لادته به درخان

دگه ل باب و مامی خو، میر جه لادته پشکداری د ناکرا کۆمه لا پیشکه فتنه کوردان و پاشتر ژى کۆمه لا ریخستنی جفاکی بیت کورد دا دکهت، ل سالا ۱۹۱۹ دگه ل برایی خو میر کامیران و نه کره م جه میل پاشا و فاتیق ته و فیق و میجره نوئیل گه رپانه کی ژوری کوردستانی دکهن (۱۱).

ل سالا ۱۹۲۴ ترکیی بوو کۆماره ک و خیلافهت بدویماهیینا، نه و عه لمانیهت و نویخوازی یا کو پارتیا نه ته و په ریسا مسته فا که مال نه تاتورکی ب هو فینی و درونده یی پیشقه دبر، بوو نه گه را ژده سdana

شیخ سه‌عیدی پیران، که‌ریم ژ ژیریا کوردستانی، کامل ژ ژوری کوردستانی، مه‌لا نه‌حمه‌د شوزی، فه‌قی عه‌بدو‌لایی جزیری). له‌وا پشتی قان که‌سا ژیک‌گرتی کومبوونا وان هاته‌ فه‌گوه‌ازتن بو‌ باژیرێ بو‌حه‌مدون، ئول (۲۱ چریا تیکێ ۱۹۲۷) نه‌ف بریاره‌ دان:.

۱. هه‌لوه‌شاندا کومه‌ل و ریک‌خستنی کوردی ژ پی‌خه‌مه‌ت دانانا کومه‌کا مه‌زن.

۲. کارکنا به‌رده‌وام ل سه‌ر شو‌ره‌شی ل دژی ترکا. نه‌و کومه‌لیت هاتینه‌ هه‌لوه‌شاندا ژ پی‌خه‌مه‌ت ئافا‌کرنا خویبوونی نه‌قی‌ت ل خاری بوون:.

۱. کومه‌لا ته‌عالی کوردستان

۲. کومه‌لا ته‌شکیلاتی کورد

۳. کومه‌لا کورد میله‌ت فیرقه‌سی

۴. کومه‌لا سه‌ربخو‌یا کورد(۱۶)

کومه‌لا خویبوون بزافه‌کا چاندی یا به‌رچاف هه‌بوو، چه‌ند به‌لافوک لدوور دیروکا بزافا نه‌ته‌وا کورد ژ بو‌ خو‌سه‌ریا کوردستانی به‌لافکر بوون و د قان به‌لافوکادا سیاسه‌تا حکومه‌تا ترکی ژ بو‌ نه‌هیلانا کوردا به‌حس‌کریه، ژ وان به‌لافوکا:.

۱. داخازی ژ بو‌ کوردی‌ت ل ویلایه‌تیت تیک‌گرتی ل ۲۰خ‌زیرانا ۱۹۲۸.

۲. په‌رتوکا ئاریشا کوردی یا د.بله‌چ شیرکو ل سالا ۱۹۳۰.

۳. به‌لافوکا هه‌شتی، (کورد ل هه‌مه‌ری لینه‌گرتنا ترکی) ل ۲۹ چریا دو‌یی ۱۹۳۳. (۱۷) خویبوونی لق و نافه‌ندی‌ت خو‌ ل قان ده‌قه‌را هه‌بوون:

(ده‌سپیکێ کۆمیتا مه‌رکه‌زی ل به‌یروتنی بوو، لقا حه‌له‌بی، لقا حه‌سیچه، لقا ماردین، لقا دیاربه‌کر، لقا سیلوان، لقا سه‌حوور، لقا سی‌رت، لقا به‌غدا، لقا که‌رکوک، لقا سلیمانی، لقا زاخو، لقا ره‌واندوز، لقا پاريس و لقا له‌نده‌ن(۱۸).

تا سالا ۱۹۴۶ کومه‌لا خویبوون وه‌ک ریک‌خستن ما‌بوو، لی پشتی نه‌مانا سه‌ره‌لدا‌نا ئاراراتی رولی وی د

داخا‌زا ئافا‌کرنا هه‌زه‌کا کوردی ژ حکومه‌تی دکه‌ت کو دگه‌ل عه‌ره‌با به‌ره‌فانیی ژ سو‌ریی بکه‌ت لی حکومه‌تا عه‌ره‌بی نه‌و داخا‌زا میری قه‌بیلنه‌کر(۱۴). ل باژیرێ تریه‌سپی، میر جه‌لاده‌ت خه‌بات دگه‌ل وه‌لاتپاریزیت کورد دکر، نه‌خاسمه‌ دگه‌ل حاجو‌ ئاغای و زا‌رۆکی‌ت وی، ب فی ره‌نگی میر ل نیزیکی تخویبی ترکیا دما و ل مالا حاجوی ژی بی‌هنا خو‌ فه‌ددا، ل گوندی مزگه‌فتا ژی لاته‌ک هه‌بوو، هه‌رده‌م میر دچوو بن سیها وی لاتن، له‌وا حه‌تا نوکه‌ ژی نه‌و لات ب لاتا میری یا به‌رنیاسه، حکومه‌تا فره‌نسا هنگی حاجو‌ ئاغای ژ تخویبی دو‌یرتی‌خستبوو و ل باژیرێ حه‌سه‌کێ ئی‌خستبوو ژیر چا‌قدیری و هه‌رده‌م میر ده‌اته‌ حه‌سه‌کێ دچوو نیک حاجو‌ ئاغای.

ده‌ما میر ژ ئیرانی دچپته‌ ئیراقن، ژ بلی ترسا هه‌بوونا میری ل به‌غدا، و ترسا مانا وی لنک ئینگلیزا، کورد ژی ژ به‌ر ده‌سه‌ه‌لاتداریت ئینگلیز نه‌دو‌یران و دترسان به‌سه‌ر میری فه‌ بچن(۱۵).

ج‌فاتا خویبوون:

قه‌ری‌زا بزافا هه‌می لا و پشتی گه‌له‌ک کومبوون و چا‌قی‌که‌فتنا ل ده‌قه‌ری‌ت کوردستانی و پاريسی، هه‌میا بریاردا ل هه‌یقا (چریا تیکێ ۱۹۲۷) ل مالا (پایا زیانی ئه‌رمه‌نی) ل وه‌لاتی سو‌ریی کومه‌ه‌بن و کومبوونا وان پینج رۆ‌زا فه‌کیشا.

پشکداریت فی کومینن نه‌ف که‌سه بوون: (د.شو‌کری محه‌مه‌د سه‌گیان(سه‌گقان ئان سه‌گیان)، سه‌روکی کومبون بوو، جه‌لاده‌ت ئه‌مین عالی به‌درخان، حاجو‌ ئاغای سه‌روکی عه‌شیره‌تا هه‌فیرکی، بوزان شاهین به‌گ سه‌روکی عه‌شیره‌تا برازان، مسته‌فا شاهین به‌گ، ئه‌مین نه‌حمه‌د سه‌روکی عه‌شیره‌تا رمان، به‌رده‌دین ئاغای، سه‌روکی عه‌شیره‌تا هیسبان، مه‌مدوح سه‌لیم ژ ئافا‌که‌ری‌ت کوما ته‌عالی کوردستان، فه‌همی لی‌جی نفیسه‌فانی

شورهشا ناگری داغ ۱۹۲۹ - ۱۹۳۲

کونگرا خویبوونئ ئیحسان نوری پاشا بیی بهرههقبوونا وی کره سرکیشئ شورهشا ناگری و هر د وی ده میدا کره ئەندامئ سهکیشیا خویبوونئ، ژبه ر هندئ ل دویماییا ۱۹۲۷ ژنه رال ئیحسان ب فه رمانا خویبوون گه هشته چیا ئی ناگری و سهکیشیا شورهشئ کر.

بازا سیاسیدا نه یئ بسه روه ربوو و دوه رکی ژئ که فتبوو ناقا ئەندامئ وئ. جهلادت بهدرخان ژ سالآ ۱۹۲۸ سهکیشیا کومه لئ کریه، وی سه رده می بنگه هئ کومه لئ ل باژیرئ حه له بئ بوو، ناقبری د کریارئت له شکه ری دا پشکداری کریه لسه ر تخویبئ ترکیئ - سورین کو مه رما فان کریارا پشته فانیا سه ره لدانا ئاراراتئ بوو(۱۹).

شورهشا ناگری

پشتی ئیحسان نوری پاشا گه هشتیه ناگری، شورهش به ره ف قوناغه کا نوی چوو. ئالایئ کوردستانئ هاته بلندکرن و مارشا وهلاتئ هاته دانان و سهکیشیا له شکه ری و مه ده نی هاته دانان و پیکه اتئ ئیداری و ریکه ستنئ خویبوونئ ل ده فهرئت ژیر ده سه له اتا شورهشئ هاتنه دانان و فه رکارئت له شکه ری هاتنه

ژ فه ریژا هو فینیا ترکا به ری ده سپکا ۱۹۲۶ چریسکیت شوره شه کئ ل چیا ئی ناگری بلندبوون، ل ۱۶-۱۷/گولانئ/۱۹۲۶ شه رئ ئیکئ د ناقه را شه رفانئت ناگری و چه کداریت ترکا دا په یدا بوو. شورهشئ لسه ر به ر خودانئ به رده وامبوو، هه تا ل مه ها ته باخا ۱۹۲۷ ل باژیرئ بحه مدون یئ لبنانئ جقاتا خویبوون هاتیه دانان، کو ئیک ژ بریارئت خویبوونئ به رده وامبوونا شورهشئ بوو هه تا له شکه ری دویمایئ یئ ترکا ژ کوردستانئ ده ر دئ یخن(۲۰).

یا له‌شکه‌ری پێچه‌ک بربوو شه‌ری شه‌رکه‌ری ناگری (۲۲).

جوداها فی شوهرشی ژ شوهرشیت دیت ییت کوردا نه‌و بوو کو ربه‌ری شوهرشی نه‌ ژ ته‌کیایی بوو، نو بریارا شوهرشی ژێ ل ته‌کیایی نه‌هاتبوو دان، به‌لکو چار ریکه‌ستنیت کوردا ل سالا ۱۹۲۷ پشته گه‌له‌ک کۆمبونا لسه‌ر ئافا کرنا خویبوونی پیکه‌اتن و کره‌سه‌رفه‌گیرا هه‌می ریکه‌ستنیت کوردا.

پشته‌ی شه‌ر چیبوو، ده‌فه‌ره‌کا به‌رفه‌هه‌ دکه‌فیه‌ ده‌سته‌ی شوهره‌شگیرا و لسه‌ر وی ناخی به‌لافوک و رۆژنامه‌یت ناگری و گازیا وه‌لات هاتنه‌ ده‌رئیکه‌ستن و ئالایی کوردستان بلبندبوو و حکومه‌ته‌کا کوردی هاته‌ ئافا کرن. دگه‌ل کو خویبوون چاپخانه‌ک بو کۆمارێ په‌یدا کربوو، لی نه‌شیا پشته‌فانیا جه‌ماوه‌ری و هیژیت کوردی بو شوهره‌شا خو په‌یداکته‌ و کۆمار ل سالا ۱۹۳۱ هاته‌ هه‌رفاندن (۲۳).

بزافا چاندی یا جه‌لاده‌ت به‌درخانی

گۆفارا هاوار:

میر جه‌لاده‌ت، ل رۆژا ۱۹۳۱/۱۰/۲۶ ده‌ستویریا وه‌شانا گۆفارا هاوار ژ حکومه‌تا سووین وه‌رگرت و پاشی ل رۆژا ۱۹۳۲/۵/۱۵ ده‌ هژمارا ئیکێ ژێ چاپکر (۲۴).

میر جه‌لاده‌ت گه‌ه‌شته‌بوو وی باوه‌ریی کو ئیدی ب هیژا چه‌کی و شه‌ری د شیاندا نینه‌ حه‌قی کوردا به‌ستین، قیجا خاست ب قه‌له‌می ئازادیا ئه‌زمانی خو

لیکفه‌کرن.

د نافه‌را سالی‌ت ۱۹۲۷ - ۱۹۳۰ دا شوهره‌ش گه‌ه‌شته بازه‌کی کو نه‌ ب تنی ترکیا ژێ ترسیا، به‌لکو ترسا وی که‌فته‌ دلێ سوڤیه‌تا به‌ری و ئیرانا شاه‌ی ژێ، له‌وا بو شکاندنا شوهره‌شی وان ژێ هاری ترکا کر و ئینگلیزا ژێ شیانیت خو دانه‌ بو نه‌هیلانا شوهره‌شی بکارئینان و فره‌نسییته‌ کو هینگێ ل سووین حوکمدار ب هه‌موی شیانیت خوڤه‌ ری ل به‌ر چالاکفانیت جفا‌تا خویبوونی گرتن، دا ب چ ره‌نگه‌کی هاریکاریا شوهره‌شا ناگری نه‌که‌ن.

د نافه‌را ۱۹۳۰/۹/۱۴ - ۷ چریسکیت شه‌ری دویمه‌هین د نافه‌را شه‌رفانیت شوهره‌شی و داگیرکه‌رادا قه‌میران. لی ۶۰۰ شه‌رکه‌ری کورد ل هه‌مه‌ری ۳۰۰۰۰ هه‌زار چه‌کدارا دگه‌ل ۳۲ توپ و ۵۵۰ ره‌شاش و ۵۲ فرۆکیته‌ ترکا بوون. ل دویمه‌هین ژبه‌ر نه‌بوونا هه‌فسه‌نگیا هیژێ و هاری دۆژمنا کرنی دگه‌ل ترکا ل رۆژا ۱۹۳۰/۹/۱۴ بزاف بدویمه‌هیه‌ات (۲۱).

شوهره‌شا ناگری یا کو ل ژیر ربه‌ریا سه‌ره‌شه‌کر ئیحسان نووری پاشای بوو، کوردا گه‌له‌ک هه‌ژ نافه‌ری دکر، لی نه‌شیا ب هیژا کوردی خو له‌ره‌هیزا مه‌زن یا ترکا بگریته‌، چونکی ترکا هژماره‌کا زیده

يا بهرده و امبوو ههتا هژمارا دوپماهيئى كو دبته هژمارا ۵۷ ل ريكهفتى ۱۹۴۳/۸/۱۵ دهركهفتيه. هه موى هژماريئى گوفارا هاوار ل ههردو چاپختيئى وهلائي شامئى، ته رهقى و سهباتى هاينه چاپكرن. ب تمامى هاوار د هژمارا ۲۴ دا دبته لاتيئى و ب فان تيبا دهينه نفيسين، پيشتر جار جار ب تيبين عه ره بى ژى بابته به لافكرينه و هندهك جار بابتهك ب ههردو تيبا به لافكرينه دا خوينده فان ژ تيبين لاتيئى باشتير فامبكه ن.

هندهك ژ هژمارين گوفارا هاوار:

هژماره ۶ ل ريكهفتى ۱۹۳۲/۸/۸

هژماره ۳ ل ريكهفتى ۱۵/خزيرانا ۱۹۳۲

هژماره ۱۰ ل ريكهفتى ۲۳ چريا تيكئى ۱۹۳۲

هژماره ۱۴ ل ريكهفتى ۳۱ كانينا تيكئى ۱۹۳۲

هژماره ۱۵ ل ريكهفتى ۲۳ كانينا دويئى ۱۹۳۳

هژماره ۲۱ ل ريكهفتى ۵ خزيرانا ۱۹۳۳

هژماره ۲۲ ل تيرمه ها ۱۹۳۳

هژماره ۲۴ ل ريكهفتى ۱۹۳۳/۴/۱

هژماره ۲۵ ل ۱۹۳۴/۸/۱۹

هژماره ۲۶ ل ريكهفتى ۱۸/۸/۱۹۳۵

هژماره ۲۷ ل ريكهفتى ۱۵/۴/۱۹۴۳

هژماره ۳۹ ل ريكهفتى ۱۵/۲/۱۹۴۲

هژماره ۵۷ ل ته باخا ۱۹۴۳. (۲۹)

گوفارا روناھى

ل سالا ۱۹۴۲ئى مير جه لادهتى گوفارا خو يا دويئى تيخسته بهر دهستئى خوينده فانا، هژمارا تيكئى يا گوفارا روناھى ل نيسانا ۱۹۴۲ لئى دهردكهفيت و ب ته مامى ۲۸ هژمار ليهاينه چاپكرن، كو هژمارا دو ماهيئى ل سالا ۱۹۴۵ دهركهفتيه.

روناھى ب ته مامى ب تيبين لاتيئى بوو، هه يفانه دهردكهفت (۳۰). ده ما كو هاوار ژ وه شانئى راوه ستاي مير جه لادهتى گراني دا روناھيئى و پينج هژماريئى

بلندبكهت، لهوا ل روژا ۱۹۳۲/۵/۱۵ هاوار چاپكر، مير خودان و سهرنفيسه فانيئى گوفاريئى بوو، وي ژيانا خو گورى نه زمانئى كوردى كر (۲۵).

هاواريئى ژ روژنامه و گوفاريئى بهرى خو يا جودابوو، چونكيئى كه م پينگافا تيكئى بوو، ئو ژ روژنامه و گوفاريئى بهرى خو يا جودابوو، چونكى ب تيبين لاتيئى، نه ويئى مير جه لادهتى دانايين، دهاته نفيسين و به لافكرن. فئى گوفاريئى تيبين لاتيئى يئى كوردى دانه ناسكرن و د ريكا بهر پهريئى ويدا فان تيبا جهئى خو گرت. لهوا دشين بيژين: تيبين لاتيئى ژ دبستانا جه لادهتى دهركهفتينه و كهفتينه نافا هه مى دبستانئى كوردا (۲۶).

مير جه لادهت ب پترى ۱۵ نافا د نافا ههردو گوفاريئى خو دا بابته به لافكرينه ژ بهر كو كه سيئى نفيسه فان د كيمبوون و وي نه دخاست بياني بزائن كو ب تنئى كه سه كه فان بابته دنفيسيت يه عنى وي و برايئى خو مير كاميران پترى بابته تيب فان گوفارا نفيسينه (۲۷).

دگه ل ههردو گوفاريئى خو، مير شيا زنجيره كا پهرتوكا چاپكهت كو دنبه ۲۰ پهرتوكيت چاپكرى (۲۸).

د قوناغا پشتى نيسانا ۱۹۴۱ نفيسه فائيت ژيريئى كوردستانئى يئى به هدينى بهر كاريت خو د بهر پهريئى هاواريئى دا به لافكرن. ل ده سيئى ئى ژى صالح يوسفى بهرناس ب صالح بامه پرنى كو هه لبهستهك ل ژير نافئى (هيفيا مه) د هژمارا ۳۹ يا ريكهفتى ۱۵/۲/۱۹۴۲ ده لافكر و پشتى وي هه لبهسته فان شيخ مه مدوحئى بريفكانى و نه نوهر مايى بهر كاريت خو د هاواريئى دا به لافكرينه.

گوفارا هاوار ل ريكهفتى ۱۵ گولانا ۱۹۳۲ هه تا ۲۵ تيرمه ها ۱۹۳۳ ب تنئى ۲۳ هژمار لئى دهركهفتينه، و هژماره ۲۴ و ۲۵ و ۲۶ ب ريژه ندى ل ريكهفتى ۱۹۳۴/۴/۱ و ۱۹۳۴/۸/۱۹ و ۱۹۳۵/۸/۱۸ دهركهفتينه. پشتى هژماره ۲۶ئى گوفار دراوه ستيت هه تا ۱۹۴۱/۴/۱۵ جار هكا دى وه شانئى دكهت و هژماره ۲۷ دكهفite بهر دهستئى خوينده فانا، و ددويقرا

وێ گۆفارهك ب نافی (ژین) ده‌رئێخستن كو هه‌مزه ئه‌فندیی موكسی و مه‌مدووح سه‌لیم و كه‌مال فه‌وزی روله‌كی سه‌رپشك د به‌لاقركنا ویدا هه‌بوو(۳۲). د گۆفارا هاواری دا میر ب فی ئاوی گازی كوردان دكه‌ت:

«هاوار ده‌نگی زانیی یه، زانیی خۆناسینه، ژ مه‌ره ریا فه‌لات و خۆشیی فه‌دكه‌ت، هاوارا مه‌ به‌ری هه‌ر تشتی هه‌یینه‌ زمانئ مه‌ وئ بده‌ ناسكرن له‌وما كو زمان شه‌رتی هه‌یینه‌ یا پێشینه»(۳۳).

د سه‌رده‌می خۆدا ل ناڤا ئۆسمانیا، رۆژنامه‌فانی ل ژیر باندورا رۆژنامه‌فانیا فره‌نسی بوو، له‌وا ده‌می رۆژناما ئێكی یا ئۆسمانی ب نافی (ته‌قویمی وه‌قایع) ژ لای سولتان مه‌حمودی دووی قه‌ هاتیه‌ هاتیه‌ دانان ل ساڵا ۱۸۳۱ ل ژیر باندورا رۆژنامه‌یه‌كا فره‌نسی ژدایكبوو.

ئه‌ف باندوره‌ هه‌تا شه‌ری ئێكی یی دنیایی ژ هه‌ر یا به‌رده‌وامبوو. له‌وا نفیسه‌فان و ره‌وشه‌نه‌زری هه‌نگی فیی فره‌نسی بوون، ژ وان ژ كورد كو گه‌له‌ك پوینه‌ ب فیربونا فره‌نسی دكر، ژ نفیسه‌فانیت كورد ییت هه‌نگی شیاين فیی فره‌نسی بن (د.عه‌بدو لا جه‌وده‌ت، ئیسه‌حاق سكوتی، شه‌ریف پاشا، مه‌مدوح سه‌لیم، ره‌فیق حلمی، میقداد مه‌دحه‌ت به‌درخان، د.كامیران به‌درخان، جه‌لاد هه‌درخان، حوسین حوسنی موكریانی، نوره‌دین زازا، عیسه‌مه‌ت شه‌ریف وانلی، عه‌بدو له‌رحمان به‌درخان و ئیسمائیل شاهویه‌س) بوون(۳۴).

ژ بلی ئه‌زمانی كوردی كو ئه‌زمانی باب و بابكالیته‌ میر جه‌لاد هه‌تی بوو، ناڤی ئه‌ف ئه‌زمانه‌ ژ دزانی: تركی، ئینگلیزی، فره‌نسی، فارسی، روسی، یونانی، ئه‌لمانی و عه‌ره‌بی(۳۵).

به‌ركاریته‌ میر جه‌لاد هه‌تی

۱. رێژمانا ئه‌لفابیی كوردی، شام ۱۹۳۲
۲. روه‌لینین ئه‌لفابئ، شام ۱۹۳۲

پێشیی ییت روناھیی لسه‌ر نوچه‌ییت شه‌ری بوون و پاشی د هه‌زاریته‌ دیقدا روناھی به‌فاهی كه‌فته‌ خزمه‌تا كوردیی و لسه‌ر ئه‌زمان و ئه‌ده‌ب و چاندا كوردی بابه‌ت به‌لاقركن و هاته‌ خه‌ملاندن(۳۱).

گرنگیا ئه‌زمانی لنگ میر جه‌لاد هه‌تی

جه‌لاد هه‌ت به‌درخان هه‌ر ژ ساڵا ۱۹۱۹ پرۆژه‌ك بو دانا تییته‌ لاتینی دانا بوو، و ئه‌ف پرۆژه‌ ل ساڵا ۱۹۲۲ هاته‌ بجیكرن و هاته‌ بكارئینان و بابه‌ت پێهاتن نفیسه‌ین و قه‌نجیا وئ ژ بۆ بزاقیته‌ تاكه‌ كه‌سی یین جه‌لاد هه‌ت به‌درخانی و بۆ جڤاتا هیفی بوون، نه‌خاسمه‌ پشته‌ جاره‌كا دی قه‌ژی وئ پشته‌ شه‌ری ئێكی یی دنیایی بدویمه‌یه‌اتی دزقیریه‌ قه‌. جڤاتا هیفی د قوناغا دووی یا خه‌باتا خۆدا، ره‌وشه‌نه‌زریته‌

انا لله وانا اليه راجعون

آل بدرخان في دمشق ينمون ببالغ الحزن والاسى الى العالم الاسلامي زعيم العائلة البدرخانية ورئيسها المنفور له

الامير محمدت بدرخان

توفاه الله تعالى الى رحمة صباح امس - الاحد - وسيجفيل بدين جنانه في تمام الساعة الرابعة من بعد ظهر يوم الاثنين الواقع في ۱۲ شوال سنة ۱۳۷۰ الموافق ۱۶ نوز سنة ۱۹۵۱
وسجلى على جنانه في جامع الشيخ محي الدين وبرارى في مفره الاخير في مقبرة الشيخ خالد في حي الاكراة .

۳. بيسيا پيغهمبهرى، شام ۱۹۳۳
۴. نقيذین تيزديان، شام ۱۹۳۳
۵. نامهيك ژ مستهفا كه مال پاشاره، شام ۱۹۳۴
۶. لدور دوزا كوردستان، مسر ۱۹۴۳
۷. گراميرا كوردى، شام ۱۴۳
۸. گراميرا كوردى ب فرهنسى.
۹. سهبهبين راستى كه تنا نه دفتنى.
۱۰. فهرهنگا كوردى، كوردى
۱۱. فهرهنگا كوردى، فرهنسى
۱۲. خوه بناسه
۱۳. كتيبا سينهم خانى
۱۴. ههفند (تياترويه)
۱۵. ديوانهك ههلبهست (چاپ نه بوويه) (۳۶).

ژيډهر

۱. موسهدهق توفى، چهند بهريه پرك ژ ديروكا روژنامه فانى يا كوردى، پشكا دووين، چاپخانا هاوار، دهوك ۲۰۱۱.
۲. سادق بههائدين ناميدي، مير جهلادته بدرخان، گوڤارا ديروك، هژماره ۱۵، هافينا ۲۰۱۷.
۳. دزهدهشت حاجو، فهگوهاسق ژ تيبين لاتبني روژ محمهده، گوڤارا فهژين، هژماره ۲۸، هافينا ۲۰۰۲.
۴. يوسف نهحمده مهنك، بهدرخانيه كان مالباتيكي خهباتكه، ژ چاپهمنيين كتيروفوشيا سوژان.
۵. كوئي رهش، هوولا مير جهلادته بدرخان هات فهكرن، گوڤارا مهحفهل، هژماره ۸، ۲۰۱۲.
۶. دزهدهشت حاجو، ههر نهو ژيډهرى بهرى.
۷. كوئي رهش، مير جهلادته بدرخان د نوخرکنا ۶۹ سالى دا، گوڤارا بهرنامهگهه، هژماره ۲، سالا ۱.
۸. كوئي رهش، گوڤارا بهرنامهگهه ههر نهو ژيډهرى بهرى.
۹. سادق بههائدين ناميدي، ههر نهو ژيډهرى بهرى.
۱۰. دزهدهشت حاجو، ههر نهو ژيډهرى بهرى.
۱۱. موسهدهق توفى، ههر نهو ژيډهرى بهرى.
۱۲. دپرك كينان، كورد و كوردستان، وهركيران د.لهزگين نافدهرههمانى، چاپخانا خانى، دهوك ۲۰۰۸.
۱۳. كوئي رهش، گوڤارا مهحفهل، ههر نهو ژيډهرى بهرى.
۱۴. كوئي رهش، گوڤارا بهرنامهگهه ههر نهو ژيډهرى بهرى.
۱۵. دزهدهشت حاجو، ههر نهو ژيډهرى بهرى.
۱۶. محمهده فاتح، پارت و ريکخواه سياسييه كان له تورکيا ۱۹۲۳-۲۰۰۳، چاپخانا هممدي، ۲۰۱۶.
۱۷. د.سهلاح هروري، بزافا بهدرخانيان د کومهلا خويبوون دا، گوڤارا هيزل، هژماره ۷ و ۸، زستان و بهارا ۲۰۰۸.
۱۸. محمهده فاتح، پارت و ريکخواه سياسييه كان، ههر نهو ژيډهرى

پشکه کی ژ ژيانا نالبه ندى ل دهقه را گوليا

نزار مه جید

گوندیت گولیا هه بوو، هه تا شیعرا ناشیت گولیا ب
دریژاهی نقیسیه.

هه که هوپرتر هزر تیدا بکهین، گوندیت گولیا
هه می نه ل ته نشت ئیکن، نه خاسمه ل چاخئ
بووری هاتنوچوون باهرا پتر ب پیا و دهوارا بوویه،
نانکو چهند روژا فه دکیشا هه تا قوناغ ب قوناغ ژ
گونده کی چووپانه گونده کی دیتر و زیده باری کو
قه سترکنا نالبه ندى و ناسکرنا گوندا و جهیت ئاش
لئ ههین دیاردبت کو ب دریژاهیا سالا ل گوندیت
تخویبئ ناحیا باتیفا مایه، هه تا شیای ب ناق و
نیشان و ژ هه می رویه کیغه به حسئ سهره ده ریا
خودائیت ئاشا بکهت، هه روه کی د تیکستا ناشیت
گولیا دا دیاردکته و دپیزت:

نالبه ندى ل سالا ۱۸۹۲ئى ژدایک بوویه، ل ده ستيپکا
ژيانئ ل بهرده ستئ دهیکا خوه فامیائى فيرى
خواندنا قورنائى بوویه، پاشى لسهر خواندنا دینی
بهرده و امبوویه وه کی فهقه ل حوجره و مزگهفت و
ته کیا، ل بامه پرنئ و زاخو و نامیدئى خاندیه. نالبه ندى
ل گه لهك گوندیت تخویبئ دهوکی وه کی گه روك
گه پریایه و ژ وان دهقه ران ژى باتیفا، نه خاسمه ل
گوندئ رويسئ و پاشى دبه زافایئ رويسیا و ژنه كئ
ب نافئ سافیا بو خوه دئینت. هند تیکه لی وان
دبت هه تا وی رادده بی ب ئاخفتن ژى، خوه وه کی
که سه كئ گولی- بیگوفى و رويسی د هژمارت. هه تا
د هندهك شیعريت خوه دا ژى به حسئ هندئ دكت
بو ميناك، ژبلى كو شه ره زایه كا باش ل هه می

نهزم نههلی همی کیف و تهماشا

(ناشیت گولیا)^(۱)

نهزم نههلی همی کیف و تهماشا
 گوهم خوه بدهن نهفې قصصه و بهیانې
 کو نهز دی بو وه کم بهحسې هنده تاشا
 ب ئزنا قادری رحم و شیانې
 مهلایې (رویسې) یا رابوځه جارهک
 ژبو وی نافهرین و صه د تبارهک
 ته بو مه نهفرو چاندی جانه دارهک
 کو دا بچیت ناشهکی بو ئیمتیحانې
 ل (رویسې) وان هه بو ناشهک حهبابه
 زفستان گپربو تو د بیژې دهبابه
 خودان (سهرحان) ه لهو تاشې خرابه
 ژبه ر وی (رویسې) یا ژې گوهم نهدانې
 ل (ئیکماله) هه بو ناشهک نهیې باش
 خودان (سیڼو) یه لهو یې پویچه نهو تاش
 مهلایې گوټ لازمه خو ژوی بدهم پاش
 کو نا گهرهیت حه تاهه یفا گولانې
 مه گوټ دابچینه نزدوری بو تاشی
 مه پرسیارکر خراب بو نهوژې پاشی
 سهړې هیڅیا ژ ویرې من تراشی
 حهقم نهز وی بکه م بهحس و ترانې
 ★ خودانې تاشې (نزدوری) (علی) بو
 دلې وی ژ گوندیا بقهر و کولی بو
 مهلایې وان ژې پیچکه ههلهلی بو
 جهې وی گونده که ل دهشتا دوبانې
 ★ ژناوی و یا عهلی کر شهړ و پوره پور
 دورې ل ژنکا مهلای دان هنده زنگور
 عهلی ژکه ربا مهلای یې کهفتی نزدور
 خراب کر تاش کو نهز ناخوم دهمانې
 (علی) ما نهو چ کهر به یان چ کینه

مه شوله ژن مهلایې و یا ته نینه
 ته نه م مهعتل کرین تاشی هه لینه
 مه نهو دگوټ و عهلی نهدهاته تانې
 مه پرسیارکر (کهشانې) تاش بچ حالن
 مهزانی نهو دخرابن هو دبه تالن
 کهشانی بو پلهک ناری دنالن
 خودې زاخو و زهځه ژې قهت نهدانې
 کو نهو تاشې (کهشانې) یې ل گوندی
 نهههځران تازه ئینان و نه جوندی
 کهسې نهو دیت خرابه گوټ تو هندی
 نهمایه لته نهو پرتهک هه بانې
 بچ حاله تاشې (ئوسمانې کهمالی)؟
 مه زانی نهو ژې ناهیریت خومالی
 ژ ههځرانا خرابه و مایه خالی
 وهکی هو بیت ل خو ناکه م زیانې
 وهسا مه علومه تاش نینن ل (شیلان)
 چوده م وان تیر نه خاره نان و ههځران
 نزانم نهو چ طهبعن نهو چ ئینسان؟
 کو وان گوندهک هه یه ل هیڅیا نهمانې
 مه هزرا خو کر بو گوندې (شلوینې)
 خرابه تاش بهرهک نینه ل شوینې
 ئیلاهی ئې چو تاش نینن بچینې
 گولی بوچی دکهن هنبان دزانې
 مه بارکر دابچم تاشې (طهها) بی
 خراب بو کوله مایه ل ههواپی
 مه گوټ تاشا تو ههر هسک و زوهایی
 بهریت ته ههروهکی هاتین رهفانې
 تههای مالا ل (بیجانې) و (رهزانه)
 لهوا تاشې خرابه و یې وهسانه
 ل تاشا ههرخودان دائیم بهلانه
 تههای زهحفن رهزیت شوبهی دوکانې
 تهها هندی رهزا چیکه ی بکولی

چ لازم که فنه ناشی بدهی څه شولی
 تو وی ل گوندی ره حهت ناشی ل چولی
 تنی چیلکا ته څه څرو هاته زانی
 مه زانی ناشه کئی هه ی یاری (نه عمو)
 مه دیت څه و ژى لبا دانی دکهت دو
 ژ قه هری من لهوا نفرین کره هو
 نه څی ناشی هه می پیکڅه جهمانی
 څه وی ناشفانه کئی هه ی مه لکه موته
 وه سا دژواره دا بیژی بزوته
 خوری لمن، گوت نه ناش چیکریه بو ته
 ژ ده ستی من تو نابینی څه مانی
 مه گوتی ما تو وه ک گورگئی گورځی؟
 کو دی بخورتی مه ژى ژ ناشی ده ریخی
 څه څی به حسی څگوهیت نه عمو ی نه تیخی
 سه ری جامیری کهت بهر تیش و ژانی
 مه دیت ناشفان ناشی بن سه روبه ر
 به ری خو ددهم کو هه څرانا دکهت که ر
 مه جاره ک دی ژ ویری بارکر څه و که ر
 مه خوش هاژوتبو بو مارستانى
 وه کئی څه ز چومه بهر گوندی (زرپزه)
 ژ ناش ل وی نه بون شکل و پرپزه
 که ری شین بوز ل ویری ل من بو بهرزه
 څه زى دکه م گریه څو ناخ و فیغانی
 به ری من که فته سه ر ناشی مرادی
 کو هه ر خه لکی ژبو وی دکر فه سادی
 نه دیت مه قهت چو بیهنا نار و زادی
 ژ وی نه دهات وه کی ل ناخر زه مانى
 مه گوته وی (مرادی) څه هلی (بارهول)
 خراب ناشی ته څه څرو بویه څه ف چول
 وه جا هنده ک که سا نینن هه می شول
 مرادی بهر نه څینانه ژ (کانی)
 ب چاکی قهت نه دا ناشی خو وی گوڅ

کو هه څرانا دهی پتین قهوی کوڅ
 مخابن ته مه عتل کر څه هلی څاڅ
 ژ بی ناشی قوسیری وان گه هانی
 * وه کی څه ز چوم به ری خو ددهم مزاخى
 تزی بو ژ ته قن و څاف و قرش و ناخى
 زوها نه دبو هه تا هه یقا ته باخى
 به ق و کینفزاله پیکڅه داوه شانى
 څه فان ناشا څه فان کاڅله خرابا
 خوزی څیک بهر ل شوینا وان نه مابا
 دا هه څرانا مه ب دستارا هی رابا
 نه که تباينه څه څی وه ستان و ژانی
 نزانم دی ب چ روی چم پیش عه یالی
 ل ناف وان څه ز بکه م زیمار و نالی
 کو خاتونا مه دی ده ست دهت گو پالی
 هه ره څه حمه د نه هیی خو بده ی قوتانى
 څه گه پهام څه ز بترس و من سه ری شور
 نه که خاتون بکهت گال گال و پورپور
 بچن ده ه روژ څه ز نه ویرم بچم دور
 (خودى څه ز هه ر ژ ته دخازم څه مانى)
 څه زم شاعری جوندی دی ته خوم که م پاری
 هه ر ده بره یا حه لاله بو څی مه لایى رویسی (۲)
 د پارچه ک دی دا ژى دی څت:
 حاجی من څه ز غولام بوچی نهو تو ژمن سلی؟
 تو ژ مه ناترسی برا څه ز زره مه لایى گولی (۳)
 لیستا پاشناقیت جهیت څه حمه دی موخلس:
 * ۲۷ جارا نامیدی بکارئینایه.
 * ۱۲ جارا بامه پرنی بکارئینایه.
 * ۵ جارا رویسی بکارئینایه.
 * ۳ جارا بیدوهی بکارئینایه.

چ لازم که فنه ناشی بدهی څه شولی
 تو وی ل گوندی ره حهت ناشی ل چولی
 تنی چیلکا ته څه څرو هاته زانی
 مه زانی ناشه کئی هه ی یاری (نه عمو)
 مه دیت څه و ژى لبا دانی دکهت دو
 ژ قه هری من لهوا نفرین کره هو
 نه څی ناشی هه می پیکڅه جهمانی
 څه وی ناشفانه کئی هه ی مه لکه موته
 وه سا دژواره دا بیژی بزوته
 خوری لمن، گوت نه ناش چیکریه بو ته
 ژ ده ستی من تو نابینی څه مانى
 مه گوتی ما تو وه ک گورگئی گورځی؟
 کو دی بخورتی مه ژى ژ ناشی ده ریخی
 څه څی به حسی څگوهیت نه عمو ی نه تیخی
 سه ری جامیری کهت بهر تیش و ژانی
 مه دیت ناشفان ناشی بن سه روبه ر
 به ری خو ددهم کو هه څرانا دکهت که ر
 مه جاره ک دی ژ ویری بارکر څه و که ر
 مه خوش هاژوتبو بو مارستانى
 وه کئی څه ز چومه بهر گوندی (زرپزه)
 ژ ناش ل وی نه بون شکل و پرپزه
 که ری شین بوز ل ویری ل من بو بهرزه
 څه زى دکه م گریه څو ناخ و فیغانی
 به ری من که فته سه ر ناشی مرادی
 کو هه ر خه لکی ژبو وی دکر فه سادی
 نه دیت مه قهت چو بیهنا نار و زادی
 ژ وی نه دهات وه کی ل ناخر زه مانى
 مه گوته وی (مرادی) څه هلی (بارهول)
 خراب ناشی ته څه څرو بویه څه ف چول
 وه جا هنده ک که سا نینن هه می شول
 مرادی بهر نه څینانه ژ (کانی)
 ب چاکی قهت نه دا ناشی خو وی گوڅ

- ۵★ جارا بهرواری بکارئینایه.
- ۲★ جارا بناقی بکارئینایه.
- ۲★ خشخاشا بکارئینایه.
- ★ جاره کئی بیگوقا بکارئینایه.
- ★ جاره کئی گولی بکارئینایه.
- ۲★ جارا عیراق بکارئینایه.(۴)

ئه حمه دئی نالبه ند مروقهك زانا و مه زن بوو، شه هره زایه كا باش ژى د ئه زمانئ عه ره بى دا هه بوو، شیعريت وه لاتپاریزی و دینی و شوژه شگیری و ره خه نیی، ب هه ردو ئه زمانیت کوردی و عه ره بى به لاقهرینه و هندهك ژوان هه تا نوکه نه هاتینه چاپکرن و خودانئ دیوانه كا پینج بهرگی یه ب ناقتی (باغئ کوردا)، ب هه ر پینج بهرگا فه تیزیکی (۷۰۶) هه له به ستا نفیسینه وهك ره خه، د پارچه هه له به سه ته کئی دا دبیزت:

- ★ چار سه د ئو زیده من هه نه قه سیده
- ★ عیبه تن و که یف و که مال و عیده
- ★ نئ ئه ز نه شیم وان طه به که م بئ پاره
- ★ دابکه م دیاری بو هه وه تیک جاره (۵)

ئه حمه دئی نالبه ند ل ریکه فتی (۱۹۶۳/۹/۹) ئی پشتی دیمه تیت دل ئیش بیت کوشتنا ژن و زارویا دبیت، کو ژ بال پژیما عیراقئ فه هاتبوونه کوشتن، هناقینیا (نه فسیه تا) نالبه ندی تیکدچت و ب ده ستئ خوه کیره کئی دتخته بنئ زکئ خوه و خو دکوژیت و ل گوندئ خشخاشا یئ سه ر ب ناحیا کانئ ماسئ فه

دهیته فه شارتن(۶).

هه ژى گوتنئ یه نوکه جهه کئی نه مازه هه یه وهك مه زار ل گوندئ ناقهاتی پرۆژهك هه یه ژ لایئ حکومه تا هه ریما کوردستانئ فه، ب ریکا ریقه به ریا ره وشه نبیری و هونه ری ل دهوکی و پشکداریا گوندییت خشخاشا، کو ئا فاهیه کئی نه مازه بیته ئا فاکرن هه ر چ بهرکاری نالبه ندی (موخلصى) هه یی و کئی بهرکارهك لسه ر ژیا نا نالبه ندی هه بت، وهك موزه خانه هه می د وی ئا فاهیدا بهیته دکیومه نتکرن و پاراستن، لئ مخابن هه تا نوکه ئه و پرۆژه نه چیبوو یه.

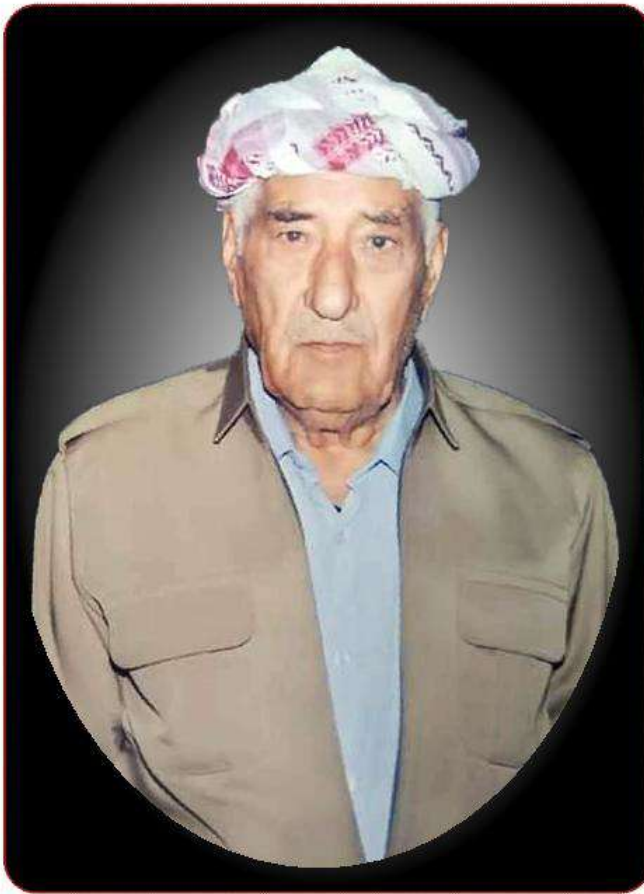
ژیدهر

- ۵ - هه ر ئه و ژیدهر، بپ ۰۹۸.
- ۶ - ئه ف پیزانبه لسه ر ده رگه هئ مه رقه دئ ئه حمه دئ نالبه ند (موخلص) دنقیسینه و من ژئ وه رگریته.
- تیپینی:
- شکل مه رقه دئ نالبه ندی یه ل ناف گۆرستانا گوندئ خشخاشا، ده فه را بهرواری بالا.

- ۱ - طه مایی: باغئ کوردا، بهرگ ۳، چاپا ئیکئ، ۱۹۹۸، چاپخانا خه بات - دهوکن، بپ ۳۱۷ - ۳۲۱. پینچاوون و راستقه کرن و سه رقه گپریا چاپئ: ره شید فندی، ئیسماعیل بادی و مه حمه د عه بدولاه.
- ۲ - هه ر ئه و ژیدهر، بپ ۳۳۵.
- ۳ - ماهر عه بدولره حمان بهرواری: ئه حمه دئ موخلص، چاپا ئیکئ، ۲۰۱۳، بپ ۸۰.
- ۴ - هه ر ئه و ژیدهر، بپ ۲.

قەھرمانىيەت شۆرەشى

خەباتكەر و شۆرەشىگىر رەشىد رەشاقايى

خالد ئەحمەد بادى

وھەكو وھەفادارىيەك بۆ بلندكرنا ناقى پىرۆزى شەھىدا و بەھسكنا وان قارەمانىيەت ئەوان شىر وئەلھۆيا بۆ مللەتتى كورد كرىن و ئەم گەھاندىنە قوناغا نوکە تىدا دژىن، گەلەك فەرە ئەم ئەوان ژبىرنەكەين وچەندەكى ژ خەباتا نھىنى و لەشكەرى و سىاسى بدەينە خويا كرن، قارەمانى قى جارى كو ب سەربلندىقە باس ل كار و خەبات و بزاف و چالاكىيەت وى يىت ژىكجودا بكەين شەھىدى سەركردە (رەشىد ئەحمەد مەسىحا) رەشاقايى يى بەرنىاس (رەشىد رەشاقايى) و ل سالا (۱۹۳۲) ل گوندى رەشاقە، يى سەرب دەقەرا نھىلى قە و ل ناف دلئ شۆرەشى و ژ مالەكا ھەژار و جوتيار و كوردپاريز ژدايكديت.

ل سالا (۱۹۵۷) دچىتە د ناف رىزىت رىكخستىت پارتىدا و ل گەل (مەلا طاهر فەق ەمەرى رەشاقەيى) ملىملى برايتت خوقە و لسەر خەباتا خو بەردەوامديت و دگەل ھەقالىت خو زىرەفانى ل گەلى رەشاقا و پرا كەليا دكر و ھىرشىت جاش و كرىگرتيا ھاتە سەر و د شەپھكى گراند (۳) ھەقالىت وان شەھىد دبن (ئەحمويى

ەلى و ەباسى قشورى و ئەمىنى رەشاقايى)، لى نەھىلا يەك بھوست دوژمن تىزىكى وانان بىن. دەمى بارزانى نەمر دگەل ھەقالىت خو گەھشتىە دەقەرا بەروەاريا تىكسەر گەھشتە بارزانى نەمر شەرەفا پىشمەرگەين وەرگريت و ئىبراھىم رەشاقايى ل ھەمى قوناغا دگەل بوو، و دەيتە فەگوھازتن بۆ بنگەھى مەلا مستەفا بارزانى ل چومان ودبىتە

هاتبوونه دهسته سه‌رکرن و هه‌ر خانیه‌کی جاشه‌ک یان کرێگریه‌ک کربوونه تێفه و نه‌چا دبن ل بن چادرا دمی‌ن . زێده‌باری کو ره‌حمه‌تی سه‌ر ب سوپایی (۱) فه‌رماندا ده‌وکی فه‌ ب پلا (ئامر به‌تالیون) ده‌یته‌ خانه‌نشینکرن، لی پشکداری هه‌می ئه‌وان شه‌را دبیت، ییت دژی شه‌ریه‌تی و لسه‌ر پارته‌ی هاتینه‌ سه‌پاندن و رۆله‌کی ب باندور دبینیت.

ژبه‌ر وان قۆناغیت گران و دژواریت ب کوردینی و پێشمه‌رگه‌یقه‌ بوراندین شه‌هیدی سه‌رقۆل ئیسا زه‌ایمه‌ری ده‌یته‌ و مخابن ل ریککه‌فتی (۲۰۱۵/۱۱/۲۲) ل مالا خو، ل دێرالوکی، خاترا خو ژ مه‌ دخوازیته‌ و دگه‌هیته‌ کاروانی نه‌مرا. هه‌زار سلاف لسه‌ر گیانی ته‌فایا شه‌هیدیت کورد و کوردستان بیت و سه‌رکاروانی وان مه‌لا مسته‌فا بارزانی نه‌مر.

بو زانین:

ئهو داستان و قاره‌مانی و شه‌ریت شه‌هید ره‌شیدی پشکداری تیداگری (گرتا مه‌خه‌را سه‌رسنکی - لیدانا جاشا ل سیاره‌تیکا - به‌رسینگرتنا جه‌یش و جاشا ل گه‌لیی زاویته - شه‌رپ گه‌لیی ده‌وکی - شه‌رپ چه‌مانکی - شه‌رپ پیرسی - شه‌رپ چیاپی تاکری - لیدانا ره‌بیا گری مینکی و ره‌بیا گری باوان، لیدانا فه‌وجا دێره‌لوکی و لیدانا ره‌بییت سیرین) و گه‌له‌ک داستان و شه‌ر و قه‌هره‌مانییت دی ییت پێشمه‌رگه‌ی پشکدار بوویه.

به‌رپرسی جه‌بلخانا مه‌زن یا شوپه‌شی. ژبه‌ر زیه‌کیا وی ده‌یته‌ فه‌گوه‌زتن بو دانان و پاراستنا رادیویا ده‌نگی کوردستان ل (مه‌م خه‌لان) و ب چه‌کی ره‌شاشه‌برنویی هه‌تا سالا (۱۹۷۵) به‌رگری ژ رادیوی دکر و پشته‌ی شکه‌ستنا شوپه‌شی شه‌هیدی بریاردا دگه‌ل بارزانی نه‌مر بچیته‌ ئیرانی و ل نه‌غه‌ ده‌ وپاشی فه‌گوه‌زتنه‌ که‌ره‌چ و خومین . ل سالا (۱۹۷۹) ل ده‌می کۆنگری (۹) یی پارته‌ی جاره‌کا دی چه‌کی شوپه‌شی ده‌ه‌لگریته‌ و دچیته‌ ده‌فه‌را چه‌لی و دولا تیاری و دگه‌هیته‌ هیزیته‌ پێشمه‌رگه‌ی و پشکداری شوپه‌شا گولانا پێشکه‌فتنخواز دبیت. ل سالا (۱۹۸۱) خیزانا خو ژ دیره‌لوکی فه‌دگوه‌زیته‌

ناف ده‌فه‌ریت رزگارگری ل ناف دلی شوپه‌شا گولانی. ل سالا (۱۹۸۷) دبیته‌ نه‌ندامی ریکخراوا برایه‌تی و لسه‌ر خه‌باتا خو یا چه‌کداری و سیاسی و شوپه‌شگری به‌رده‌وامدبیت. ل سالا (۱۹۸۸) ده‌می نه‌نفالیته‌ ره‌شتاری مینا هه‌می خه‌باتکه‌ر بشه‌ره‌ف مشه‌ختی تورکیا- گه‌فه‌ری دبیت و پاشی ژ ویی دچیته‌ ئیرانی و ل ئوردیگایی (زیوه) ئاکنجیدبن. هه‌تا سه‌ره‌لدانا پیروزا سالا (۱۹۹۱) پشکداری تیدا دکه‌ت وه‌کی جه‌گری هیزی وپاشی ل سالا (۱۹۹۱) مالا خو ژ ئیرانی زفرانده‌ کوردستانا ئازاد و دیسا ل کومه‌لگه‌ها دیره‌لوکی ئاکنجیدبیت. پشته‌ی ژ مشه‌ختی دزفرن بی خانی دمی‌ن چونکه‌ هه‌می خانی و ملک و نه‌ملاکیته‌ وان ژلایی حکومه‌تا عیراقا گه‌نیقه‌

رهنگبه ربوون

(ئهفسانهک ژ کهقران)

محسن عبدالره همان

کهفتترین دهبرپین مروڤئی هۆشمه ند کری، کیشانا نیگارین ل سهر کهقر و ناڤ شکهفتان بوو، کو نویتین فه دیتن بو کهفتترین نیگار ل ئهستورالیا هاتیه دیتن، ئهوی ڤه دگهریت بو پتری ۴۵۰۰۰ سالان، کو نیگارئی چهند گیانه وه رین کویڤینه، له ورا ئهفسانه ب ستوینا رهۆشه نبیرییا مروڤئی دهیتنه هژمارتن، ئه و ئهفسانه یین پاشی بووینه باوهری، دا د قۆناخه کا نویتر دا بینه ن دین!

نیگار رهنگبه ربوونا هزر و ههستانه ل سهر کانفاسی

رهنگ و دهروون

رهنگ: ههسته ژفه ریزا شروڤه کرنا روڤناهییا سپی، چاف بهروڤناژی دکهت و ئه و سالۆخهت و شینواره د تورا چافی دا کو شیکارکرنه کا سینیانه بو رهنگی دکهت.

- ئهفسانه یا پیگمالیون ئهوی وینه یی ژنه کا جوان (پهیکه ری گالاتیا) نیگارکری، پاشی ل جوانیا وی عاشق بووی، دیسان (زافکسیس) ئهوی ئوشیکئی تری نیگارکری بشیوه کی گه هشتیه پلهیه کا تمامیی، کو چویچک دهاتن و دم لیددان.

ئهف ئهفسانه یین جودا ب رامانه کی دهین، ئهوی .. بالنده دفرن بهرهف تری و میر بهرهف ژنان.

ئانکو شوین تیلین بلیمهت و داهینه ره ههڤرکیا جوانی و راکیشانا سروشتی دکهن، وه کو سه رهاتیا نکوژی زیوه یی و به کر بهگی ئه رزی دگه ل پاشایی ئامیدی.

۱- (۱۴۳) ئالایان رهنگی سۆر تیدایه، وه‌کو نیشانا ئازادی و قاره‌مانی و قوربانیدانی یه، و پتیا وان ده‌وله‌تین کومونیست و سوسیال، دیسان جوداهی د رمانا سۆری دا هه‌یه ژ ده‌وله‌ته‌کی بو یا دی، ل چینی سۆر نیشانا شوره‌شی و ل ئه‌مریکا نیشانا ئیکگرتنی و ل فرهنسا نیشانا وه‌که‌ه‌قی یه.

۲- رهنگی سپی د (۱۲۸) ئالایان دا هه‌یه و ئاماژه‌یه بو ناشتی، وه‌که‌ه‌قی و گۆنجانندی.

۳- رهنگی شین د (۸۷) ئالایان دا و ئاماژه‌یه بو ئاف و پیت، کومبه‌دا ئه‌سمانی کو نیشانا بلندی و مه‌زنی یه، هه‌روه‌سا دوستینی و په‌ند و ئیمناهی یه.

۴- رهنگی که‌سک د (۸۰) ئالایان دا و ئاماژه‌یه بو سرۆشتی و به‌رفره‌هی، ناشتی و ئازادی، هه‌روه‌سا ل هنده‌ک ده‌وله‌تان بتایه‌ت یین ئیسلامی ره‌هنده‌کا دینی هه‌یه.

۵- زهر د (۷۰) ئالایان دا و نیشانا روژی و رو‌ناهی، ژیان و که‌شبوونی، خوشی و زالبوونی یه.

۶- رهنگی ره‌ش ل داوی ده‌یت د (۳۶) ئالایان دا .

رهنگ و نیگار

هونه‌ر: ((ئاوایه‌کی تایه‌تی هوشیاریا جفاکی و چالاکیین مرو‌قییه)). ده‌می نیگارکیش دا‌هینه‌ر، نه‌ه‌ما رهنگاز بیت، ب دیواری گه‌له‌ری قه‌هینگی تابلو نه‌ه‌ما دیمه‌نه، ئه‌و رووبه‌ری وه‌لاته، رهنگی

قه‌کولینین زاناین ده‌رووناس دیارکریه، کو رهنگ نه‌تی پیلین رو‌ناهی نه، به‌لکو کارتیکرنه‌کا مه‌زن د کوپراتیا ناخی مرو‌قی دا هه‌یه، هنده‌ک ژ وان پیلان د ئه‌رینینه و ده‌رپینی ژ فیان و هه‌دار و شادبوونی دکه‌ن، هنده‌ک ژ نه‌رینینه هه‌ست ب نیگه‌رانی و شه‌پزه‌ین، خه‌مگینی و زفیری، تنگژین و خه‌موکی پهدادکه‌ن، زیده‌باری کارتیکرنا وان یا مه‌زن ل سه‌ر کیول و ساخله‌میا مرو‌قی، له‌ورا هه‌ر ژ که‌فندا رهنگ بو چاره‌سه‌ریا نه‌خوشیان و ده‌رپین ژ هه‌ستان هاتینه بکارئینان، تا‌کو نه‌ا گه‌له‌ک بنگه‌هین چاره‌کرنا ب رهنگان په‌یدا‌بووینه، هه‌روه‌سا هه‌ر ده‌وله‌ت و ریک‌خستیه‌کی درویشم و لو‌گو‌یه‌ک بو خو هه‌لبژارتیه، کو ژ رهنگه‌کی، ئان چهند رهنگان پیک‌ده‌یت، دیسان ب هشیاری و هه‌لبژارتنه‌ک باش رهنگی ئوده و په‌رده و راتیخستیان ل جه‌ین گشتی و تایه‌ت ده‌ینه ریک‌خستن، چنکو رهنگان کارتیکرنه‌کا راسته‌وخو ل سه‌ر ده‌روونی مرو‌قی هه‌یه. ئه‌فه هه‌می گریدی هه‌ستی دیتنی یه

رهنگ و هیما

هه‌ر ژ که‌فن دا رهنگ وه‌کو نیشان و هیما بو ده‌رپینی ژ ده‌سته، ئان کومه‌کا ده‌ستینشانکری یا مرو‌قان بکارئینایه، ل ده‌ستپیک رهنگی سۆر ژ خوینا ئا‌زهلان وه‌رگرییه دیسان رهنگی ره‌ش و سپی بکارئینا، بلندکرنا رهنگی سپی نیشانا سه‌رکه‌فتنی و یی ره‌ش بو دا‌که‌فتنی بو، د سه‌رجه‌می ۲۰۶ ده‌ولتین سه‌ربه‌خو و نیف سه‌ربه‌خو دا، کو هه‌ر ئیکی ئالایی خو یی تایه‌ت هه‌یه، لی د ناف فان ئالایان دا شه‌ش رهنگ هه‌ره پترن، ئه‌فه‌ژی قه‌دگه‌ریت راستیه‌کا فه‌سه‌له‌جی، کو چافی مرو‌قی ژ دویره‌ فان رهنگان باشر دینیت و جودادکه‌ت، بتایه‌ت رهنگی سۆر کو وه‌ک هه‌ستی دیتنی ئه‌و رهنگه‌کی گه‌رمه وه‌کو لژی:

ته گهر هه بیت ژي بچويك و نه رزان دهیته دیتن و بهرگومان دیت.

رهنګ .. د جهرگي رویدانی دا، د کاکلا بابته تی دا، دبیته خهم د چافین پیره کی دا، گه شاتی د دیمی گه نجه کی دا و بشکوپین ل سهر لیفتین زارویه کی... تنی تابلوی کوبانی یی جودایه، نهو دبیت وه کو چافلیکرن یان داخباربوون ب تابلوی (گورنیکا) یی بابلو بیکاسوی لی بهیته نیرین، نهو رهش و سپی یه، لی یا دروستتر د کوبانی دا، ژبلی تنی دوو رهنګین هیمایی دوو هه فدژان، ناهورا و نه هریمه، دیرینه هه فړکیا که لتوری چیا و بیابانی هه بوو؟

رهنګی شین و سور و خولیکی دبیته کراسه ک نیگارکیش مینا دروارکهری پیشه کار و دهسته هل کهرکری و لبر تابلوی دکهت، نهو رهنګ ل ناستی بیننا چافنی بینهری بهرجهسته کرنا شکه ستن ب خویه د هوند ناسوی دیتی دا، لهه مبهه تابلویا گهرم ب خوینی، سار ژ به فری و خولیکی ژ دهنگه دانا بانگی (گهر مه هه با تفاقه ک...)، ناراسته کرنا پرسین پیروژ و قه دهه گهری ب تیهز رینه ک خولیکی و بیده نگیه ک نایبرده یی، سور هزرین شه مبوزین ناقل لینه ر د نازرین و گیانی خویسارگری ژ نهالین خه مساری و راده ستبوونی بهره ف کومیتین هافیوونی پالدهن؛ بلندکهن، ل پیلین یاخبوون و ره تکرنی سواردکهن. نیگار هه وله که ژبو گه هاندنا په یامه ک بیده نگ، کو زمان نه شیای دهرپرینی ب ناوایه کی راستگو و راسته وخو ژی بکهت، نانکو نیرین ل تابلویه کی؛ خواندنا بیده نگا ده قه کییه، کو رهنګ یان تابلو نهو زمانن جیهانییه یی پیدفی ب وهرگیرانی ناکهت.

وی گافنی ل سهر تابلویین هه لاویستی تیهز رین زاله، نهو تیکه لی و لیکدانه قه یا ژ خیچ و کوریشک، ره شه سه و پیتی سیفک و شایته بین خولیکی د تابلویان دا پیکشه رهنگه دانا هنگامه یا مه ژیین رهق و هزرین گیره گرتی و نسکویین دومدیرژه، که فتین ل په ی هه ف هیقیین به ندرکینه، نومیدین لغافکرینه، ژ

ملله ته، نهو نهینکا ژیانن، بیدانکا رابووری و پیشینیا داهاتییه.

نانکو هونه ر هه بوونا (شارستانی - هزریه) و هه فده می هه بوونا میژووی یه (هیلا پهره سندنن) ب قه بریایه ک سرؤشتی . دیتنا هنده ک رهنگان ب هه نده ک شیوازان وه کو نازراندن و ناراسته کرنا هنده ک پرسین ساده و سه رفیه لی یا ب تیشه، گه زتن خویه تی یه، چنکو پرس نازراندن نه گهر ده ستپیکا هه ست و هزرکرنی ب مه زنییا شکه ستنی بیت، نه قه دیاردکته کو رهنګ و نه گهر د خهون و ناشویا نیگارکیشی دا ژی بیت، چهندي بهیته داپوشین و به ندرکن، مینا ریرهوا نافی هه ر دی ریکا خو بو دهرپرینی بینیت، دی سه مت و ریواره کا تایهت بو خوینه ر بوونا هه ست و هزران قه کری هه مبهه رینه ری قه کهت.

برینا وهلات ژ تراژیدی و داکه فتن و شکه ستنین گه له.. نهوین وه ک تالییه ک دومدیرژ د هزر و دهروونی که سی داهینه ر دا د خولخولیت، ترشدبیت، مینا بالنده ی کورک دبیت و رووه کی جیزیکی ددهت. نهوین دبیت جارچار ب تیکه لکرنا رهنگان و کیشانا هنده ک خیچ و هیلان، سیبه ر و کهند و پنیان ل سهر تابلوی دیاردکهن، کو نهو بهرجهسته کرنا ژیواری یه و دهرپرینا راستگو یانه یه ژ شکه ستن و هه لنگفتین خو، دیسان رهنگه دانا راسته قینه یا وینه یی شیلوبیلا دهروونی و مژوبلوونا هزرا خه لکی یه، گه هاندنا په یامه کی یه، کو زمان بو دهرپرینی ل هه مبهه ر لال و ده ست داهیلای مایه، هه لوپسته که پتر تیزیکی زمانن چافانه د گه هاندنا په یاما دلداریی دا!!

دهمال سهر کانفاسی، رهنګی شین و خولیکی دبنه رهنګین سه رپشک؛ هینگی سیبه رین پیتی و رونا هیین کز د ره هندی دیتی دا بیافی تابلوی قه دکرن و په یامی ب هیما و مژداریی دیچن، پاشخانه بین شکه ستن و هه لنگفتین بکوم و لدویف نیک شیوه یی زنجیره تراژیدیان بخوفه دینن، وی ده می لهه مبهه ر که فتن و شکه ستنین ل په ی هه ف، سه رکه فتن

گەلەکیا ھەلنگفتین بووینە پەژییەك فەگر /
ھزرەك قالجی / و دەردەك كۆژەك / دەروونەك
نیگەرەن / د ھەولا ژێبەن و راستقە کرنی دا كیمە
گافین سەرکەفتنی، ئەوژی تال و بەر گومان دبن،
سیتافکین خۆلیکی و شاییتەیین خاف ھیلیقانکا
کۆرککرنە شکەستنا، خۆمالیکرنا رەقینانە و
کەھیکرنا کرنۆشبوونی یە.

د تابلویا ئەنفال دا زالبوونا سۆری ل سەر
خۆلیکی ھەولا ئالیسەنگکرنا ریککەفتنی ل سەر
فیککەفتنی، گەشبینی ل سەر رەشبینی و لیکداننی
ل سەر تیکداننی یە، ھیقیننی فەژاندنی یە، سۆر
رەنگی زال و بالکیشە، پتر ھەقەندنی شەر و
مەترسیی یە، ئەو ل دەف مروقی ھۆکارە کو
لەزاتیا ھەناسەین زیدەدکەت و فشارا خوینی
بلند دکەت، کو د عییری دا (سۆر) یی ژ پەیفقا
(خوین) ھاتیە وەرگرتن .

ھەبوونەکا ستمدید د بەرھەقبوونا ژیان و زھنیەت
و پاشخانەیا رۆشەنبیرییا نیگارکیشی دا ھەیە، رەنگ
رەنگفەدانا ھەلچوونین وی یین دەروونییە، خواندنا
وی یا کەسوکییە بو ژیاوری ھەنوکیە و دیتن و
پیشبینیا وییە بو سۆبەھی.

لەورا دیتنا چیاپی و رۆژی و رووباری د
وینەیین زارۆکی کورد دا و دەھمان دەمدا دیتنا
ھیشترتی و دارخورمی و خیفەتی د نیگاری زارۆیی
ئەرب دا تشتەك ئاسایی، لی دیسان وینەیی
ھەفپشك د نافبەرا خویندکاری کورد و ئەرب دا
سەرباری جوداھیا مەزن د کەلتوری ھەردوو مللەتان
و سڕۆشتی ھەر دوو وەلاتان دا، وینەیین چەك و
لەشکری یە وەکو فرۆكە، تانك، زریپۆش، شەرقان
...، شەرین بەردەوام و دیاردا چەكداری، ئەو خالا
ھەفپشكە کو کارتیکرنا نەرینی ل سەر زارۆکان
ھەبوویە تاكو پتریا یاریین وان گریدای بابەتین
لەشکرینە، بەھمان یقەرە دشیین نیگارین مەزنان ژ
بەھلسەنگینین، لەورا پرس ئەقەییە: ئەری نافەرۆکا
تابلویین نیگارکیشین کورد دەربارە چییە؟

تابلویین (ستار عەلی) خۆیادکەن کو ئەو
رابووری و داھاتی وینەدکەت، نیگارکیشەك ھزرییە،
دبارەك گوھۆرین و نیگەرانییا بەردەوامدایە، ھیقیننی

ب زەری ھونەرمنەند ئافریا مروقی کورد
بو وەرزی بەھیننی سەرنشیف و بەرەف تلپنی رۆژی
ئەفرازدکەت و، ب سۆری داوکیی ل سەر پیشاندان
و دەرکرنە بریننی و پیداکرین ل سەر ئازراندنا ھزری و
فەژاندنا ھیقی و فەکرنا کودی بێردانکی دکەت.
ب خۆلیکی کو گریمانە ھەلەوشیاننی یە، بینەری
نەچاری بیستەك تێھزرینا بیدەنگ د جیھانارەنگاندان
ھەمبەر ئاییردەیین گاتایەکی رادووستینیت، کو
بینەری ئەلیبیتکین زماننی چافان، بنیاتنی ھیمایان،
ھیقیننی جوانی و جوانکاری و سێھرا رەنگان نەزانیت،
نەشیت بخوینیت، لەورا تنی دی مینیت بینەرەکی
ھاھی، حییتەتی و زقیر.

خۆلیکی رەنگفەدانا ھەزا ئاشکرا و فەشارتیا
نەھەزانە ژ رابووری بو داھاتی، زالبوونا سۆری ئەو
خەرییا مروقی کوردە بو ئاخنی و ئەشقا وی بو
ژیاننی یە، شانەیین خۆلیکی دقین بزدانا تابلوی بکەن
خۆیادانک و نیگارکیش ب سۆری ل سەر گەشەکرنا
پیرۆزە ئاگری؛ د ئاگردانا زەرەدەشت دا یی رژدە.
بابەتی ھونەرمنەند دکەتە روخساری تابلویی،

نیگارکێش و ره‌نگ

ره‌نگ ژ ره‌گه‌زێن فه‌گۆهاستنا تێگه‌هێن بینینی یه و په‌یوه‌ندیه‌کا راسته‌وخۆ ب هه‌ستین مروّقی فه‌هیه، هه‌روه‌سا ره‌نگ هه‌لگری کومه‌کا رامانین هیماییه‌ کو شیائین فه‌گۆهاستنا په‌یام ده‌رپین و پێزانینان هه‌یه.

ره‌نگی ره‌هین کوور د ناخی نیگارکێشی دا داهێلاینه، ئه‌و تا گۆپیتکی ب ئاوی ئه‌ناسایی و که‌هی بۆهای هیمایا ره‌نگی بلند دکه‌ت، ژ هه‌لبژارتنا ره‌نگان دیاره‌ کو خه‌مخوری و پێشبینیا مه‌ترسی و نیگه‌ران و خه‌وره‌فاندی دکه‌ن، لێ گونجاندن د روناھی و سه‌هێ دا، هه‌ماهه‌نگی د سیتافکا که‌سان و راگرنا هه‌فسه‌نگی د ترازوویا هیمایان دا، خۆراگریا مروّقی کورده هه‌مه‌به‌ر سته‌ما هێزێن داگیرکه‌ر و چه‌وسینه‌ر، د ناف سه‌قایه‌کی هوسا مژه‌وی دا، دیاره‌ ترس ئه‌وه د بێمۆمیده سه‌قایه‌کی هوسا دا مروّقی ره‌سه‌ناتیا خۆ ژ ده‌ستبه‌ده‌ت، ژ ره‌هین خۆ به‌یتته هه‌لکێشان، برین و فه‌تیان، لێ سه‌رباری ئه‌وی سه‌قایی که‌هه‌ر به‌گرتی و تۆزکه‌وی ل پاشیا شکه‌فتان سینالوکین هیقی د ناف ره‌نگان دا ده‌ینه دیتن.

(ره‌نگین خولیکی و رساسی و شینی توخ سه‌قایه‌کی داستانی ل تابلوی زێده‌کریه، دا قاره‌مانی و قوربانیدانا ملله‌ته‌کی به‌رجه‌سته بکه‌ت، سه‌رباری کو ئه‌و هه‌ره تێزیکا ئایرده‌یێن مرنی یه.

ره‌نگین زال ل سه‌ر تابلویێن ستاری:

* ره‌نگی سۆر - سۆر جیمکی زه‌ری یه، بیافه‌کی به‌رفره‌هی تێگه‌هان ب خۆفه‌ دگریت، ئه‌و هیمایی حه‌ز؛ دلدار و فیان، وزه؛ گه‌رم و تین، تیراتی؛ ئازراندن و دوژمنکاری هه‌روه‌سا ژیان و فه‌ژاندنی یه، زێده‌باری ره‌هه‌نده‌کا دینی و مه‌جازی هه‌یه، کو تا نها هنده‌ک کورد جه‌مه‌دانین سۆر ل سه‌ری خۆ دکه‌ن، سۆر و زه‌ر دوو ره‌نگین ره‌سه‌نن کوردینه و د سه‌ره‌کینه بتایه‌ت د جلکین ژنن کورد یێن گه‌نج دا.

* ره‌نگی خولیکی: ئه‌و تیکه‌له‌یه ژ ره‌ش و سپی، ب

ه‌زری خۆ ژ سه‌روکانین سروشتی کوردستانی و ئازارین گه‌لی خۆ وه‌ردگریت، د هه‌لبژارتنا ره‌نگان دا ئه‌و ل نافه‌راستی راناوه‌ستیت، سار ژ به‌فری یان گه‌رم ژ خوینی، خولیکی ژ کاودان و هه‌لوستان... ئه‌و ژیر و زیره‌کانه ره‌نگان هه‌لدبژیریت، ب ره‌نگان ل سه‌ر سپیاتیا رووبه‌ری په‌رۆکی ئه‌و ئومید و مه‌رگه‌ساتین ملله‌تی خۆ ب دیواری تۆز و شه‌هگرتی گه‌له‌ریا بیردانکی فه‌پشانده‌ت، نه‌ره‌نگینه جلکین کچان ب رستانفه رادتیخت، (ئه‌سمانی تیکچوووه..د به‌گه‌وه‌ندا تابلوی دا و ل نه‌فراز، تیزیکه‌ لگه‌ل چیا و زه‌مینی راسته‌به‌بیت، و ئه‌فه هه‌لگرا ئاگه‌هداریا ره‌شینه و ئه‌نجام مه‌ترسیدارن!) له‌ورا چاقتین من چه‌ند تابلویه‌کا (ستاری) دبینن، مه‌رگه‌ساته‌ک چوووی و تراژیدیه‌ک بریقه‌ دخوینن!

ل گه‌له‌ریا گه‌ل ئه‌وی ئاویه‌ک هه‌لبژارتیه، دیواره‌ک فه‌گرتیه، به‌رۆفاژی پێیژین شاره‌زا د سپیکر و تافیلکرنا هه‌لوپست و ژبیاتیین خۆ دا، کمکه‌یێن په‌له‌وان و چه‌پلنده‌ری شاره‌زا.. ئه‌وین به‌هه‌ره و هونه‌ری خۆ ب مه‌ردانه ژ په‌یامه‌ک نه‌ته‌وه‌یی و مروّقانه کرینه دکانین کاسبکاری.

ب ریکا ره‌نگان (ستار) شیاپه‌ قیژیا مروّقی کورد به‌ری وندابوونی د تابلوی دا ب ئاوی به‌رخۆدان، فیان، هه‌فکی، مانده‌لکر، نیگه‌رانی، مکوری، ترس... به‌رجه‌سته بکه‌ت، لقیه‌ هه‌فدژیا ره‌نگان د جوگرافیا تابلوی دا به‌رجه‌سته کرنا گه‌وه‌هه‌را هه‌فکیا هه‌فدژانه د رووبه‌ری وه‌لاتی خۆ دا، هه‌روه‌سا ره‌نگه‌دانا راده‌یا ویرانیا خۆبه‌تی و بابته‌تی؛ یا دیتی و به‌رچافه.

هور ته‌ماشه‌کرنا ل تابلویێن، ئه‌نفال - شه‌نگال - روبوسکی - کۆبانن ...، زێده‌باوه‌ری ب خۆبوون وه‌ک کاره‌کی هونه‌ری یێ تمام د روخسار و نافه‌رۆکی دا دیاردکه‌ت، هوسا نافه‌رۆکا دوباره‌گری د تابلویێن (ستاری) دا، ب ده‌رپینین هیماکری ل سه‌ر لایه‌نی جوانکاری زالبوووه.

هاتینه هه لایست، ب مه به ستا دوور تیخستنا ژ چافی هه سویده، لی دبیین نها جهی هه لایستنا چافی ژ ستوی و سه ری بو نهینکا هه مبه شوفیری ب ناوایی تزی، یان کتا شمکی هاتییه گوهورین.

* رهنگی زه: ژ رهنگین دیاره و هه بوونه کا سته مدید د هه می بوار و هه قولچه کا ژیانا مروقی کورد دا هه یه، نهو ب ئافریه ک پیروژ و بلند لی دنیریت، چنکو نهو ژ رونا هیئا روژی یه و روژ د شارستانین میسو پوتامیا دا ژیده را ژیانی یه، و نیشانا زانیی یه، لهورا ئاساییه ده می پی سویندخوت، نهف پیروژی یه فه دگه ریت بو پیش موسلمانه تی، بتایهت سه رده می مهر په ریسی و زه رده شتی، دیسان وهک هیمای زانین و تیگه هشتنی وه کو د بکارئینانا زه ری د مه وه شه یین ل هنداف سه ری چاکان د ئولا فله یینی دا، شاشکین چه جین موسلمان، هه وه سا زه ر مینا هیمای شاهاتی و ده سه ه لاتداری هاتییه نیاسین، چنکو زه رهنگه کی روهن و گونجایه لهورا د گومبه دین دیرین بیزه نتی دا هاتییه بکارئینان، ههروه سا نیشانا نه ساخی و هیمای پی تیووننی یه، لی هه بوونا زه ری ب ناوایی به چراف د تابلویان دا یی کیمه.

ناوایه کی به چراف د نیگارین ستاری دا دیاره، خولیکی ب رهنگی بیلایه د هته نیاسین، چنکو سالوخه تین دو لایه نی هه نه، نه ری و نه ری، دیسان د تیک ده مدا دهر برین و دیتنه ک ره شبین و گه شبین بو ژیانی هه یه. د گوپیتکا تراژیدی دا کو گافیین دل گه هشته گه رویی، تابلویا بالکیش ژ ئالی سه ری ره ش ل سه ر زاله، لی دنافا سپی ره شی فه دره فینیت، نه فه ژبلی سی پنیین گه ش (که سک، سوژ، زه ر) دا، هه می که ساتین د ناف هه ره بوشیا تابلوی دا مروف ب ناوایی که قران دیارن، نه وژی تابلوی کوبانی یه، نه فسانه یا شه ر قانین ژنه!

* رهنگی که سک: نهف رهنگه ل ناف ریازین دینی وهک هیما و درویشم هاتییه نیاسین، نه خاسمه پشتی بلند کرنا نه باسیان بو ئالاین ره ش، چنکو کورد هه ژ تیروور کرنا به هزادانی خوراسانی (نه بو موسلم) لگه ل نه باسیان د ناکوک و یاخیوون و پتر تیزیکی مالباتا هاشمی وعه لهویان بوون، ههروه سا که سک لجه م کوردان هیما و ژیده ری هیژییه، پتر بو شینبوون و سرۆشتی، ناشتی و نویووننی، پیت و گه نجاتی و به خته وه ری یه.

* رهنگی شین: رهنگی سه ره کی تابلوی شه نگالی یه، لگه ل بژاله بوونا په رین تاووسی؛ سه رباری کو شین د جفاکی تیزی دا یی شینه.

شین هه لگری گه لهک ئامازه و رامانانه، نهو هیمای به هیداری یه، هه کوردان بو به هی گوتیه مه شینییه، رهنگه کی کاریگری گریدای ناخییه، رامانا باوه ری و فه زایا بی داوییه، ههروه سا ئامازه کرنا هه رزه به رز و نمونه یین هه ره بلنده، د بیرو باوه رین کوردان دا هه فدزی خراپکاری یه، نهو پاکی و بیگونه هییه، لهورا چافکه کی شین ب پرچا زارۆکی، ستوی به رانی، چیلا شیرده ر، ماهینا که ئیل و سه رده را خانی...

نیگارکیش و سروشت

ناوازه دکهت و موهرکه کا تایهت ددهت کارپن وی، کو بینه ری نیف رۆشه نیبری کا هۆنه ری هه یی، دشی ت بسانا هی تینی بی بکهت، چنکو نه و رهنگه دان و ده برینه ژ بارئ وی یی دهروونی و پاشخانه یا وی یا رۆشه نیبری و ناستئ وی یی هزری یه :

۱- کارئ فلچه ی: فلچه د دهست نیگارکیشی دا ژ خشیانه کا نه رم ل سهر رویی تابلوی، نه و پتر لیدانه کا دژواره، نه فچا چ نه و لیدان ناراسته کرن، یان فه گرتن بیت، نه فه د تابلوی (شه نگال) دا ب ناوایی په ری ن تاووسی یی بژاله دهیته دیتن. ۲- پانتایی (فضاء): ههر تابلویه کی پانتاییه ک هه یه، لی د تابلویین نیگارکیشی دا ناسایه کو پانتایی یا بهرته نگ و ب ههره بۆشی بیت، چنکو بیافئ سروشتی ژینگه ها وی یی سنورداره و رهنگه دانانا وی د تابلویان دا دیاره، نه و نه ژینگه ه و روودانی ن ناشوپی نیگارکدهت، به لکو وه ک کاراکته ر دنا فدا دژیت، له ورا وینه یی مرو فدان ژ ی مینا چیا، شکه فته، که فرانه .

۳- نه هشی: زانایه کو بهرهمی هۆنه ری و یی نه ده بی ب هشیاری و ناگه ه- دهیته دارشتن و بهرهمه یان، لی وه سا دیاره پشکا ههره مه زن ب نه هشی ده برین ژ ی دهیته کرن، و قوناخا زارو کینی ی نه و دبیردانکا درپژخیه ن یا د نه هشی دا پاراستی، ل وی ده می چالاک دبیت و د کاری دا ب بیتاگه هی خو دسه پینیت، بیی کو داهینه ر د پتریا حاله تان دا هه لبژیریت، تا کو ل داویی دبیته ستایلئ گشتی بو داهینه ری. لقی ره سه رباری کو نیگارکیش ل باژیری ن مه زن ژیا یه و خواندییه، لی ژینه گه ها چیا یی یا گوندی وی ل سهر کارین وی زال و سته مدیده، نه فه د که ساتی ن تابلویان دا دیاره، کو پتر ل سهر ناوایی که فرانن. لقی ره پرس نه فه یه، هۆنه رمه ند چاوا و د چ ژینگه ه و ژیاور دا ژیا یه و چ بهایان پتر کارتیکرن ل که ساتیا وی یا هونه ری کریه؟

۴- نافونیشان: مینا ده قئ نه ده بی یی کو نفیسه ر نافونیشانئ بو هه لبژیریت، پتریا نیگارکیشان بو

که ساتی ن د تابلویان دا پتر بشیوه و رهنگی که فرانن، لدویف سرو فنه کرنی ن دهروونناسان، قوناغا زارو کینی ی یا ههره گرنه د ژیا نا ههر که سه کی دا بتایهت که سی ن داهینه ر و نه و هه می سه ربور و سه رهاتین زارو کینی ی تا خه ون، لده می مه زنبوونی لگه ل هه لکه فتان و ده می گونجای و پیدفی مینا بلقین نا فئ ب سهر نه هشی دکه فن، نه قئ کارتیکرنا ل سهر زارو کینیا ستاری ستایله ک تایهت دایئ، نه فه دیار دکهت کو ئیکه م دیمه ن چا فین نیگارکیشی دیتن، که فر و شکه فت بوون، دا فه گه ری نه گوندی وی کو ل ههر لایئ مرو ف دتیریت، که فر ب ناوایی مرو فدان وه کو (لات و چهل، چهل بویک و زافا، قو لینگه ه زنا ر و په سار...) که فر بریز مینا له شکرئ د ناماده باشی یان پاسه وانئ د نوبه داری ی دایه، نه و ب نیگارکرنه که فران رمانئ ددهت ههر دلۆپه کا خوینی ب درپژیا میژوویا هه فکیی دنا فبه را شقانین مرئ و داخواز که ری ن ژیا نی دا ل سهر رشتی، بگشتی ناقاری گوندی ژ لات و شویره یان میرگین هه لاویستینه ب به ژنا مه تینی فه.

بدیتنا من وینه کرنا مرو فدان برهنگی که فران، خه ربیا نیگارکیشیه بو قوناغا زارو کینی ی لناف خوزایی فه کریی گوندی، کو نه و ئیکه م دیمه ن بوون چا فین وی دیتن، نه و دیمه ن لگه ل خه ون و ناشوپا وی ل هه می قوناغین ژیی وی یی ن دویری گوندی وی دا ژیا یه.

نیگارکیش و تابلو

ره سانه تیا هونه رمه ندی هه فته ریب (- طردیا-) دگونجیت د گه ل دژواریا کارلیکرنا وی - تفاعله- دگه ل هه فدژیی ن چه رخئ خو، چ نافخویان ده رفه بن . د پتریا تابلویین نیگارکیشی دا هنده ک ساخله تین هه فپشک هه نه، کو وی ژ نیگارکیشی ن دی

ژی وه کو ژیانئ زنجیره کا بی فقهه تیان، ل ده می نیگارکیش پتر ژ ستودی خؤ د پهرستگه می فقه دبیت، و نایره ده هاریکار بو دهر برینئ ژ هه ستین نیگارکیشی، ل شکه فتین شوفیه و لاسکو نیگارکیشی تیچیرقان دهر برین ژ نایره ده یین تیچیرئ کریه، کو ریژگرتن و دلینی لگه ل تیچیرا خؤ، لقیره ژ ستار بریکار هه نگان دهر برینئ ژ سروشت و هیمایین گه لی خؤ دکه ت .

کارین هونه ری و خوشی وه رگرتنا هونه ری ره نکه پیقه ره که بو مروفتینئ و شارستانیبوونا چفاکی، له و فهره بیژین، کاری نیگارکیشی دگه ل ب دووماهی هاتنا کاری ب واژوو کرنی دهیت، ئه و هونه رهنه ند ب کیشانا خیچ و هیل و ره نگان دهر برن ژ هه ست و هزرین خؤ کر، کاری هونه ری هیما و نیشانین خؤ وه کو زمان هه نه، له ورا ناهیته شروفه کرن، به لکو فهره گرنگی ب په روه ده یا هونه ری بهیته دان، ئه و ل ده ف مه یا پشتگوه تیخستی، هه ره پتریا خه لکن مه د زمانئ هونه ری ناگه هن، له ورا خوشی ژئ وهرناگرن، نانکو چاوا د زمانئ لقینین ده ستان یین لالان تیناگه هین، مخابن وه سا د دانوستاندنا بینینی دا د نه زانین! چنکو تاکئ مه لدور کار، خواندنگه ه و بابه تین هونه ری ناخونیت و دو یچوونئ ناکه ت، سه ره دانا گه له ری و موزه خانه یین هونه ری هه ر د هزارا وی دا نینه!

ل داویئ بابه تی بقئ ده سته واژهیئ کیلیدده م: هزر د پاشه روژا ملله ته کی دا بکه، گرنگی ب هونه ری نه ده ت و د ئه لیفبیتکین رهنگ وهونه ران دا نه خوانده قان بیت!؟

تابلویین خؤ نافونیشانی ددانن، لی تابلویین ستاری ناف ل سه ر ناهین دیتن، و ئه ف نافین من گو تین، تابلویئ (ئه نفال، رو بوسکی، شه نگال، کو بانئ) من ل سه ر داناینه ب مه به ستا ده ستیشان کرنئ، دبیت بینافین چنکو نیگارکیش ب خؤ نفیسه ره و تابلو ب خؤ ژئ ده فکه، به س ل شوینا په یقان ب ره نگان نفیسیه، و هه ر ده فکه کی داهینای پتر ژ خواندنه کی بو هه یه، بدیتنا من ئه فه ژئ ده ستیشخه ری هه که ژ هونه رهنه ندی، کو بینه ری نازادانه و نه راسته و خؤ پشکدار بکه ت، ئه و ژئ ده می تابلویه ک فه کری پیشانده ت، چنکو نافکرن تا راده کی تابلوی سئوردار دکه ت.

چنکو تابلو د بینافن، له ورا هه می لژیئر نافئ (ئه فسانه ک ژ که فران) من کومکرن، ستار نیگارکیشه که .. کویر د هزر کرنئ دا، نازک د هه سترنئ دا، نافه روکا تابلویین خؤ ژ کاکلا ژین و ژیارا گافئ و رابوو ریئ ژ یواری مروفتئ کورد و هردگریت، د تابلویان دا ئه سمان یئ نزمه و عه ورین خولیکی ژ پرسان دئافزن، د هنگامه یا ره نگان دا فلچه یئ ستاری جار بزکی مایسترویه سمفونیه کی بو ژیانئ دژهنیت، جار خامه یئ شاعره کییه داستانه کا ئیشقه کی دنه خشینیت، (ستار) ب نیگارکرنه هه ر ئازار و شانازییه کی خؤ خاچده ت و نابیته عیسا گو نه هکاران تافیل بکه ت، نابیته فریاده سئ داهاتی رو هنبکه ت، د نیگارکرنه هه ر تابلویه کی ره نگه ربوونا هزره کییه، تابلو به رده و امیا نیگارین ل که فرین شکه فتین (لاسکو و شوفیه) نه، ئه وین فه دگه رن به ری هه فده هزار سالان، هه چکو دبیزن هونه ر

ژیدهر

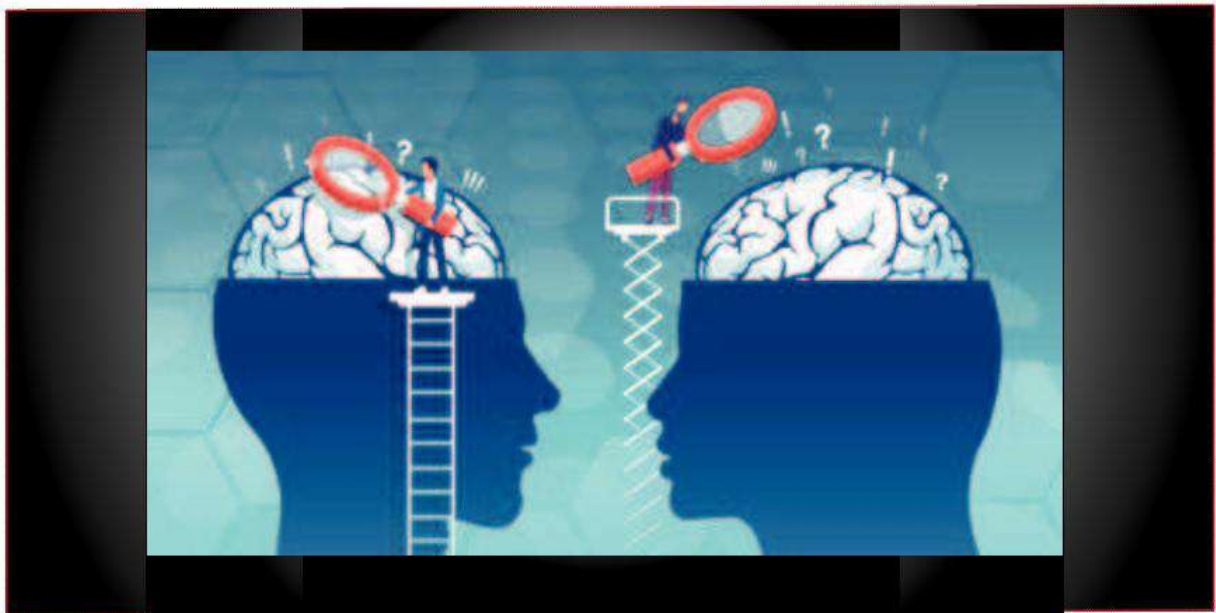
۵- موسوعه دیکورات المنزل، جمال محمد عبدالحمید عبید، دار عام القافه و النشر، عمان، الاردن، ۲۰۰۰.
 ۶- العین العاشقه، د. نعیم عگیه، الهیة المصریه العامه للکتاب، ۱۹۷۶.
 ۷- هنده گ نامر و پیژانین ژ ئه نترنیتین بده ستکاری هاتینه وه رگرتن.
 ۸- حقول الدم، کارین ئارمسترونک، الشرکه العربیه للابحاپ و النشر، بیروت، ۲۰۱۶.

۱- الفانوس السحری (دراسه فی دراسه الفن التشکیلی العالمی)، بوگومیل راینوف، وه رگیان ژ بولگاری: میخائیل عوبهید، به لافکریتین وه زاره تا رو شه نیبری یا سو ریئ، دیمه شق، ۱۹۹۷، لپ ۲۷.
 پ- الفنون التشکیلیه و الثوره، عبدالله الخطیب، وه زاره تا رو شه نیبری تیراقئ، ۱۹۷۶، لپ ۱۱
 ۲- سلیمان عه لی، گو فارا مه تین، ژماره ۸۳، کانوونا ئیکئ ۱۹۹۸، به رگن داوین.
 ۴- جیهانا ره نگان فه می بالایی، ده زگایئ سپیریز، دهوک، ۲۰۰۸.

پیفانیټ هزرتیژی و گرنگییا وان د کریارا هه لسه نگاندن و پیفانیټا

نقیسینا: یاسین عبدالصمد کریدی

وهرگێرانا: س. زروهیی

ناریشه ییت نوکه و پيشینیا ناریشه ییت داهاتیه، ههروهسا هنده کیت دی پیناسه کریه کو ئه و نه رماتیه لسهر بکیرینانی (۱).

پیناسه یا بنیاتنانی یا هزرتیژی:

(بینیه Binet) ی فرهنسی دیژیټ: هزرتیژی ژ چوار شیانا پیکده ییت ئه وژی: تیتگه هشتن، داهینان، ره خنه و شیان ل سهر ناراسته کرنا هزری ل سه مئا ده ستینشانگری و هیلان ل سهر وی سه متن بهری

ژ لایټ فهرکاری فه هزرتیژی گله ک پیناسه ههنه، (تیرمان Terman) پیناسه دکهت کو شیانا ته فاهیه لسهر هزکرنی یا پرویتگری. (ستیرن Stern) ژی دیژیټ شیانا گشتیه لسهر بکیرینانا هزرتیژی بو ناریشه یا، و سیره ییت (هه لویتیت) نوی ییت ژیان. به لئ (کوهلهر Kohler) هزرتیژی وه کی شیانا لسهر دیتنی پیناسه دکهت. ههروهسا (گولقه ن Golven) هزردکتهت کو شیانه ل سهر فیربوونی، و (گودارد Goddard) ژی دیژیټ: هزرتیژی شیانه ل سهر مفا وهرگرتنی ژ شاره زاییت بووری ل چاره کرنا

يانزى ئەدەبىي و جەنگى دا بکەت.

تاقىكرنيت هزرتيژى:

هزرتيژى ئىكسەر ناھىتە پىشان، بەلى كارەكى نەمازە دەنەف مروفى دا بکەت، ئەف كارە ژى پىدقى كاركرن و جەرباندنى يە ب پىرابوونا ھندەك كارىت مەژى يىن بلند. پاشى قەريژىت وان دى ھىنە قەيدكرن (تۆماركرن) و ھەقبەركرن ب قەريژىت ھندەكيت دىتر يىت د وى دەمىدا دگەل وى لژىر وان شەرت و فەرمانا حازربووى، ل دوپماھىيى مۇونەيا چاقرىيا رەوشتى كەسى ل وى سىرەيا كو تاقىكرن دىپقىت، يان كرىارا پىقانى لسەر دكەت(۲).

رەنگىت تاقىكرنيت هزرتيژى:

پتر ژ چەند شىنستەكا بو ژىكجوداكرنا تاقىكرىت هزرتيژى ھەنە، يىت ژ ھەميان فەرتەر:

- ۱- دەم ۲- رىكا بجهئىنانا تاقىكرن
- ۳- بابەت ۴- بابەت و رىك

ب بویتەدان ب فان شىنستا، د شىاندایە تاقىكرىت هزرتيژى بەینە ژىكجوداكرن بو:

- ۱- تاقىكرىت دەفكى يىت كەسى.
- ۲- تاقىكرىت نەدەفكى يىت كۆمى.
- ۳- تاقىكرىت نەدەفكى ئەوئىت دىشىن ل سەر زارۇكان و كەسىت نەخواندەفان بجهربىنن، يان ئەوئىن پاشفەمايى ژ لايى مەژى و خواندنى قە، ئەو ژى دىبىت كەس بن، ب نافودەنگىزىن مۇونە لسەر وئى چەندى: رىكىت بى دوپماھىك يىن بورتىۋسى، تابلۇيىت سىجانى يى پىتا و لىكدایى و وئەكرنان.
- ۴- تاقىكرىت سىرەيا: ئەو ديارۇكىت هزرتيژى ب كرىار دىشەن، د بياقەكى خورستى دا لدوئىف شىانا دەپنە كرن. ھەر وەك ئەوئى تاقىكرنى پىدكەن لسەر دىوارەكى را دەرباز بىت، ژى بەپتە داخواز كرن ھندەك نامىرا ل گەل خو ببەت پىشتى ھندەك نامىرىت دى ژى بدەنەفى كو پىدقى بىتتى يان مفاى ژى وەربگرىت.

بجهئىنانا ھندەك فەرمانىن ل دوئىف ئىك. بەلى (پيورستون Thurston) دىبىژىت: هزرتيژى ژ چەند شىانين مىشكى يىن دەستىكى پىكدەھىت، (سىر مان Spear man) كو دىبىت هزرتيژى شىانەكا گىشتىيە ل گەل مروفى يا مەزىبووى، يان ھۇكارەكە كارتىكرنى ل ھەمى جورىن چالاكىن مىشكى دكەت، چەند بابەت وئى چالاكىن و شىوازى وئى بەپتە گوھارتن، (پورندايك Thorndik) دىبىژىت: هزرتيژى ھزمارەكا مەزن يا شىانين تايەتن، ھندەك ژ ھندەكىن دىتر دسەربە خو نە، ب ئاخفتنەكا گىشتى ئەم دىشىن بىژىن هزرتيژى، ئەو ب خو ب تنى نافەندا ھزمارەكا ماتىكىيە يا ئەوان شىانين ل نك كەسان ھەين. لسەر فى چەندى ئەم دىشىن بىژىن ئەف شوليت ل خوارى پىدقى رىژھىيەكا بلند ياھزرتيژىنە (د سەر نافجى)دا، تىدا سەربكەفن بىي ئەوئىت چاقدىرىي لى دكەن، وان ستىرە بکەن وەكى: سىاسەت، برىقەبرنا كۆمپانىا، نوژدارىيى، ئەندازىارىي، پارىزەرىي، دەرسگوتنى ل زانىنگەھا.

بەلى شوليت كو ب كارىت لىكدایى و سىك كو ئەوئىت پىرادبن پىدقى ب شەھەرزايەكا تەكنىكى نىن، تنى مەشقرنەكا سىك پىدقىت و پىدقى ب رىژھىيەكا بلند يا هزرتيژى نابن دا تىدا سەركەفن، وەكو: بوياغكرنا پىلاقا، پۆستەچىن پۆستەي، پاقرەكەر، ب گىشتى سەركەفتن ل فان شولا پىدقى شىان و بەرھەفىت نەمازەيە پتر ژ پىدقىاتىا ب هزرتيژى يا تەفايى.

بەھردارى (بلىمەتى، كەنكەنە):

كەسى بەھردار ئەو ھەمىن ھندەك ساخلەتت نەمازە لىك ھەبن وەكو ھەز و فىان، باوھرى ب خو بوون، ھەزكرنا سەركەفتنى، شىان لسەر ھزركرنەكا ھوېر، خو لېر تەنگافىا كرتن.

ژ ساخلەتت سەرشكىت بلىمەتى: داھىنان، ئافراندىن، دەست پىشخەرى، تىكانەيى، تىقىياس، ھەروەسا يى بلىمەت دىشىت گوھورىنى د لايەكى ژيانا چقاكى، يان سىاسى، يان زانستى، ھونەرى،

ههروهسا پښدفيه ههمی کوادنیت کهسئ تافیکرن پئ دهیته کرن ل بهر چاف بهینه وهرگرتن نهخاسمه وان نهگهريت کارتیکه چ ژ تیزیک یان دویر، زیدهباری تیگه هشتنه کا هویر یا ژینگه ها وی و پیکهاتیت وی بهری نهو پیشکیشی تافیکرنئ بکهت.

پیشه ری ستانفورد - بینیه یی هزرتیژی:

نه لفرید بینیه (۱۸۵۷ - ۱۹۱۱)

(بینیه Binet) پوپته دا فه کولینیت کریارا هزرتیژی یا زاینئ، فی زانایئ شارهزا ژ بیافئ نوژداریئ دهستپیکر، ههر زوی بوو نافوده ننگترین زانایئ دهروناسیئ (هناقرانیئ) ل فرهنسا د وهختئ خو دا، وی قه نجیه کا مهزن لسهر زانستئ هناقرانیئ (دهروناسیئ) یا وهلاتئ خو ههیه، وی وهه قالی خو (بیونی Beunis)) کارگه ها تیکئ یازانستئ هناقرانیئ ل ساللا ۱۸۸۹ ل زانینگه ها (سوربوون) ئافاکر و کوچارا تیکئ یا نه مازه ب نه زمانئ زمانئ فرهنسی ب نافئ (سالانه یا دهروناسیئ) ل ساللا ۱۸۹۵ بی به لافکر.

(بینیه) نافئ (سایکولوژیا که سایه تیا) دانا سهر ریازا خو یا فه کولینئ، لدویف دیتنا وی تشتئ ژ هه میان جوداتر د نافهرا که سادا نهوه یا ل چالاکیئت هزرتیژی یئت بلند په پیدادبن، الاستدلال

(نیشادان/گروقه ئینان)، بریاردان، نهو ههمی ژ وان دابیشانه (مه سئلان) کو ب زهحمه ته پیقانا وان ب یه که یئت فیزیائی بهیته کرن وه کو (ههستپیکرن)، ههروهسا یه که یئت دهسپیکر یئت چالاکیئت هزری تیدا په پیدانابن... نهو یئت کو پتیرا زانایئت هناقرانیئ پوپته پیددا، نهخاسمه نهو یئت پشته فانیئا ئافاکرنا هزرا (فونت) ی دکر.

دیتنا (بینیه) هاته پشتراستکرن ژ هنده که فه کولینیت هاتینه کرن لسهر راستیا هنده که تافیکرنیت (جهیمس ماکین کاتل) نهو یئ باندورا (فرانسیس جالتون) ی ل ئینگلته را لسهر هاتیه کرن، وه کو پیشه ریئت مهژی، نهخاسمه فه کولینیت (کلارک، زولو و ستیلا شارپ) ی. ژ بهر هندئ (بینیه) ی د فه کولینیتن خو دا دهست ب بنه جهکرنا تافیکرنیت مهژی کر، نهو یئت فه پریرا فه کولینیت خو یئت ژ سه ربورئ کریارا هزرنکری دهستقه هاتین گه هشتیئ، وی نقینک (نهقد) ل سه ربورئ (کاتل) ی و (جالتون) ی گرتن، چونکی تنئ لایئ ههستی یئ ب ساناهی فه گرتبوون. ژ وان سه ربورئ پتر ئاسئ و د نالوز و لیکدایی، کومه کا پیشنیازت باشر بو پیقانا کینجیت مهژی بهر چافکر.

ل نافهرا سالیت ۱۸۹۶ - ۱۹۰۵ یدا (بینیه) گه له که زنجیره فه کولین لسهر زاروکیت بی کیماسی و هنده کین دیتر به لافکر. تیدا گه له که سه ربورئ کارپیکریان جهربانندن، زیدهباری هنده که تافیکرنیت دی ل دور ئاریشیت ژیکجودا و ژیکنه گرتن ل سایکولوژیا هزرنکری د وی ده میدا لسهر هه ی، وهکی: رویکر، هزرنکر، بی شکل، دهمی زفراندنی، ژیکجوداهیا ههستیئ، ئارمانجا (بینیه) ی فیای ژ وی چهندي بگه هتئ، دیارکرنا پیکفه گریدانا د نافهرا وان سه ربورا دا، چه ندیا وهختی، ب دهستکه فتنا خواندنئ، دیارکرنا شیانیت هزرتیژی ژ لایئ سه پیدایفه، فه کولینیت وی ب باشی هاتبوونه نه خشه کیشان و بوونه نه گهر کو ژ پوپته پیکرنئ ب تافیکرنا نهو یئت کارپیکریئت چافلپیکه ر دپیشن بهیته فه گوهاسست بو وی پیقانا بازا (ئاستئ) هزرتیژی کو ب راستی پئ دپیشن. هوسان دیتنا (بینیه) و بهر یخودانا وی بو هزرتیژی پتر یا

نیشان فبهردکهفن، دهیته هزمارتن خالا وهرچهپ ل میژوویا پیقهری هزرتیژی. بو جارا تیکتی تیدا تاقیکرنا دبیین کو هزمارهکا پیکهاتا پی دهینه پشان و د نافهرا خو دا پیکفه دهینه گریدان بو دیارکرنا ناستی گوتنی (آداء) ل شوینا پیقهری ژی جودا بو دویرکرنا شروفهکرنا سایکولوژیا چافلپکری وهک: (مهزناهی و دهستههلاتداری، پهیسکیته ههستهپیکرنی، و یین دیتر.

دهرکهفتنا پیقهری ۱۹۰۵ی بالا گهلهک ژ پویتهپیکه ریٹ ئاریشه بیٹ لیوازیامهژی راکیشا، و جوینکرنا پهروهدهیی، ههروهسا زانایی ئهمریکی (گودارد Goddard) رابوو ئهو بو زمانی ئینگلیزی وهرگیرا، ههروهسا (دیکرویی Decroy) و (دیگاند Degand) ی ل بهلجیکا جهرباند. ههروهسا وان تیکهلیهکا تیکسه ر دگهل (بینیه)ی هه بوو، هه ر دوی ده میدا سه ربورپت خو بیٹ نه مازه پیشنیاز دکرن (۴).

راسته کرنا سالا ۱۹۰۸:

پیقه رهکی نوی یی (بینیه و سیمون) ی ل سالا ۱۹۰۸ی دهرکهفت، ئه فی پیقه ری خو گهلهک بهیثیا پیقه ری به ریقه هیلابوو، به لی هندهک بنیات تیدا هه بوون کو پیقه ری سالا ۱۹۰۵ی پیشینی پی نه دکرن، تنی پیشینییه کا زهلال نه بوو، هه ژیه بیژین پیقه ری نوی ناقی (وه رارکرنا هزرتیژی د زاروکادا (The development of intelligence in children) هاته لیکرن، داکوکیا فی پیقه ری ژ بیٹ مهژی وان نه دروست بو بیٹ مهژی وان دروست هاته گوهارتن. ههروهسا تاقیکرنت بچویکیته کیمته قل ژی هاتنه هافیتن، تنی پیقه ری نه مازه بییه کا بکارینانی یا تاقیکرنا وه رگرت، ئهو ژی بیٹ کورت و گهلهک و پرهنگ ژ لای پی نافه روکی فه، دریزکری ب ریزکرنه کا ته جریسی ل دویف بیٹ ناسی و ب زهحمهت. بو جارا تیکیه تاقیکرن ل دویف ناستی ژی دهینه ژیکجوداکرن ژ (۳) سالیی ده سپیدکته هه تا ژیی (۱۲) سالیی و پیهه ل، ئهو زاروکیت ژ لای پیقه

ته فاهی بوو، ده می نمیره کا نه مام یا کوژمی تیکتی کو (ژی مهژی) یه ل پیقانا هزرتیژی بکارینای (۳).

چیکرنا پیقه ری بینیه*:

ل سالا ۱۹۰۴ی وهزاره تا خواندنا بلند یا فرهنسی داخواز ژ (ئه لفرید بینیه) و نوژداری فرهنسی (ئیودور سیمهون) ی کر کو فه کولین ل وان ریکا بیٹ بو ژیکجوداکرنا زاروکیت به ریاس دهینه بکارینان بکه ن کو هیدی هیدی ل خاندنگه هیته فرهنسی فیردبن. ئه وان ئه ف پیقه ری خو یی (هزرتیژی) یی ب نافوده نگ دانا، ب مهانا ژیکنیاسینی زاروکیت مهژی وان یی دروست و زاروکیت مهژی وان یی بیچاره، به لی ئارمانج ژ فه کولین و شروفه کرنا وان ئهو نه بوو کو به رهه فیی بو بیٹ پاشکه فتی ژ لای پی مهژی فه بکه ن. به لی ئارمانجا وان کریاره کا خورستی و بیزه غه ل بوو ئهو ژی پشان و هه لسه نگاندنا هزرتیژی وان زاروکا ب ته فاهی، و دیارکرنا بازا (ناستی) وان یا مهژی و هه فبه رکرنا وان دگهل زاروکیت ژ لای پی مهژیفه ددروست و هه ر دوی ژی و ناستی دا، ئانکو مه ره م ژی ههروه کو (بینیه) دیبیژیت ئه وه کو ئافاکرنا پیقه ری (متری) یی هزرتیژی پیکده یته ژ چهند (تاقیکرن) یته ل دویف تیکدا و ب زهحمهت، دریزکری لدویف ژیی وان، داکو که سی تاقیکرنی دکه ن بشین ناستی پیشکه فتنا زاروکی ژ لای پی مهژی و پاشکه فتنا وی ده ستیشانبکه ن.

(بینیه) ی بزافدکرن ئه ف سه ربوره د پرهنگ بن، و ب پشته فانیا هندهک توخمیت ده ستیشانکری ژ کریاریته مهژی بیی هنده کیت دیتر پویته پیکری، ده می به رهه فکرنا پیقه ری، ئه ووژی: بریار، تیکه هشتنا گشتی، ده ستپیکرن، شیان ل سه ر خو بکیرینانی.

پیقه ری (بینیه) یی سه رپشک ئه وی ل سالا ۱۹۰۵ی ب ناقی پیقه ری «بینیه - سیمون یی هزرتیژی / Binet - Simon Scale» به لافکری ژ (۳۰) تاقیکرنا پیته دهات.

چاپا سالا ۱۹۰۵ی یا پیقه ری (بینیه) ی کو چهند

راسته کرنا سالا ۱۹۱۱:

ل سالا ۱۹۱۱ ې (بينيه) - بهري وه غه رکرنا خو يا زوی - ب راسته کرنا پيښه ري خو رايو، پاشی ب نافي خو ب تنی به لافکر، گه له ک تافي کړن تيدا ب سه روبه ر کرنه فه، هنده ک سه ربور ژي ل هر ناسته ک ژي ده ستني شان کړن، کرنه (۵) تافي کړن، پاشی هنده ک تافي کړن دې (پينچ) تافي کړن دې (۱۵) سالي ژي لسه ر وان زيده کړن و پينچ تافي کړن ژي بو ناستي ييت بالغ (گه هشتي) هافته سه ر. هوسان شيا - پشتي هندي نيکليرنا هژمارا تافي کړنا د هر بازه کي (ناسته کي) دا -- ب دانا که رتداران ژ ژي مې ژي ب هه يامی سالي کي بو هر تافي کړنه کي کو پيښه نيتر (پشکني نه ر) بشي به رسق ل سه ر بده ت پشتي ژي خو بنواشه يي يان بو بنياتي، دگه ل هندي تيگه هي ژي مي شي کي دي مينيت ل سه ر سه روبه ري خو، نانکو نه شين بکاري بنين وه کو نامرازې ده ستني شان کړن ل سه ر ناستي مي شي کي جودا ژ ژي ده مکي. هر هوسان زانايي نه لمانی (ستين Stern) ل سالا ۱۹۱۲ ې پيښه ري ريځه يا مي شي کي، نانکو ژي مي شي کي کو نه و پيښه ري ده يته بکاري بنان ژي ده مکي پشتي راسته کرنا (ترمان) ۵) پيشنياز کړي.

پيښه ري ستانفورد - بينيه لتمان:

پيکولا ترجمه کړن و فه گوهاستنا پيښه ري (بينيه) بو نه زمانې ننگليزي ژ لايي (جو دارد) يښه نه پيکولا تيکي بو، هر ل سالا (۱۹۱۰) ې ترجمه کړنه کا وي (هوي Huey) و (وايرپل کولمان Whipple Kuhlmann) به لافکر، هه روه سا (فاليين Wallen)، کولمان Kuhlmann) ترجمه کا دي يا وي ل سالا (۱۹۱۱) به لافکر و ل سالا (۱۹۱۳) ې ژ لايي (بيرت Burt) فه ده ست ب فه گوهاستنا پيښه ري بو نه زمانې ننگليزي هاته کړن و وه کو ريده ر و قانونه ک لسه ر گه له ک زاروکي ده ستني شان کړن ننگليزا هاته بنه جه کړن ده ما تايه تمه نده کي هنافيني ل هه ري ما لهنده ن

دروس ت دشين سه رکه فتی بگه هنه پرسيا ري خو. و ده ستني شان کړنه کا بي مفا بو، نه به س ژ نه گه ري کيميا هژمارا نمونه ييت قانونيدانايي، به لکو ژ نه گه ري ناسته نگيت کريارا به رهه فکړنا سه ربورا (تافي کړنان) ل بازي ت (ناستين) ب زه حمه ت و يي پيدفي سالي ت ژي (عمر) ب ته فاهي بو تافي کړن د هاته هژمارتن کو نه و ژي ييت چيدي ت ريځه يا وان ل نافه را ۵۵% -- ۷۵% بيت ژ زاروکي بو نمونه يا قانونيدانايي کو به رسقه کا دروست لسه ر بده ن، چونکو نه فه مه ودايه پيک ده يت ژ ريځه يا ۵۰% نانکو ناستي بجهينا نا نافجي به يزدني خيت، هه روه سا نمونه يا قانونيدانايي يا (۲۰۳) زاروکان، ژي وان د نافه را (۳ و ۱۳ سالي) دا بوو.

ب سه روبه رکرنا پرسيا ري (تافي کړنان) ل دوي ف بازي ت ژي، که سين ب پيښه نيترانا (فحص) وان رادبن گه هشته وي ده ربړني ژ ناستي پيشکه فتنا زاروکان، ب ژي نه وي زاروکي نافجي دگه هتي ل سه ر نه ريه خه لاتي، هر چه نده ناستين سه رکه فتني و سه رنه که فتني لسه ر بنياتي پرسيا ري پيښه ري ده ستني شان نه کړينه.

ژي مې ژي يي زاروکي ده اته ده ستني شان کړن لسه ر بنياتي هندي نيکيا ژي، نه وي دشا ژ قووناغي ت دي ييت ژي ييت به ري ده رباز بيت (ژي روشتي يان يي بنياتي) پاشی بو هر (۵) تافي کړنان ژ ناستي پتر ب زه حمه ت و ناستي سالي ک ل ژي مې ژي زيده کړ، نه فه نه و ساخه لتي سه رپشک ييت پيښه ري ژي مې ژي بوون، نه وي پيښه ري هزرتي ژي ييت ل دوي ف تيکدا هاتين وه رگرتين.

لگه ل هندي دو ناريشه ييت به رکه فتی ماینه و نه هاتينه چاره کړن ژ لايي پيښه ري سالا ۱۹۰۸ ې: يا تيکي: هژماره کا تافي کړنان (پرسياران) ل هر ناسته کي ژي د جوودانه، د نافه را (۳) تافي کړنان و (۸) تافي کړنان دانه.

يا دوي: نه ريه ژي مې ژي نه ايته تيگه هشتن وه ک پيښه ري سه رکه فتني و پاشکه فتني، تني هه که به يته گريدان ب ژي ده مکي يي زاروکيه.

بۆ قى چەندى دەستىشانكرى، ئەوى ب دريژيا ميژوويا خو يا زانستى وه كو سه يدايه كئى هنافرانىي ل زانينگه ها له نندن به رده وام دويشچوونا پروژي خو دكر، زيده بارى وي بۆ فه گوهاستنا پيڤه رى بۆ ئيتاليا، ئەلمانيا، رۇسيا، سويڊ، توركييا و يابانى و ل سالا (۱۹۲۰) ئى ئەحمەد فكري پيڤه رى بينيه يى بنياى بۆ ئەزمانى عەرەبى ترجمه كر و چەند پيژانين ل دور پيڤه رى دانە خو ياكرن.

ل گەل هندی ب نافوده نگرين پيگول د ميژوويا پيڤه رى هنافى دا، پيگولا (لويىس تيرمان L. M. Terman ۱۸۷۷ - ۱۹۵۶) ي بوو وه كو سه يدايى زانستى هنافرانىي ل زانينگه ها ستانفورد ئەفا پيڤه رى لى ب نافى (پيڤه رى ستانفورد - بينيه يى هزرتيژيى) هاتيه نياسين.

ل سالا ۱۹۱۶ ئى چاپا ئيكي يا قى پيڤه رى ده ركه فت، (تيرمان) ي لسەر پيڤه رى بنواشه يى چەند راسته كرنه كا زيده كرن كو مروڤ د شيت بيژيت ئەفه تاقيرنه كا نوى بوو، ئانكو سيكا پرسيارا دنويوون. ئەو ژى (تيرمان) ي هژماره كا پرسياريت كهفن راسته كرن، و ل سەر مه وداييت ژى ييت زيڭجودا ليكفه كرن، يان ژيبرن و جاريكرنا پيڤه رى لسەر كۆمه كا دەستىشانكرى يا ئەمريكيا هاته جهربانندن كو هژمارا وان د گه هشته (۱۰۰۰) بچويكا و (۴۰۰) گه هشتيا. كۆمه كا پيژانينيت ته مام بۆ بنه جهكرنا هەر تاقيرنه كئى و راسته كرنه وي به رهه فكرن. پيڤه رى ريژه يا هزرتيژيى بكارئينا. (راسته كرنه ك) بۆ پيڤه رى ريژه يا مه ژى يا (شترن

و كولمان) ي كر (۶).

چاپا دووي يا راسته كريا پيڤه رى ل سالا ۱۹۳۷ ئى ده ركه فت و يا پيڤه اتى بوو ژ دو ره نگيت هه قهيژ، ئانكو وه كهفه ف: ره نگى (ل) و ره نگى (م)، د قى چاپى دا هژمارا پرسياريت پيڤه رى هاته زيده كرن.

قانويندانانا وي جارە كا دى لسەر هندەك مومونه يين نوى يين باش و زيگرتى ژ جفاكئ ئەمريكى هاته كرن فه كو هژمارا وان پتر ژ (۳۰۰۰) مه شقه كرا بوون، ژيى وان د نافه را ژيى ۱/۲ سالى هه تا ژيى (۱۸) ساليى دا بوو.

ل سالا ۱۹۶۰ ئى چاپا سيى يا پيڤه رى ستانفورد - بينيه ي ده ركه فت ب ميناكه كى ب تنى و باشتين پرسيار تيدا هاته كۆمكرن وه ك ميناكه كئى چاپا سالا ۱۹۳۷ ئى يى پيشكىشكرنا نافه روڤكه كا نوى، يان داريتنا هندەك پرسياريت نوى، د شياندا بوو وان پرسياريت بكير وه ختى نه هين، ژى بهينه ده رتيڭستن. د قى بياقى دا (دكتور ئەحمەد زه كى صالح) ديژيت: تيرمان و ميريل ب راسته كرنه ويڤه هاته ئسپارتن، وان كره دو پشك، تاقيرن ب ديمه نئى خو يى دويمه يى ب به رهه فكرنه كا زانستى هاته به رهه فكرن كو ئەم دشين بكه ينه د ناف هژمارا تاقيرنيت كه سى ييت زانستى، يا هه ژى بيرئنانى يه كو (دكتور محمەد عەبدولسەلام)، و (دكتور لويىس كامل) چاپه كا ته جريى يا پيداچوونا (تيرمان و ميريل) ي ب ئەزمانى عەرەبى ل سالا ۱۹۵۶ ئى به لافكر (۶).

ئافرى:

ژ په رتوكا: مقاييس الذكاء وأهميتها فى عمليه التقويم والقياس، ياسين عبدالصمد كريدى، الموسوعه الصغيره/ بغداد _ ؟ ، هاتيه ترجمه كرن..

ژيده ر و ده همن:

۱. أحمد عزت راجح: أصول علم النفس، ص ۴۰۴.
۲. أحمد زكى صالح: علم النفس التربوي، ص ۴۰۶ و پشتى وي.
۳. د. فؤاد أبو حطب، د. سيد أحمد عثمان: التقويم النفسى، ص ۱۳۵.
۴. ژيده رى به رى، بپ ۱۳۹.
۵. هەر ئەو ژيده ر، بپ ۱۴۰.
۶. ژيده رى به رى، بپ ۱۴۳.
- * چيكرن: گه شه كرن، ئافراندىن يان داهينان، هه مى بكاردهين.

بی رحمتین ژن د دیروکیدا

سەلوا محمد گوھەرزى

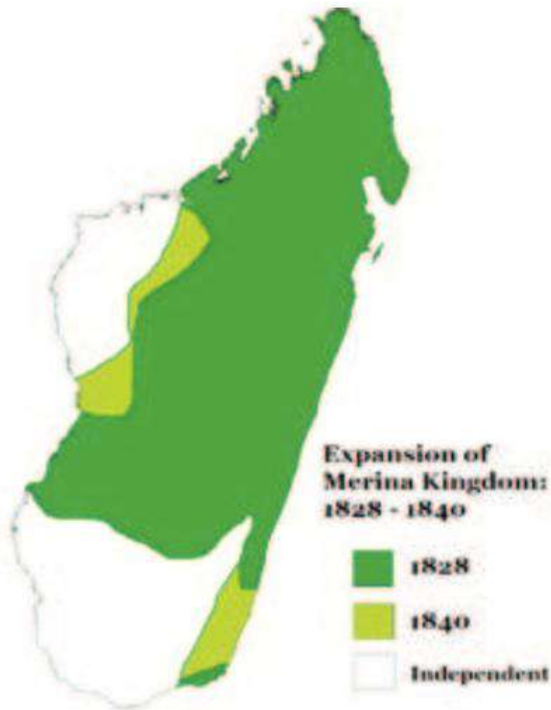
رانافالونا یا ئیکى مهلیکا ماداگاسکار

دییت مروڤ نافدار و بهرنیاس بییت، بهلئ ههمی گاڤا معنا وی ئه و نینه کو خه لک گه له ک جه ژ مروڤی دکهن. د میژوویدا گروڤیت ههین دیاردکهن کو کریاریت مروڤ دکهت هه که بیقام د درونده و کریت ژى بن، چیدبیت نافودهنگیت مروڤی پی بچن.

(ماداگاسکار)ه، ئهوا نافئ وی «راماڤو» بوو. ئهڤئ مهلیکئ د دهسه لاتداریا خو یا دریزدا، یا ۳۳ئ ساللا فه کیشای، ب ملیونا خه لکئ وه لاتئ خو کوشتینه. ب سیههرا خو یا رهش و بترس و درونده وهلات نخافتیه. ئهڤ مهلیکه (راماڤو) وهکی بی رحمتین ژن نافئ وی کهفتیه ناف بهرپهاریت میژوویا ئه فریقیا و دهیته ناسین.

د میژوویدا ژن و زهلام گه له که هه بوونه، ب کار و کریاریت وان ییت بی رحم و نه مروڤایی نافودهنگیت وان چووینه. مخابن هنده ک ژ وان که سا ئه ویت چ دلوفانی د دلیدا نهی، ههمی هیز و شیانیته خو بو ترساندن و بزاندن و کوشتنا مروڤا بکاریانیته، میناکه ک ژ وان که سا، ییت چ کهس ژئ بی رحمتر و خوینخووتر (خوینزیزتر) نهی، مهلیکا

نه خاسمه ژ وان كه سیت دبوونه ئاستهنگ د ریکا دهسته لاتداریا ویدا، ئانكو (یا پیدقیوو شوینگرهك هه بایه)، وه لیهات هه تا گه لهك ژ نه ندامیت مالباتا مه لیکن ژی كوشتن و نه هیلان. فی دهستودانی ناقه را وی و هه فزینا وی ژی نه خو شکر. نه فه بوو

مهمله كه تا مه رینا

نه گهر كو دلئ رامافوئیی رهق بییت و رهحم تیدا نه مینیت. مهلك راداما ل سالا ۱۸۲۹ بی میراتگر دمريت. لدویف قانونیی ئیكن ئیزیکی مهلكی دی شوینا وی گريت، وهکی خویشکن ئان برای.

ئینقیلاب

رامافوئیی دفا ئه و دهسهلاتئ وهرگريت و ب هایکاریا ئالیگریت خو و هندهك زهنگینا ئینقیلابهك د وهلاتیدا كر و شیا سهركهفیت و دهستئ خو دانیتسه سر حوكمی، پشتی قئ چهندی پاشنائئ خو ژ رامافو گوهارتیه و کریه (رانافالونا یا ئیكن).

ژدایكبونا وی

مهلیكه رانافالونا لسهر مهعافییه و مهلك راداما یئ ل هه سپی سیاره

نهف ژنه ل سالا ۱۷۷۸ ل ناف مالباتهكا هه ژار ژدایكدییت و بناقئ (رامافو) یئ دهپته ناسین، بابئ (رامافو) یئ كه سهكئ فه قیر بوو، لئ بهخت یارئ وی بوو و نهوی های ژ پلانا كوشتنا مهلكئ وهلاتی بوو، دا پلانئ ئاشكرابكهت، بلهز چوو دهف پاشای و پیکولا پلانا كوشتنا وی بو فهگیرا و لسهر وی پلانئ ئاگه هداركر. ئاشكراكرا قئ پلانئ بوو نه گهر كو پاشا وی خهلاتكهت، نهو بوو كچا وی كره كچا خو (ته به نیکر) و وهکی ئیک ژ مالباتا مهلكی وهرگرت. ژ قیرئ رامافوئیی دهسهاقئتی ریکا خو به ریف دهسهلاتئ فهكر، قیجا شوی ب زبرایی خو (برایی نه دهیبایی) «راداما» ی كر كو هینگئ نهو میراتگرئ پاشای بوو.

ل سالا ۱۸۱۰ئ راداما یئ كورئ مهلكی جهئ بابئ گرت و گه هشته كورسیا دهسهلاتئ. بهلئ رادامای ژ رامافو (رانافالونا) یئ چ بچویك نه بوون كو پشتی مرنا رادامای جهئ وی بگرن. لدویف تیتال و عهده تیت وان، شهرت بوو مهلكئ وهلاتی شوینگرهك هه بیتن. عهده تا و نه بوونا چ بچویكا كینجه كا مهزن ل مهژی و هشیت وی (راداما) كر. دلرهق بوو دهست ب تیشاندن و كوشتن و نه هیلانا گه لهك كه سا كر.

مه‌لیکه رانافالونا دگهل کورئى خو میراتگرئى عه‌رشى میر راکوتو ره‌حمیئى بیئى کوشتنئى هه‌بوون، هنده‌ک ژ وانا داینه دیارکرن وه‌کی:

١- هه‌لاویستن: گونه‌هبار یان که‌سئى خش لسه‌ر هه‌ی، ب وه‌ریسی ب که‌فریئى بلنده‌ دهاتن هه‌لاویستن و نه‌ندامیئى مالباتا وی نه‌چاردکرن ل وپ‌رئى بمینن و وی دیمهنی ب چاڤیئى خو ببینن، هه‌تا وه‌ریس پویچدبوو و که‌سئى هه‌لاویستی ژئى

دیرا فره‌نسى تیڤه سه‌رژپکرن

دکه‌فته خارئى.

٢- زه‌واندن (ته‌عزبیدن) ب ئاڤا که‌لاندی و سوتئى و ساخى ڤه‌دشارتئى: ب هزارا که‌س ل ماداگاسکارئى ب ڤى ره‌نگى نه‌هیلان، ب ڤئى چه‌ندئى بتئى رازى نه‌دبوو به‌لکو که‌سوکارئى وان ژئى نه‌چاردکرن

مه‌لیکا وه‌لاتئى ماداگاسکار ل ده‌سپیکا ده‌سه‌هلاداریا خو‌یا ب هیئى شیان و بئى ره‌حم و دلره‌ق و درونده و خوینپ‌رئى بوو. ل روژا تانج دانایه سه‌ر سه‌رئى خو، گو‌تاره‌کا ب باندور بو‌ خه‌لکئى خو‌ دخوینیئى، دیب‌یئى « چجارا نه‌بیژن ئه‌و ژنه‌که‌ یا نه‌زانه و بیه‌یزه، دئى چاوا شیئى وه‌ک ئیمپراتوره‌کئى ب دروستئى ده‌سه‌هلادائى که‌تن. ئه‌ز دئى حوکمئى ل ڤئى وه‌لاتئى که‌م و ب نافئى خودئى لسه‌ر به‌رده‌وامبم. دئى ئوقیانوس بیته‌ تخویبئى ده‌سه‌هلاداریا من و رئى ناده‌م به‌وسته‌ک ژ ناخا وه‌لاتئى من به‌یته‌ داگیرکرن».

پینگاڤا تیئکئى یا مه‌لیکئى ئه‌و بوو ده‌ست ب گه‌ف و کوشتنا وان که‌سئى د ریئا حوکمداریا ویدا دبنه‌ ئاسته‌نگ کر. وئى هه‌ر که‌سئى هه‌ژ وه‌رگرتنا ده‌سه‌هلادائى کرنا ده‌ملده‌ست دگرت و دکوشت، هه‌که‌ خو‌ژ نه‌ندامیئى مالباتا هه‌ڤ‌زینئى وئى یئى مه‌لک ژئى بان. ب راستئى مه‌لیکئى هه‌زدکر تولا که‌سوکارئى خو‌ژ مالباتا مه‌لکئى ڤه‌که‌ت، ب ملیونا که‌س گورئى ڤئى ده‌ستودانئى دلره‌ق و بئى ره‌حم بوون.

مه‌لیکئى نه‌دڤئا که‌سائیئى بیانى به‌یته‌ د ناف وه‌لاتیدا. دلگران دبوو هه‌کو بیانیا ده‌ست د ناف وه‌لاتئى وه‌رددا. پیخه‌مه‌ت ریگرتنا هاتنا که‌سئى بیانى بو‌ وه‌لاتئى، ژ وان ژئى زه‌لامیئى دینئى وه‌کی «ڤه‌شه»، کو بو‌ ئارمانجیئى خو‌ییئى نه‌مازه دهاتن، مه‌لیکئى برپارا به‌ره‌ندکرنا مزگینیده‌ریئى دینئى ده‌ریخست. هیئى هیئى شه‌ک و هه‌زریئى خه‌له‌ت لده‌ڤ مه‌لیکئى زیده‌بوون، راگه‌هاند کو به‌ره‌ندکرنا هاتنا بیانیا، نه‌خاسمه، فه‌ره‌نسى و بریتانیا ژبه‌ر هندئى بوویه کو هاتنا وان قوناغه‌کا ته‌نگاڤ و بترس د نافا وه‌لاتئى ماداگاسکاردا په‌یداکره. مه‌لیکئى ده‌یامئى حوکمداریا خو‌دا پتر ژ نیڤا خه‌لکئى ماداگاسکارئى کوشتن. مه‌لیکئى به‌یز و بئى ره‌حم حوکمدکر. شیان و هه‌دار لسه‌ر بچیکترین گه‌ف و نه‌خوشیئى که‌سئى دژئى وئى نه‌بوون، له‌وا هه‌ر که‌سئى مژویلئى پلانه‌کا ل دژئى وئى با، ب زویترین ده‌م و بئى دلوفانئى دکوشت. مه‌لیکه رانافالونایئى چه‌ند ره‌نگیئى دلره‌قیئى و بئى

قەسرا مەزنا مەلکین یا رانافالونای دایە ئافاکرن

هەكە فیا با بستەهەبن كو یی بئ گونەهە، دا ئینن سئ پارچیت چەرمئ مریشكئ دەئى دا داعویریت و پاشى د دویقرا دا چەندەكا تۆفئ تانگینا یئ بزهەر دەئى دا بخۆت، هەكە پشتى هینگئ دلئ وى راببا و هەرسئ پارچیت چەرمئ مریشكا دگەل دلراپوونا ژ هنافا چ لینههاتى هاتبانەفە دەرى، هینگئ دا بیتە راست كو ئەوئ دادگەهكرى یئ بئ گونەهە، بەلئ هەكە پارچەكا مریشكئ ژى نەساخەلم دەرکەفتبا، ئەوئ دادگەهكرى دەملدەست و د گافئدا ئیعدام دكر. تشتئ چریسەت ئەو هەلکى باوهرى ب دادفانیا فئ دادگەهئ هەبوو.

لدویف ھزرا شەھرەزایا و میژوونقیسا د ھەيامئ ۳۳ سالیاً حوکمئ مەلیكە رانافالونای دا ئیزیكئ ۵۰ئ تا ۷۵٪ ژ خەلكئ ماداگاسكارئ ژبەر شەر و نەخۆشى و کریاریت وئ ییت ئیزادانئ مرینە. ئەفرۆ ئەف مەلیكە ئەگەر و بەرپرسە نەمانا ب ملیونا ژ خەلكئ وەلاتئ ماداگاسكارئیه. لەوا وەكى خوینرئترین و بئ رەحمترین ژن د میژوویددا دەیتە نیاسین.

فی دیمەنى ب چافئت سەرى خۆ بینن، دا ببیتە عیبرەت و ھشیارکرن و وەكى پەییكەكئ بوو دا ژ لایئ رانافالونا یا مەزنقە بگەھیتە ھەمى وەلاتئ.

۳- سەربپن: سەربپن رەنگەكئ ئیزادانا خەلكى بوو و دگەل وان كەسا دەھاتە كرن، ییت خش لەسەر ھەى كو مەلیكە نەفئت. ئیک ژ ھووئیت میژووئ، ب تەمامى دۆكۆمئنتكرى، ئەو فەرمان بوو یا لەسەر بپنا سەرىت ئیخسیریت فەرەنسى داى، فەرمانداى سەرىت وان بپن و بسەرىت رما فەكەن و لەسەر تخویبى دانن، دا فەرەنسى ھزرا داگیركنا وەلاتئ ماداگاسكار ژ سەرى خۆ بیننەدەرى.

۴- ژەھردان: ئیک ژ عەدەتت عەجیبئ مەلیكئ خۆشى پئ دبر، سەربۆر ب كەسئت دەوروبەرىت خۆ دكرن. مەلیكئ ھندەك خارن و فەخارن ژھەردكرن و پاشى ژ وان كەسا دخوازت وەك وەفاداریەك بو مەلیكئ وان خارن و فەخارنا فەخۆن و بخۆن و وەفاداریا خۆ بو پشتراست بكەن، تشتئ ژ ھەمیا عەجیبتر ئەو، ھندەك ژ وان كەسا ژ وى سەربۆرى ساخ دەردكەفتن.

۵- شولئ سوخرە و زبارة و دروندەئى: مەلیكا ماداگاسكارئ پشتى ھنگى دین ببوو و ئیش و ژان و نالیئیت زەواندن و كوشتنا خەلكى پئ خۆشدبوو. بپاریت عەجیب و چریسەت ددان، بو میناك، فەرماندا ئافاھیەكئ مەزن د دەمەكئ ھند كیمدا بەیتە ئافاکرن كو دشیاندا نەبیت، ب ھزارا كەس ژبەر فئ رپبا بئ رەحمیئ ب فی شولیفە دەھاتنە گرىدان و ژبەر گرانیا فی شولى دمرن.

۶- سەربۆرى «تانگینا - Tangena»

ھەكە مەلیكە رانافالونای فیا با ژ ئیکى بستەھبیت كو یئ گونەھبار نینە، رپكەكا كەفنا جاھلیئ دگەل بكاردئینا، وئ رپكئ دبیزئئ «تانگینا - Tangena»، لدویف وئ رپكئ، وەختئ ئیک دەھاتە دادگەھكرن،

ژبەر و دەھمەن:

ویکیپیدیا: الموسوعة الحرة

historicismysteries.com

روژا روڼ دى ناشکرا کهت

Gebrüder Grimm گريمیت برا

ترجمه کړن ژ ټهلمانی: دهولت عهلی

هه تافى ليدا و سیتافکا وى که ته سلال سهر دیواری، سیتافک هیرفه وښه لفلشى وگپرییت روڼاهیى لسهر دیواری چیکرن.

خه یاتی بهرى خوه دایى و گوت:

- ټهرى، ټهسهحه، وى دقیت ناشکراکهت، به لپیا نه شیت .

ژنکى گوت:-

- ها، زهلامى من یى خوه شتقى، ټهغه چیه؟ مه ره ما ته چیه؟

- وى گوت:

- چینابیت بو ته بیژم.

وى گوتن:

- هه که ته ټهز بقیم، دى بو من بیژى.

ټاخفتیت خوهش دبه را گوتن و فه گوتن

و گوتى، کو که سى دى پى ناحه سییت،

ټو به لا خوه ژېفه نه کر، ټینا وى ژى

بو فه گپرا و گوت، بهرى چهنه

سالا، هه کو ټه و ف دنیاى که تی

و چ پاره نه یى، ټهوى ته عداى ل

جوهیه کی کر و بهرى جوهى بهریت،

ټاخفتنا خوه یا دویماهیى گوت:

((دى روژا روڼ ناشکرا کهت))، نوکه ژى روژى

دقیت ناشکراکهت و ټهف ته یسوکه لسهر دیواری

چیکرن، بهلى پا نه شیا. پاشى وى گه له که هیقى ژ وى

کرن، کو بو که سه کى دى نه فه گپریت، هه که دى رحا

وى تیچیت. ژنکى ژى عه هداىى. به لپیا هه کو ټه و

چوو یه سهر کارى خوه، ژنک چوو نک مروقه کا خوه و

چيروک بو فه گپرا ټو گوتى، چینابیت ټه و بو که سه کى

دى بیژیت. هیشتا سى روژ بسه رفه نه چووین، باژىرى

ههمی زانى و خه یات کیشا مه حکمى و حوکم دانا

سهر. ل فیرى دیسا روژا روڼ ناشکراکر.

به رهوستایى خه یاته کی ل دنیاى گه پریا، کو شو له کی

بو خوه ببینیت، چ شول بده ست نه که فتن. وه سا فه قیر

بوو، فلسه که د له پادا نه ما، ټاهه کی پى بکپریت. د وى

وه خیتدا زه لامه کى جوهى که ته پریکا وى، ټهوى هزرکر،

جوهى گه له که پاره ییت هه یین، ټینا ترسا خودى ژ دلئ

خوه ده ریخت و بله ز قه ستا وى کر و گوتى:

- پارى خوه بده من، هه که دى ته کوژم.

بى جوهى گوتن:

- من نه کوژم، پاره ژى من ژ هه شت (هیلله را) پیقه تر

نین.

خه یاقى گوت:

- ته پاره ییت هه یین و دقیت تو ببینه ده ری.

ده ستها فیتى وه سا پیدادان، جوهى ټینا حالئ

مرئى. هه کو هندبووى دا جوهى مریت،

ټاخفتنا خوه یا دویماهیى گوت:

- روژا روڼ دى ناشکراکهت.

ټو پاشى مر.

خه یاتى ده ست هافیته به رویکا

وى و ل پارا گه پریا، به لى پا وه کی

جوهى گوتى، ژ هه شت هیلله را پیقه تر

نه دیتن. ټهوى ته رمى جوهى هه لگرت و

بر هافیته ناف ده حله کی و چوو فه سهر پریکا خوه.

پشتى گه له که گه پریا، گه هشته باژیره کی، ل ویرى ل

ده ف هوستایه کی شو لکر، هوستای کچه کا جان هه بوو،

خه یاتى هه ژیکر و بو خوه ټینا و ژیانه کا خوهش پیقه

بوړاند.

پشتى وه خته کی، وان دو بچویک هه بوون، خه سی

و خه زویرییت وى مرن، مال و ملک بو وان ما.

سپنده هیه کى، هه کو زه لام یى لسهر میزا به رامبه ر

په نجه رى روینشتى، ژنکا وى بو وى قه هوه ټینا و

هه کو وى قه هوه کریه د بنکاسکیدا و فیای فه خوت،

ته‌مامیا سه‌رگوتاری

هه‌که‌ ل خو نه‌زفرین، بارووقیت دژوار ل پێشیا مه‌نه

مینیت داهاات، وی پاره‌یی ل سه‌ر موچه‌خو‌ر وکاریت خه‌مه‌تکاری ییت پیدقی به‌لافکه‌ن و نه‌گه‌ر ب فی ره‌نگی بیت دی ملله‌ت ژێ یی رازی بیت کانێ چ هه‌یه‌ نه‌وه‌، به‌لێ ب وی مه‌رجی گه‌نده‌لی نه‌مینیت و هه‌می تشت روهن و نه‌شکه‌را ببیت و هه‌که‌ نه‌فه‌ نه‌هه‌ته‌ کرن دی روژیت گه‌له‌ک دژوار خو ل به‌ر سینگی مه‌هه‌لافیژن و ده‌ستکه‌فت و چاره‌نقیسی مه‌ دی که‌فیه‌ به‌ر بارووقیت دژوار.

گه‌لی ریه‌ر و مه‌زن و سه‌رکیشیت وه‌لاقی، چافی هه‌می خه‌لکی کوردستانی ل هه‌وه‌یه‌، گیانی شه‌هیدا ب نه‌ ئیگرته‌ هه‌وه‌ ده‌یه‌ ئازاردان، رو‌ندکیت دایکیت وان بتنی دی ب هه‌فگرته‌ هه‌وه‌ راوستن، هه‌مه‌ته‌کی بکه‌ن، گیانی لیکبۆرینی بکه‌نه‌ هیفتینی هه‌زر و تیکوشینا خو، ل گه‌ل ئیک روینن، به‌رپه‌ریت که‌فن جاری بگرن، به‌رپه‌ره‌کی نوی فه‌که‌ن، کوردستان یا ل به‌ر کومه‌کا گه‌فیت جدی و ب ترس، پشتا خو ب گه‌ل و وه‌لاتی خو گه‌رم بکه‌ن، وه‌لاتی مه‌ ب دوو تشیت سه‌رپشک گه‌له‌کی زه‌نگینه‌، ئیک وه‌لاته‌کی پری دلسۆز و وه‌لاته‌روه‌ره‌، دوو یا په‌ر ژ یدهریت ژیانێ، خو ریك بیخن، تیکه‌له‌یت خو دگه‌ل دونیای ب هیز بیخن، خو ژ دوژمن و داگیرکه‌را بئ مننه‌ت بکه‌ن و خو ل خه‌لکی خو بکه‌نه‌ خودان، هه‌ر نه‌و بتنی ملکی هه‌وه‌نه‌ و خو خافل نه‌که‌ن، ته‌له‌ و خه‌فکیت دوژمن و داگیرکه‌را ل به‌ر وه‌ دقه‌داینه‌، نه‌و ب شه‌ف و روژا ییت دبۆسیدا، کانێ دی که‌نگی ده‌لیقه‌کی بینن، دا دربی خو داوه‌شینن.

بانگینا خو دگه‌هه‌ینه‌ ریه‌ر و لیقه‌گه‌ری کوردستانی جه‌نابی سه‌روک بارزانی، هه‌مه‌ته‌کی بکه‌ و چافی هه‌می خه‌لکی کوردستانی ل وه‌یه‌، هه‌ر چه‌نده‌ نه‌م دزانین کو هه‌فتینا هه‌نده‌ک پینگافان گه‌له‌کا گران و ته‌حل و ب ناسته‌نگه‌، به‌لێ نه‌ هه‌فتینا وان دژوارتره‌، خه‌لکی کوردستانی هیز و پشته‌فانی وه‌یه‌، دوژمن و داگیرکه‌ری تنی هه‌زه‌کی بو وه‌ دکه‌ن، کو نه‌ف چه‌نده‌ ژێ دیروکی سه‌لماندیه‌، دیسا چافی پینجی ملیون کوردا ل جه‌نابی وه‌یه‌ و هه‌می خه‌ون و هیفتیت خه‌لکی کوردستان ل هه‌ر چار پارچا و ل دونیای ل سه‌ر وه‌نه‌...

کوردستانی، به‌رژه‌وه‌ندییت هه‌ر پارته‌کی چ دخازن وی ب راست و درست ل قه‌له‌م دده‌ن.

نه‌فجا یا فه‌ر و پیدقیه‌ بئ جوداهیا پارتا، ده‌مه‌ هه‌زر ل وان قوربانیا بکه‌ن ییت کو نه‌فه‌ ب سه‌دان سه‌له‌ ملله‌تی مه‌ داین، تاکو گه‌هه‌شتینه‌ فی قوناغی، فیجا هیفی و رجا ییت گه‌لی مه‌ نه‌ون کو به‌رژه‌ندیت تایه‌ت به‌نه‌ ره‌خه‌کی، به‌سه‌ بلا گه‌را ئیکده‌ستی و ئیکده‌نگی بیت بو به‌رژه‌وه‌ندا گشتی یا وه‌لاتی مه‌ و بو پاراستنا فی ده‌ستکه‌فتی بیت، هه‌وینژی به‌ریخو به‌نه‌ عه‌ره‌ب و ترک و فارسا، کانێ نه‌و چه‌ند دژیک دویرین ژێ، به‌لێ بو دوژمنایا کوردستانی برایت ئیکیت ده‌یابینه‌، چ گومان تیدانه‌ کو ملله‌تی کورد هه‌رده‌م ده‌ستی خو دریز دکه‌ت بو براینی دگه‌ل فان هه‌رسی نه‌ته‌وا، به‌لێ نه‌و رازی نابن و بریه‌تی نه‌فیت.

بوچی خو دراستیا ناگه‌هه‌ینن، نه‌م دیژین کو ده‌سته‌هه‌لاتداریت فان نه‌ته‌وا بتنی دوژمنیت کوردانه‌، به‌لێ په‌روه‌رده‌کرنا شو‌فینانه‌یا عه‌ره‌ب و ترک و فارسا، پتریا وه‌لاتییت خوژی ییت کرینه‌ دوژمنیت کوردا و راستی ژێ نه‌وه‌، هه‌ر پارته‌کا سیاسی یا ئیراکی ، ئان ترکی، ئان ئیرانی، چه‌ند پتر دوژمنیا کوردا بکه‌ت و دریشمییت شو‌فینی بلند بکه‌ت، نه‌و پتر یی ده‌نگا دینن، ما نه‌ ده‌مه‌ نه‌مژی وه‌کی کورد ب فی ره‌نگی کار بکه‌ین و ئیکده‌ست بین و پینشیا‌را من نه‌وه‌ بو هه‌می پارت و ده‌سته‌هه‌لاتا کوردستانی کو: ملله‌تی مه‌ دشوره‌شاندا بئ به‌رامبه‌ر، شو‌ره‌ش کرینه‌ و قوربانی داینه‌ و هه‌دار ل سه‌ر هه‌می نه‌خوشیا کیشایه‌ و دیسان دقه‌یرانییت کو ل هه‌ریما کوردستانی په‌یدا بوین، ملله‌تی مه‌ هه‌دار کیشایه‌ و دوژمن بزافیت مه‌زن دکه‌ت کو فی کیانی، هه‌ریما کوردستانی، ب هه‌لوه‌شینیت و بکه‌نه‌ فه‌رتنه‌ دناف جه‌ماوه‌ری مه‌دا، نه‌فجا به‌رسفدانا دوژمن پیدقیه‌ ب فی ره‌نگی بیت: حکومه‌تا کوردستانی، نه‌و پارتیت پشکار تیدا ل سه‌ر شاشیت تیڤیا بو ملله‌تی مه‌ ب روهنی خویا بکه‌ن کو واریداتییت مه‌ ییت هه‌می لایه‌نی چه‌ندن و هه‌که‌ کیم و کاسی به‌ری نوکه‌ هه‌بن ژێ ب ناشکه‌رایي بیژن و ریکی لی بگرن، ل وی ده‌می چه‌ند پاره‌ ب

سیلاڤ کورقاره کا رهوشه نهزنی گشتی یه

نیبراهیم پاشایی ملی میری کوردستانی دگهل سولتان عهبدلحه مید

هه ژمار

۱۲۳

قادر - ۲۰۲۱

دیمه نهکی کاروانی سه بییتا مالباتا حسین (خ) لسه ر دهی نه مه وییان